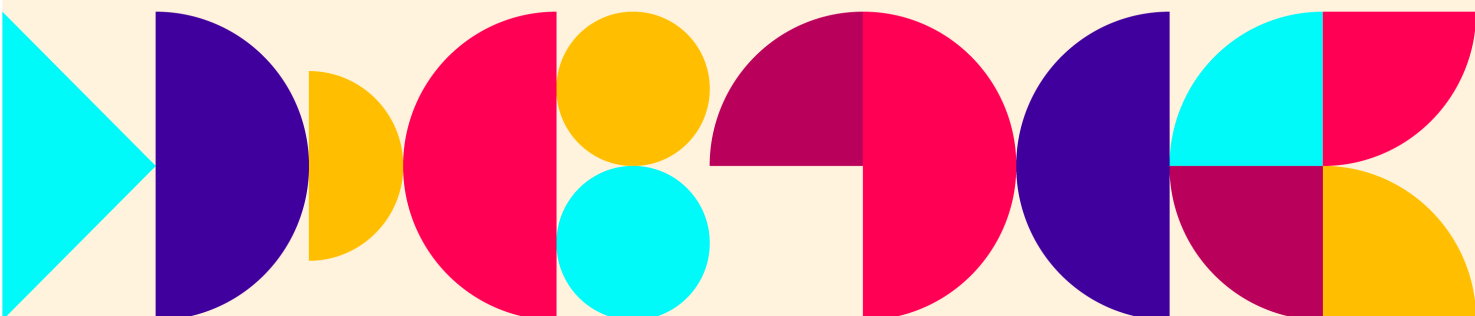

Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj

Izvještaj o rezultatima istraživanja

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

NorSensus
MEDIAFORUM

IMPRESSUM

Naslov

Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj
Izvještaj o rezultatima istraživanja

Nakladnik

Lezbijska organizacija Rijeka "LORI"

Autorstvo

Doc. dr. sc. Marina Štambuk, Udruga Dugine obitelji, Udruga Lezbijska organizacija
Rijeka "LORI"

Istraživačica

Doc. dr. sc. Marina Štambuk

Lektura

Sandra Antulov

Mjesto i godina izdavanja

Zagreb/Rijeka, 2022

Projekt "Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost" je podržan sa 129.600,00€ financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova.

Izvještaj je omogućen financijskom podrškom Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP i Norveških grantova. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost udruge Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“ i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

Sadržaj

Uvod	1
Cilj istraživanja	5
Metoda	6
Postupak.....	6
Materijali.....	8
Sudionici/ice	10
Rezultati	16
Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta	16
Otvorenost o vlastitom LGBTIQ identitetu	16
Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja.....	22
Iskustva mladih LGBTIQ osoba u obrazovnom sustavu	27
Zastupljenost LGBTIQ tema tijekom obrazovanja	27
Reakcije i komentari na LGBTIQ teme tijekom obrazovanja.....	31
Iskustva nasilja zbog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja	34
Željena podrška tijekom obrazovanja	42
Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba vezane uz nevladine organizacije	44
Ograničenja istraživanja	54
Zaključak	55
Literatura	59
Prilog 1	61
Prilog 2	73
Prilog 3	75
Prilog 4	78

Uvod

Status LGBTQ osoba (lezbijke, gejevi, biseksualne, trans*¹, interspolne i *queer* osobe) nedvojbeno se poboljšao u Hrvatskoj u zadnjih 20-ak godina, koliko je prošlo od osnivanja prvih LGBTQ+ udruga, poput Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ 2000. godine i Iskoraka dvije godine poslije, te održavanja prve povorke ponosa u Zagrebu 2002. Šest godina nakon toga, 2008., donesen je Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/2008), koji prvi put u hrvatskom pravu eksplicitno spominje zabranu diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog izražavanja i rodnog identiteta. Godine 2011. održana je prva povorka ponosa u Splitu, a 2014. godinu obilježilo je nekoliko događaja važnih za LGBTQ osobe u Hrvatskoj: održana je povorka ponosa u Osijeku, donesen je Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/2014), Ustavni sud odlučio je da kirurški zahvat nije potreban kako bi se promijenio spol u dokumentima (NN 132/14) i prvi put dodijeljen je azil osobi koja je tražila takvu vrstu međunarodne zaštite od Republike Hrvatske na temelju svoje seksualne orijentacije. Godine 2019. održan je prvi balkanski Trans Inter Marš u Zagrebu, a 2020. Hrvatska je dobila prve životne partnere udomitelje na temelju presuda Upravnog i Ustavnog suda. S godinama prikaz LGBTQ osoba u medijima postaje sve pozitivniji, sve više osoba ranije „izlazi iz ormara“, osnivaju se LGBTQ organizacije i inicijative diljem Hrvatske, a vidljivost LGBTQ osoba i njihovih obitelji u javnosti sve je veća.

Provedena su i mnoga istraživanja o iskustvima LGBTQ osoba u Hrvatskoj, poput „Brutalne stvarnosti“, najvećeg terenskog istraživanja na uzorku od 690 LGBTQ osoba (Milković, 2013), kojem je cilj bio ispitati iskustva sudionika i sudionica s nasiljem, diskriminacijom i zločinom iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i/ili izražavanja. Istraživanjem „Ja nisam gej mama, ja sam mama“ (Maričić i sur., 2016) prvi je put ostvaren znanstveni uvid u karakteristike, iskustva, doživljaje i dobrobit istospolnih obiteljskih zajednica u suvremenom hrvatskom društvu. A 2019. godine izdan je i posebni broj znanstvenog časopisa koji se bavi temom roditeljstva LGBTQ osoba (Štambuk i Tadić Vujčić, 2019).

---

¹ Pojam trans* obuhvaća različite trans* identitete: transpolne, transrodne i rodno varijantne osobe.

Iako su provedena istraživanja o LGBTIQ temama u području obrazovanja (Brumen, 2012; Huić i Matković, 2020), upravo je vidljivost LGBTIQ tema tijekom obrazovanja i podrška LGBTIQ mladima kao specifičnoj ranjivoj skupini područje u kojem Hrvatska ne pokazuje značajne pomake naprijed. Rezolucije i direktive Europske unije i Ujedinjenih naroda jasno ukazuju na važnost borbe protiv homofobije i transfobije u obrazovanju, dok Hrvatska u ovom području ne čini puno. Nacionalne politike i programi u Hrvatskoj prepoznaju važnost zaštite mladih od zlostavljanja i važnost sigurne školske okoline, ali nedostaju konkretni programi i smjernice koji se direktno odnose na zaštitu LGBTIQ mladih, na suzbijanje homofobije i transfobije u školama te na razvoj školskih kurikuluma koji promiču ravnopravnost i povećanje međusobnog razumijevanja kod učenika/ica. Iako je istraživanje političke pismenosti mladih, koje se provelo više puta od 2009. do 2021. godine na tri generacije maturanata/ica (Bagić, 2011; Bagić i Gvozdanović, 2015; Kovačić i Horvat, 2016; Baketa, Bovan i Matić Bojić, 2021), pokazalo kako se stavovi mladih o LGBTIQ temama poboljšavaju, u zadnjem istraživanju (Baketa, Bovan i Matić Bojić, 2021) jedna trećina maturanata/ica i dalje smatra da je homoseksualnost bolest i da homoseksualne osobe ne bi trebale javno istupati zbog opasnosti lošeg utjecaja na mlade. Gotovo 50% mladih smatra da se nečija homoseksualna orijentacija ne bi trebala javno isticati i da bi se ta informacija trebala držati u privatnoj sferi, a 20% mladih smatra da bi se osobama homoseksualne orijentacije trebao zabraniti rad s djecom.

LGBTIQ mladi izloženi su posebnim rizicima. Zbog svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta izloženi su većem riziku od diskriminacije i nasilja, nepoštovanju njihovih ljudskih prava te manjinskom stresu u odnosu na svoje heteroseksualne vršnjake/kinje, dok im dodatne izazove predstavljaju procesi razvoja vlastitog identiteta i autanja². U slučajevima neprihvatanja njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta u krugu vršnjaka/kinja višestruko je povećan rizik od vršnjačkog nasilja, a manjinski stres, osvješćivanje vlastitog identiteta i odluke poput autanja zahtijevaju dodatnu stručnu psihosocijalnu podršku.

---

² *Coming out* (od engl. fraze *coming out of the closet* u značenju 'izlazak iz ormara') proces je u kojemu osobe spoznaju i prihvaćaju svoju spolnu orijentaciju i/ili rodni identitet, a zatim je otkrivaju obitelji, prijateljima ili drugima (Boxer i sur., 1991; LORI, 2012). U hrvatskom jeziku bilo je nekoliko pokušaja da se ovaj termin prevede (npr. iskorak, izlazak, razotkrivanje), no najčešće se i dalje koristi engleski izraz. Za potrebe ovog istraživanja koristit ćemo engleski termin i njegove skraćene oblike prilagođene hrvatskom jeziku – *aut*, *autanje*, *autati se*.

Međupredmetni sadržaji poput građanskog ili zdravstvenog odgoja o temama vezanim uz seksualnu orijentaciju, rodno izražavanje i rodne identitete govore vrlo šturo ili nikako, pogotovo ne na sustavan i kvalitetan način koji bi mladim osobama pružio znanstveno utemeljene informacije. Analize udžbenika i kurikuluma, poput onih koje su provele udruge Kontra (Brumen, 2012), udruga Roditelji u akciji – Roda i Forum za slobodu odgoja (2017) te Kuća ljudskih prava u svojim godišnjim izvještajima (Đaković i Novosel, 2021), pokazuju da LGBTIQ teme nisu zastupljene u školskim udžbenicima, primjerice u onima iz biologije ili sociologije, te da ne postoje službene edukacije za nastavnike/ice i profesore/ice u školama koji se žele informirati i predavati o gore navedenim temama.

Sustavni doprinos suzbijanju homofobije i transfobije u sustavu obrazovanja i osiguranju adekvatne podrške za LGBTIQ učenike/ice predstavlja program **Suzbijanje homofobije i transfobije u sustavu obrazovanja** Lezbijske organizacije Rijeka „LORI“ u okviru kojeg se mladima pružaju objektivne informacije o LGBTIQ temama, provode edukacije nastavnika/ica i stručnih suradnika/ca u školama te ukazuje na nužnost unapređenja nacionalnih programa i školskih politika u svrhu efikasnije zaštite prava djece i mladih. U tu svrhu, ali i s ciljem osiguranja djelotvornog alata za odgojno-obrazovne djelatnike/ice u razvijanju inkluzivne i sigurne školske klime, udruga LORI izdala je Smjernice za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama (LORI, 2016a) te Priručnik za nastavnike/ice i stručne suradnike/ice koji prati smjernice (LORI, 2016b).

Agencija Europske unije za temeljna prava 2020. je godine objavila rezultate svog istraživanja među gotovo 140.000 LGBTI osoba, u kojem su po prvi put sudjelovale mlade LGBTI osobe u dobi između 15 i 17 godina. Svega 4% ispitanika/ica u Hrvatskoj izjavilo je kako je otvoreno o svojoj seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu u školi, dok je 63% izjavilo kako skriva svoj LGBTI identitet. Tek 6% ih je izjavilo kako se o LGBTI temama tijekom njihovog obrazovanja govorilo na pozitivan način, 21% je reklo kako se o tim temama govorilo na negativan način, dok ih je 42% navelo kako se o LGBTI temama uopće nije govorilo.

Osim spomenutog izvještaja Agencije Europske unije za temeljna prava, saznanja o iskustvima mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj u sustavu obrazovanja i o dostupnosti podrške za LGBTIQ mlade vrlo su štura i mnoga pitanja ostaju neodgovorena.

Jesu li LGBTIQ mladi doživjeli diskriminaciju zbog svog rodnog izražavanja ili seksualne orijentacije u srednjoj školi i/ili na fakultetu? Jesu li znali kome u sustavu obrazovanja ili organizacijama civilnog društva prijaviti verbalno ili fizičko nasilje? Koliko su njihove bliske osobe znale za njihovu seksualnu orijentaciju ili rodni identitet? Koliko mlade LGBTIQ osobe u Hrvatskoj znaju za usluge i sadržaje koje nude organizacije koje se bave zaštitom prava LGBTIQ osoba? Koji su sadržaji potrebni mladim LGBTIQ osobama kako bi se osjećale sigurnije i uključnije u svoju zajednicu?

Ova i mnoga druga slična pitanja potaknula su nas da u fokus našeg istraživanja postavimo dvije teme. Prva tema iskustva su i potrebe mladih LGBTIQ osoba tijekom obrazovanja, a druga su njihova iskustva s organizacijama civilnog društva i načini na koje im one mogu pomoći – odnosno koje su im socijalne usluge i kakav vid podrške najvažniji.

Nadamo se da će ovo istraživanje, prvo ovakve vrste, dati odgovor na neka od pitanja i potaknuti relevantne aktere u hrvatskom društvu da na temelju njegovih rezultata promisle svoju poziciju u zaštiti ljudskih prava LGBTI osoba. Također, nadamo se da će rezultati ovog istraživanja pokrenuti promjene i u sustavu obrazovanja te se time približiti civilizacijskom napretku kojem, iako vrlo polako, svjedočimo u drugim sferama našeg društva.

Cilj istraživanja

Istraživanje o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba dio je projekta „Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost“, koji provode Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“ (nositeljska organizacija), Dugine obitelji i Norsensus Mediaforum (partnerice).

Glavni cilj istraživanja bio je ispitati iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj u dva područja života: (1) iskustva otvorenosti u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta, zastupljenosti LGBTIQ tema u nastavi te nasilja i uznemiravanja tijekom obrazovanja; i (2) iskustva korištenja sadržajima i uslugama koje nevladine organizacije pružaju LGBTIQ mladima te potrebe i želje vezane uz te sadržaje i usluge.

Problem 1

Ispitati iskustva mladih LGBTIQ osoba u obrazovnom sustavu u sljedećim segmentima:

- i. Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta
- ii. Zastupljenost LGBTIQ tema te uključenost obrazovnih ustanova u programe, edukacije ili aktivnosti koje su vezane uz LGBTIQ teme
- iii. Učestalost različitih komentara i reakcija na LGBTIQ teme
- iv. Iskustva različitih oblika nasilja zbog LGBTIQ identiteta
- v. Zastupljenost i važnost različitih izvora podrške za LGBTIQ mlade u sustavu obrazovanja

Problem 2

Ispitati korištenje različitim sadržajima i uslugama koje nevladine organizacije u Republici Hrvatskoj nude LGBTIQ mladima te potrebe i želje vezane uz takve sadržaje i usluge:

- i. Dosadašnje korištenje sadržajima i uslugama
- ii. Doživljaj važnosti različitih sadržaja i usluga
- iii. Dostupnost sadržaja i usluga namijenjenih LGBTIQ mladima u lokalnoj zajednici
- iv. Potreba za različitim sadržajem i uslugama za LGBTIQ mlade u lokalnoj zajednici

Metoda

Postupak

U svrhu postizanja postavljenih ciljeva provedeno je istraživanje u dvije etape. U prvom dijelu provedeno je kvantitativno istraživanje *online* anketom, dok je u drugom provedeno kvalitativno istraživanje s pomoću fokusnih grupa.

Kvantitativno istraživanje

Anketna pitanja konstruirana su za potrebe ovog istraživanja na temelju prijedloga članova/ica nevladinih organizacija LORI i Dugine obitelji te djelomično se oslanjajući na već postojeće mjere (npr. Milković, 2013; Kamenov i sur., 2016; Štambuk i sur., 2019a; 2019b)³. Razumljivost pitanja i trajanje ispunjavanja ankete testirano je na manjem broju sudionika/ica prije same provedbe istraživanja. Prikupljanje podataka provedeno je *online* na platformi Google Forms. Poziv na sudjelovanje u istraživanju prvo je objavljen na stranicama udruga LORI i Dugine obitelji te je dalje dijeljen tehnikom lančanog uzorkovanja, tzv. snježne grude, na ostalim relevantnim stranicama za koje se pretpostavljalo da ih ciljana populacija sudionika/ica posjećuje. Ova strategija uzorkovanja ne može osigurati probabilistički uzorak, no primjerena je za istraživanja specifičnih i malobrojnih populacija (Milas, 2009), kao što su LGBTIQ mladi u Hrvatskoj.

Na samom početku *online* ankete sudionicima/icama je prezentiran tekst u kojem je objašnjen cilj istraživanja i navedeno predviđeno trajanje ispunjavanja ankete. Nadalje, sudionici i sudionice bili su informirani o tome da je istraživanje anonimno i dobrovoljno, a da su svi prikupljeni podaci povjerljivi i da će pri objavljivanju rezultata biti prikazani u grupnom obliku. Također, bio je ponuđen kontakt na koji su se sudionici/ice mogli javiti u slučaju potrebe za dodatnim informacijama o istraživanju. Pristanak na sudjelovanje u istraživanju bio je uvjet za nastavak i odgovaranje na pitanja u anketi. Prikupljanje podataka odvijalo se od 14. srpnja 2021. do 30. kolovoza 2021.

---

³ Cijela anketa nalazi se u Prilogu 1.

Kvalitativno istraživanje

Poziv za sudjelovanje u fokusnim grupama u Zagrebu i Rijeci prvo je objavljen na stranicama nevladinih organizacija LORI i Dugine obitelji te je dalje dijeljen na ostalim relevantnim stranicama. Rekrutiranje sudionika/ica u Splitu provedeno je u suradnji s članovima/icama LGBT centra Split. U pozivu je potencijalnim sudionicima/icama objašnjen cilj i metoda istraživanja, najavljen termin njegova provođenja te su zainteresirane osobe pozvane na ispunjavanje ulazne ankete o sociodemografskim karakteristikama (dob, radni status, spol dodijeljen pri rođenju, rodni identitet, seksualna orijentacija, LGBTIQ identitet). Za sudjelovanje u fokusnoj grupi u Zagrebu prijavilo se ukupno 29 osoba, u Rijeci 6, a u Splitu 5. Na temelju podataka o sociodemografskim karakteristikama sudionici/ice su birani kako bi se ostvarila heterogenost uzorka s obzirom na LGBTIQ identitet, dob i radni status. Za fokusnu grupu u Zagrebu odabrano je 10 sudionika i sudionica, od kojih je 8 došlo na dogovoreni termin i sudjelovalo u istraživanju. U Rijeci je pozvano svih 6 prijavljenih, od kojih je 5 sudjelovalo u istraživanju. U Splitu je pozvano svih 5 prijavljenih, od kojih je u istraživanju sudjelovalo njih 4.

Prije početka fokusne grupe sudionici i sudionice dali su svoju suglasnost za sudjelovanje u istraživanju nakon što su pročitali tekst obrasca obaviještenog pristanka⁴. Obaviješteni pristanak sadržavao je informacije o cilju i postupku istraživanja, a u njemu je objašnjena potreba za audiosnimanjem razgovora te zagarantirana povjerljivost prikupljenih podataka. Sudionicima/icama je naglašeno kako je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i kako mogu odustati u bilo kojem trenutku te da ako ne žele ne moraju odgovoriti na sva pitanja. Također, zamoljeni su da odgovore drugih sudionika/ica ne komentiraju i ne iznose izvan fokusne grupe. U obrascu obaviještenog pristanka opisana je predviđena korist od sudjelovanja u istraživanju te mogući rizik, stres i nelagoda koje bi kod sudionika/ica ono moglo potaknuti. Kao i kod kvantitativnog dijela istraživanja ponuđen je kontakt na koji su se sudionici/ice mogli javiti u slučaju potrebe za dodatnim informacijama o istraživanju. Voditeljica fokusne grupe bila je autorica istraživanja, po zanimanju psihologinja s iskustvom u kvalitativnim istraživanjima te savjetodavnom i psihoterapijskom radu. Tijekom fokusnih grupa u prostoriji je bila prisutna i suradnica (psihologinja po struci), koja je vodila bilješke i kasnije transkribirala snimke razgovora. Audiosnimke s fokusnih grupa uništene su nakon transkribiranja, a transkripti su označeni šiframa kako bi se

---

⁴ Primjer obrasca obaviještenog pristanka nalazi se u Prilogu 2.

sačuvala anonimnost sudionika i sudionica. Sudionici/ice su pristali da se njihove izjave upotrijebe u obliku citata u ovom izvješću. Fokusne grupe trajale su približno dva sata, a održane su u razdoblju od 15. rujna 2021. do 3. listopada 2021. u prostorima nevladinih organizacija LORI (u Rijeci), Duginih obitelji (u Zagrebu) i LGBT centra Split, uz poštovanje svih epidemioloških mjera koje su tada bile na snazi.

Materijali

Kvantitativno istraživanje

Upitnikom demografskih podataka prikupljeni su podaci o dobi, radnom statusu, sastavu kućanstva, mjestu življenja, standardu te spolu, rodu, seksualnoj orijentaciji i LGBTIQ identitetu.

Upitnik autanja konstruiran je na temelju revizije već postojećih mjera iz prethodnih istraživanja (npr. Milković, 2013; Kamenov i sur., 2016; Štambuk i sur., 2019). Sudionici/ice su procjenjivali u kojoj mjeri u trenutku istraživanja osobe s priloženog popisa znaju za njihovu seksualnu orijentaciju, od „ne zna/ju“ (1) do „zna/ju“ (3) uz opciju „nemam tu osobu/ne odnosi se na mene“. Stupanj autanja izračunat je kao prosječna vrijednost odgovora sudionika/ica tako da viši rezultat označava veću otvorenost o LGBTIQ identitetu. Otvorenost o LGBTIQ identitetu s osobama koje sudionik/ica prvi put upoznaje mjerena je jednom česticom s ponuđenim odgovorima „vrlo otvoren/a“ (1), „djelomično otvoren/a“ (2) i „skrivam – nisam otvoren/a“ (3). Sudionici/ice su izvijestili o dobi (u godinama) kada su prvi put osvijestili svoj LGBTIQ identitet i kada su prvi put tu informaciju podijelili s nekime.

Upitnik o iskustvima mladih LGBTIQ osoba tijekom obrazovanja konstruiran je za potrebe ovog istraživanja u suradnji s članovima/icama nevladinih organizacija LORI i Dugine obitelji. Upitnik je u anketi prezentiran dvaput – jednom su se izjave odnosile na razdoblje srednjoškolskog obrazovanja, a drugi put na visoko obrazovanje. Upitnik je sadržavao sljedeće cjeline:

(1) *Zastupljenost LGBTIQ tema tijekom obrazovanja*, u kojoj su sudionici i sudionice izvještavali o tome koliko su se često LGBTIQ teme pojavljivale u pozitivnom ili negativnom kontekstu u nastavnim materijalima, sadržaju predavanja i/ili

aktivnostima škole/fakulteta. Sudionici/ice su svoje odgovore davali na skali od „nikada“ (1) do „često“ (4) uz mogućnost biranja odgovora „ne odnosi se na mene (nisam bio/la aut)“. Ovaj dio upitnika sadržavao je 5 izjava.

(2) *Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja*, u kojoj je ispitano koliko su se sudionici/ice tijekom obrazovanja osjećali sigurno kao LGBTIQ osobe, koliko su mogli otvoreno izražavati svoj LGBTIQ identitet i koliko su zbog njega izbjegavali određene situacije/prostore. Sudionici/ice su odgovore davali na skali od „nikada“ (1) do „često“ (4) uz mogućnost biranja odgovora „ne odnosi se na mene (nisam bio/la aut)“. Ovaj dio upitnika sadržavao je 6 izjava.

(3) *Reakcije i komentari na LGBTIQ teme tijekom obrazovanja*, u kojoj su sudionici i sudionice izvještavali o izloženosti pozitivnim (afirmativnim) i negativnim reakcijama na njihov LGBTIQ identitet te homofobičnim ili transfobičnim komentarima iz dva izvora: 1. drugi učenici/ice ili studenti/ice i 2. nastavnici/ice, stručni suradnici/ice i drugo osoblje u školi ili na fakultetu. Sudionici/ice su svoje odgovore davali na skali od „nikada“ (1) do „često“ (4) uz mogućnost biranja odgovora „ne odnosi se na mene (nisam bio/la aut)“. Ovaj dio upitnika sadržavao je 6 izjava.

(4) *Iskustva nasilja zbog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja*, u kojoj su sudionici/ice izvještavali o tome koliko su se često susretali s različitim oblicima nasilja na skali od „nikada“ (1) do „često“ (4) uz mogućnost biranja odgovora „ne odnosi se na mene (nisam bio/la aut)“. Upitnikom su obuhvaćene *tri vrste nasilja* (verbalno i fizičko nasilje te nasilje na društvenim mrežama, npr. vrijeđanje, ismijavanje, pogrđni komentari), zatim *dva izvora nasilja* (drugi učenici/ice ili studenti/ice te nastavnici/ice, stručni suradnici/ice i drugo osoblje u školi ili na fakultetu) i *tri vrste izloženosti nasilju* (direktna izloženost, prisustvovanje događaju u kojem je neka druga LGBTIQ osoba doživjela nasilje i saznanje o tome da je neka druga LGBTIQ osoba doživjela nasilje). Upitnik je sadržavao ukupno 9 izjava. Osim toga sudionici/ice su pitani jesu li znali kome mogu prijaviti homofobično ili transfobično nasilje te ako su znali ponuđen je prostor u koji su mogli upisati koja je to osoba bila.

(5) *Željena podrška tijekom obrazovanja*, u kojoj su sudionici/ice procjenjivali koliko misle da bi im različiti izvori podrške pomogli tijekom obrazovanja na skali od „ne bi mi pomoglo“ (1) do „jako bi mi pomoglo“ (4). Za srednju školu i fakultet bilo je ponuđeno po 6 izvora podrške, no popisi su se donekle razlikovali (Prilog 1). Uz ponuđene opcije sudionici/ice su mogli upisati dodatne izvore podrške koji bi njima bili važni, a nisu bili obuhvaćeni navedenim popisom.

Upitnik o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba vezanima uz nevladine organizacije konstruiran je za potrebe ovog istraživanja u suradnji s članovima/icama nevladinih organizacija LORI i Dugine obitelji. Nakon pregleda postojećih usluga i sadržaja koje trenutačno nude različite LGBTIQ nevladine organizacije u Hrvatskoj sastavljen je popis od 11 usluga i sadržaja te je upotrebom toga popisa ispitana: učestalost korištenja navedenim sadržajima i uslugama, s ponuđenim odgovorima od „nikada“ (1) do „često“ (4); doživljaj važnosti, s ponuđenim odgovorima od „nije mi važno“ (1) do „jako mi je važno“ (4); i dostupnost u mjestu u kojem sudionici/ice žive, s ponuđenim odgovorima „da“, „ne“ i „ne znam“. Sudionici/ice su mogli nadodati usluge i sadržaje za LGBTIQ mlade koji u pitanju nisu navedeni te dodatno opisati što im nedostaje od sadržaja za LGBTIQ mlade u mjestu u kojemu žive.

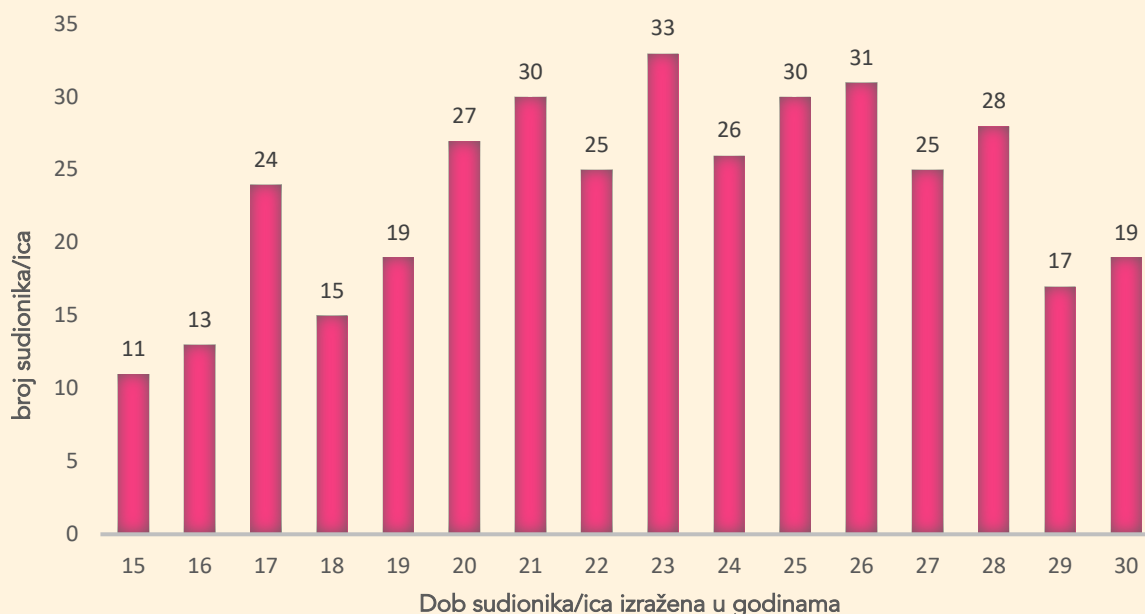
Kvalitativno istraživanje

Vodič za fokusne grupe razvijen je na temelju rezultata kvantitativnog istraživanja kako bi se stekao širi uvid u dobivene odgovore mladih LGBTIQ osoba o njihovim iskustvima i potrebama. Vodič je uz uvodno obraćanje sudionicima, čija je svrha bila upoznati ih s ciljem i postupkom istraživanja, sadržavao tri cjeline: (1) *coming out*, (2) *iskustva nasilja i izvori podrške* i (3) *iskustva s udrugama*. Vodič za fokusnu grupu nalazi se u Prilogu 3.

Sudionici/ice

Kvantitativno istraživanje

U *online* istraživanju sudjelovalo je ukupno 397 osoba. S obzirom na to da je kriterij za odabir sudionika/ica bio dobni raspon od 15 do 30 godina, iz konačnog uzorka izostavljeno je dvoje sudionika/ica mlađih od 15 godina i sedmero sudionika/ica starijih od 30 godina. Također, istraživanje je bilo usmjereno na mlade u Republici Hrvatskoj, stoga je izostavljeno i 15 sudionika/ica koji su označili da žive izvan Hrvatske. Dakle u konačnom uzorku bilo je 373 sudionika i sudionica, koji su u prosjeku imali 23 godine ($SD = 4,13$). Distribucija dobi sudionika/ica prikazana je na Grafu 1.

Graf 1. Zastupljenost sudionika/ica s obzirom na dob (N = 373)

Za vrijeme provođenja istraživanja 44% (164) sudionika/ica bili su studenti/ice, a približno 15% (55) učenici/ice. Povremeno zaposlenih ili zaposlenih na neodređeno vrijeme bilo je 33% (124), a 8% (30) sudionika/ica bilo je nezaposleno. Nešto više od polovice sudionika/ica izjavilo je kako živi s roditeljima, skrbnicima ili rodbinom (208, 55%), oko 17% (65) živjelo je s partnerom/icom te 16% (61) sólo. S prijateljima/icama ili cimerima/icama živjelo je oko 10% (39) sudionika/ica.

Sudionici/ice su svoj standard najčešće procijenili prosječnim (188, 50%). Većina sudionika i sudionica živjela je u većem gradu (više od 500 000 stanovnika/ica), i to u gradu Zagrebu (154, 41%). Od ostalih gradova najzastupljeniji su bili Rijeka (56, 15%), Split (22, 6%), Varaždin (13, 3,5%) i Pula (11, 2,9%). Drugi gradovi bili su zastupljeni s manje od 10 sudionika/ica. Ostali detalji o standardu i mjestu življenja prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Udio sudionika/ica s obzirom na standard i mjesto življenja (N = 373)

	<i>f</i>	<i>%</i>
Životni standard		
Prosječan	188	50,4
Nešto iznad prosjeka	95	25,5
Nešto ispod prosjeka	62	16,6
Znatno ispod prosjeka	15	4,0
Znatno iznad prosjeka	13	3,5
Veličina mjesta stanovanja		
Veliki grad (više od 500 000 stanovnika/ica)	162	43,4
Grad (do 500 000 stanovnika/ica)	82	22,0
Manji grad (do 100 000 stanovnika/ica)	71	19,0
Selo (do 5 000 stanovnika/ica)	35	9,4
Manje mjesto (do 10 000 stanovnika/ica)	23	6,2
Županija		
Grad Zagreb	159	42,6
Primorsko-goranska	77	20,6
Splitsko-dalmatinska	30	8,0
Varaždinska	18	4,8
Istarska	14	3,8
Zagrebačka	14	3,8
Osječko-baranjska	10	2,7
Zadarska	9	2,4
Koprivničko-križevačka	7	1,9
Sisačko-moslavačka	6	1,6
Vukovarsko-srijemska	5	1,3
Bjelovarsko-bilogorska	4	1,1
Međimurska	4	1,1
Šibensko-kninska	4	1,1
Dubrovačko-neretvanska	3	0,8
Krapinsko-zagorska	3	0,8
Virovitičko-podravska	3	0,8
Karlovačka	2	0,5
Brodsko-posavska	1	0,3

Sudionici/ice su zasebno izvještavali o spolnom i rodnom identitetu. Učestalost različitih kategorija prikazana je u Tablici 2. Većina sudionika/ica bile su cis žene (192, 51%), a nešto više od jedne četvrtine ukupnog broja sudionika/ica činili su cis muškarci (99, 27%). Ostali sudionici/ice bile su trans i rodno varijantne osobe (82, 22%).

Tablica 2. Udio sudionika/ica s obzirom na spolni i rodni identitet (N = 373)

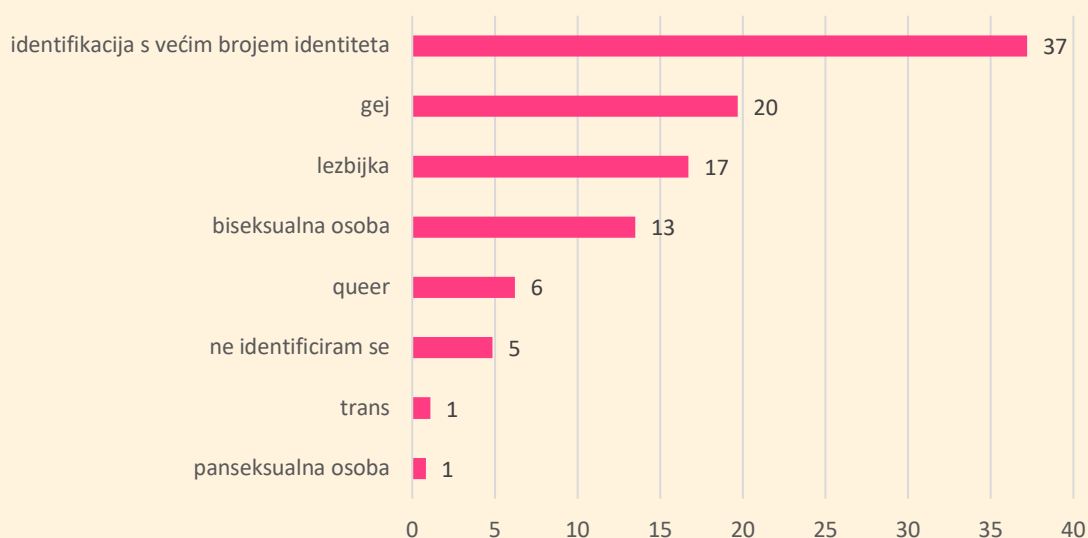
<i>Spolni identitet</i>	<i>Rodni identitet</i>						<i>Ukupno</i>	
	<i>Žena</i>	<i>Muškarac</i>	<i>Transrodna osoba</i>	<i>Bez rodnog identiteta</i>	<i>Nebinarni rodni identitet</i>	<i>Ostalo</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Ženski spol</i>	192	1	4	26	14	4	241	64,6
<i>Muški spol</i>	0	99	0	5	3	0	107	28,7
<i>Transpolna osoba</i>	1	2	5	0	3	0	11	2,9
<i>Interspolna osoba</i>	1	0	0	0	0	0	1	0,3
<i>Bez spolnog identiteta</i>	1	1	2	3	1	1	9	2,4
<i>Ostalo</i>	0	1	0	0	3	0	4	1,1
<i>Ukupno</i>	<i>f</i>	195	104	11	34	24	5	373
	<i>%</i>	52,3	27,9	3,0	9,1	6,4	1,3	100

Nešto više od polovice sudionika/ica za svoju je seksualnu orijentaciju označilo homoseksualnu (189, 51%). Sljedeća po učestalosti bila je biseksualna orijentacija, koju je označila trećina sudionika/ica (124, 33%). Manji broj sudionika/ica označio je aseksualnu (13, 4%) i heteroseksualnu orijentaciju (8, 2%), dok je 11 (3%) sudionika/ica označilo kako se ne identificira prema seksualnoj orijentaciji. Još je 28 (8%) sudionika/ica označilo opciju „ostalo“, uz upisivanje svojih odgovora. Najčešći odgovor u ovoj kategoriji bila je panseksualna orijentacija (19, 5%).

Na pitanje kako se identificiraju, sudionici/ice su mogli odabrati više ponuđenih odgovora i/ili upisati svoj odgovor ako su željeli. Sažeti rezultati prikazani su na Grafu

2, na kojem je učestalost biranja različitih identiteta prikazana u kategoriji *Identifikacija s većim brojem identiteta*, koja sadržava sve sudionike/ice koji su odabrali više od jednog ponuđenog identiteta (npr. „rodno varijantna osoba, biseksualna osoba, queer“; „lezbijka, gej, nebinarna osoba, rodno varijantna osoba“; „trans, nebinarna osoba, biseksualna osoba, queer“). Sve kombinacije biranih odgovora u originalnom obliku prikazane su u tablici u Prilogu 4 (Tablica P4.1).

Graf 2. Udio sudionika/ica s obzirom na LGBTQ+ identitet, izražen u postocima

Napomena. Dvije osobe nisu dale odgovor na ovo pitanje, pa je postotak računat na temelju 371 sudionika/ice kao ukupnog broja

Kvalitativno istraživanje

U fokusnim grupama sudjelovalo je ukupno 17 sudionika/ica. U prosjeku su imali 23 godine i 6 mjeseci ($M = 22,53$; $SD = 2,76$), s rasponom dobi od 18 do 28 godina. Za vrijeme provođenja istraživanja 11 sudionika/ica bili su studenti/ice. Povremeno zaposlenih ili zaposlenih na neodređeno vrijeme bilo je četvero, a jedan od sudionika/ica bio je nezaposlen. Fokusne grupe provedene su u Zagrebu, Rijeci i Splitu, ali svi sudionici/ice fokusnih grupa nisu u tim gradovima proveli cijeli svoj život. Mnogi od njih srednjoškolsko su doba proveli u drugom gradu ili županiji, a studiraju ili rade u gradu u kojem su sudjelovali u fokusnoj grupi.

Kada je riječ o spolnom i rodnom identitetu, sudjelovalo je devet cis žena, dva cis muškarca, pet osoba ženskog spola koje se rodno ne identificiraju ili se

identificiraju kao nebinarne osobe te jedan trans muškarac. Osmero sudionika/ica za svoju je seksualnu orijentaciju označilo homoseksualnu, četvero bi/panseksualnu, dvoje aseksualnu, jedna osoba heteroseksualnu, a dvije su osobe označile da se ne identificiraju po seksualnoj orijentaciji. Na pitanje kako se identificiraju kada je riječ o LGBTIQ identitetu sudionici/ice su odabirali više ponuđenih odgovora (Tablica 3).

Tablica 3. Zastupljenost različitih LGBTIQ identiteta sudionika/ica u fokusnim grupama

<i>Identitet</i>	<i>f</i>
lezbijka	3
bi/panseksualna osoba, queer	2
lezbijka, queer	2
queer	2
bi/panseksualna osoba	1
bi/panseksualna osoba, queer, aseksualna, panromantična, biromantična	1
gej	1
queer, ne identificiram se	1
rodno varijantna osoba, aromantična	1
trans, interspolna osoba, heteroseksualna osoba, queer	1
trans, lezbijka, nebinarna osoba, gay kao generalni pojam	1
trans, nebinarna osoba, bi/panseksualna osoba	1

Rezultati

Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta

U ovom poglavlju bit će prvo prikazani podaci o trenutačnoj otvorenosti sudionika/ica o vlastitom LGBTIQ identitetu, odnosno o tome u kojoj mjeri osobe iz njihove okoline znaju za njihov LGBTIQ identitet. Na ta pitanja odgovore su davali svi sudionici ($N = 373$). Zatim će biti prikazani podaci o otvorenosti o LGBTIQ identitetu tijekom školovanja u srednjoj školi, o čemu su izvještavali sudionici/ice koji su imali iskustvo srednjoškolskog obrazovanja ($n = 370$), te na fakultetu, o čemu su izvještavali sudionici/ice s iskustvom visokog obrazovanja ($n = 277$). U nastavku teksta prikazani su grafovi sa sažetim podacima, a detaljniji prikaz frekvencija i postotaka nalazi se u prilogu u tablicama P4.2 i P4.3.

Otvorenost o vlastitom LGBTIQ identitetu

U prosjeku sudionici/ice su imali 14 godina i 6 mjeseci kada su prvi put osvijestili svoj LGBTIQ identitet ($M = 14,52$; $SD = 3,83$; $n = 363$). Jedan dio sudionika/ica ($n = 10$) nije brojčano izrazio dob, već su opisno odgovarali, npr. *Vrtić, rano djetinjstvo, niži razredi osnovne škole, viši razredi osnovne škole*. Kada je riječ o najmlađoj dobi osvještavanja LGBTIQ identiteta, neki su od sudionika i sudionica napisali kako misle da su to znali cijeli svoj život, dok je brojčano izražena najmlađa dob bila 3 godine. Najstarija dob osvještavanja vlastitog identiteta u ovom uzorku bila je 28 godina. Neka od ranih razmišljanja o svom identitetu podijelili su sudionici/ice fokusnih grupa:

„Kroz srednju školu teoretski nisam bio aut. Iako malo jesam, također. Ja sam trans interspolan, onda nisam ni ja sam znao to u srednjoj školi. Više-manje neki uži krug ljudi oko mene je znao da ne mogu imati biološku djecu, da je moje tijelo različito, da nikad nisam imao menstruaciju. Tako da je to neki uži krug ljudi oko mene znao, samo nitko nije znao kako to imenovati. Uključujući i mene.“ (FG_ZG_5⁵)

---

⁵ Citati su označeni šiframa kako bi se sačuvala anonimnost sudionika/ica: FG = fokusna grupa; ZG = Zagreb, RI = Rijeka, ST = Split; broj = redni broj sudionika ili sudionice

„Uvijek su mi se sviđale cure. U filmovima i crtićima zapravo uvijek cure, cure, cure. Nisam znala šta je to, samo je bio neki osjećaj. Jednom sam, to je bilo neko autanje, ali tada to nisam razmišljala tako. Bili smo u osnovnoj školi, šesti ili sedmi razred. Rekla sam prijateljici: 'Ljudi žele imati dečka, a ja to ne kužim, to mi je skroz nezanimljivo. Ne kužim zašto ljudi to žele.' To sam joj samo tako rekla, u konverzaciji. Ona je bila malo začuđena. To mi je bio prvi coming out iako to nije bilo namjerno. Uvijek sam mislila ne udati se i ne imati djecu, to mi je bilo grozno, fuj. Onda sam saznala da to mogu raditi s curom i onda je bilo: 'Wow, odmah se želim oženiti.'“ (FG_ZG_1)

„Cure su mi bile ljepše. Mislila sam da je to normalno. Da je tako svima. Da bi svaka žena radije sa ženom. Tako sam ja išla kroz život.“ (FG_RI_2)

„Stvar je bila u tome da sam ja tada jako poricala koliko su mi se dvije cure iz srednje sviđale. Jer sam ja samu sebe uvjerala, ako sam ja bi ili gej, moram biti puno muškobanjastija nego što jesam. Nisam nešto posebno muškobanjasta osoba. Ako ćemo po muško-ženskim stereotipima. Ako si ti gej, ti bi trebala biti zatreskana u curu da ne možeš prestati misliti o njoj. Onda sam skužila kasnije da ne moram biti zatreskana u curu ništa više nego u dečka da bi bila gej ili bi.“ (FG_RI_6)

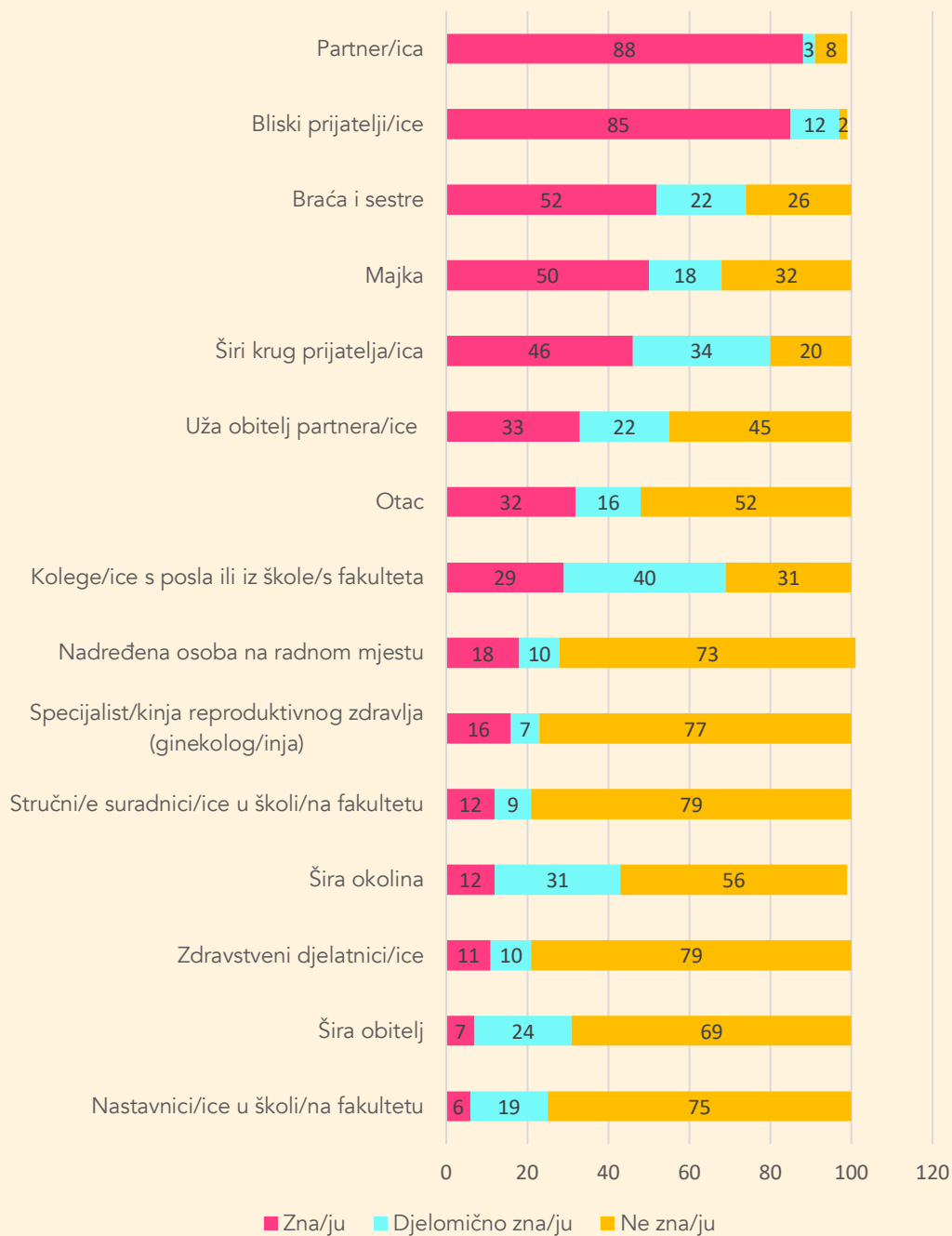
Do trenutka kada su informaciju o svom LGBTIQ identitetu podijelili s drugima u prosjeku je prošlo 2 godine i 8 mjeseci ($min = 0$; $max = 19$; $M = 2,74$; $SD = 3,31$; $n = 361$). Odnosno sudionici/ice su u prosjeku imali 17 godina i 2 mjeseca ($min = 0$; $max = 29$; $M = 17,14$; $SD = 3,62$; $n = 368$) kada su se prvi put autali nekome u svojoj okolini. Jedan je sudionik/ica u opisnim odgovorima naznačio kako se još uvijek nije nikome autao i još 4 sudionika/ica nisu dala odgovor na ovo pitanje. Sudionici/ice fokusnih grupa ispričali su svoje strahove, zadržke i nedoumice oko dijeljenja informacija o svom LGBTIQ identitetu.

„U mojoj obitelji kad sam bio mlađi nisam nikad nikakvo nasilje vidio niti doživio. Ali je bilo toliko malih stvari, čuješ komentare. Nekako negativno okruženje kad god se nešto vidi i spomene [vezano uz LGBTIQ identitet]. Kao da je uvijek nešto prljavo, loše. Mislim da mi je to više podsvjesno ostalo da je to nešto loše. [...] I onda to ne možeš biti. Ako je to nešto loše, ne možeš to sam sebi priznati. Daleko sam sad od toga, ali znam da se u osnovnoj školi nisam... To je razdoblje di svi počinju shvaćati svoju seksualnost. Znam da sam u isto vrijeme imao te misli [o istospolnoj privlačnosti], ali u isto vrijeme sam mislio da kad odrastem će to otići. Predomisliću se. [...] Nikad nisam volio nogomet. Mislim da to nema veze s ničim zapravo. Ali nekako su zbog toga svi mislili da sam ja gej. Možda postoji korelacija, ne znam. Jednostavno mislim da su prije mene svi znali. Jednom sam čak zbog toga dodatno bio: 'Ma ne, ja ću svima njima pokazati. Dokazati ću da su u krivu.' Oni su znali da sam ja to nešto loše. Stvarno sam nedavno tek otkrio, gore na faksu kad sam skužio da to uopće nije ništa strašno.“ (FG_ZG_7)

„Bojala sam se da se ljudi neće više htjeti se družiti sa mnom i da će misliti da sam neki gnjusni predator. Toga sam se jako bojala.“ (FG_RI_1)

„To mi nije bilo problem prihvatiti da mi se sviđaju cure, nego sam mislila da se moram lejblat i da će to biti jednom za svagda. Da imam jednu šansu. Ako sad fulam, šta ću onda. Dosta me to mučilo u prvom srednje, onda sam u drugom shvatila – koga briga. Nije mene briga, nije nekog drugog. Uopće se ne lejblam, samo živim život. Pa tko mi se sviđi, mi se sviđi. Radim šta mi se radi, kako se osjećam.“ (FG_RI_3)

Na Grafu 3 prikazani su odgovori sudionika/ica na pitanje u kojoj mjeri osobe iz njihove okoline znaju za njihov LGBTIQ identitet. S obzirom na to da je bilo moguće izabrati odgovor „nemam tu osobu/ne odnosi se na mene“, postoci su izračunati na temelju ukupnog broja sudionika/ica koji su odgovorili na pitanje o tome koliko drugi znaju za njihov LGBTIQ identitet (ukupno od 213 do 368 sudionika/ica). Detaljni prikaz frekvencija i postotaka nalazi se u Tablici P4.2 u Prilogu 4.

Graf 3. Upoznatost osoba iz okoline s LGBTIQ identitetom sudionika/ica izražena u postocima

Općenito govoreći, rezultati pokazuju kako su sudionici/ice otvoreniji o svom LGBTIQ identitetu u užoj nego u široj okolini. Bliski prijatelji/ice i partneri/ice najčešće znaju za LGBT identitet sudionika/ica. U obiteljskom krugu veća je spremnost na autanje majkama i braći/sestrama nego očevima i široj obitelji. Opisi tijekom autanja sudionika/ica fokusnih grupa pokazuju kako su se prvo autali bliskim prijateljima/icama, nakon toga članovima/icama obitelji i dalje ostatku okoline.

Također, sudionici/ice su pričali o kompleksnosti identiteta i načinima na koje prilagođavaju informacije o svom identitetu i/ili educiraju druge ovisno o znanju sugovornika/ica.

„Ja sam dosta rano, u pubertetu, znao da sam gej. Negdje s 11, 12 sam to skužio. Onda je trebalo dvije, tri godine da samog sebe prihvatim. Sam sebe sam s 14 prihvatio. Kad sam to prihvatio, onda je sve išlo nizbrdo ili uzbrdo. Kako tko gleda. Prvi put sam se autao nekome drugome s 15. Prijatelju iz razreda. Nakon njega ostalim ljudima, razredu. Sa 16 sam već bio potpuno aut ljudima u razredu i generaciji. Što se tiče obitelji, to je isto dosta neformalno. Gdje nisam pričao s njima o tome, ali sam prilično siguran da već znaju. To se iz konteksta razumije, da sam gej. Ali nisam pričao još o tome. Polako, do toga ćemo već doći.“ (FG_ZG_4)

„Ja sam do drugog srednje bila u ormaru. Onda sam se početkom trećeg autala. Prvo prijateljima, kao lezbijka. Onda sam se počela autati obitelji. Kad sam se počela autati obitelji, onda sam se autala apsolutno svima. Više-manje su svi oko mene u mom okruženju znali da sam gej [u srednjoj školi]. Sad na faksu više ne vičem okolo da sam lezba, ali većini ako me netko pita kažem da jesam. I većina ljudi oko mene zna.“ (FG_ZG_3)

„Aut sam prijateljima. Doma pretpostavljaju, ali ne znam. Nije mi... nisam došla do te teme da bi im sad rekla, ali mama od kad sam mala mi govori da je u redu da si gej. Da mogu koga god voljeti, da će me ona prihvatiti. Vjerojatno je ona pretpostavila prije nego što sam ja.“ (FG_ST_4)

„Nekako sam se u zadnje vrijeme prestala identificirati pod nekim lejblom. Ja smatram za sebe da je seksualnost fluidna i još uvijek se nekako pronalazim i ne volim se lejblat. Kad me ljudi pitaju, prijateljima to lakše objasnim. Onda kad moram ulaziti na poslu u takve razgovore, s roditeljima ili s nekima koji nisu baš toliko otvoreni, onda pokušam naći neku etiketu koja je najbliža. Pa kažem da sam pan. Ako to ne kuže, kažem da sam bi. To je zadnja granica. Kao nešto od toga.“ (FG_ZG_6)

„Većinu ljudi nije bilo briga toliko jer nije to pretjerano utjecalo na moju osobnost niti ništa. Uglavnom su bile pozitivne reakcije. Ali isto sam im morala objašnjavati šta se zapravo događa tu. Dosta ljudi zapravo zahtijeva objašnjenje šta to znači aseksualna osoba. Kako percipiramo druge ljude oko nas.“ (FG_ST_2)

„U školi sam se već, imala sam sreće da sam upala u neko gej društvo slučajno pa sam uspjela skužiti svoju seksualnost i kroz tu grupicu prijatelja. Oni su prihvaćali to. Nisam se autala baš u školi ovima što su mi izgledali kao da će biti homofobi. I na faksu. Mislim da kako sam javno objavljivala neke gej selfije, pa mislim da su kolege možda svjesni. Nitko nije ništa pitao, a nisam ni ja nikome rekla: 'E, lezba sam.' Osim ovih kolegica.“ (FG_ST_1)

Od svih sudionika/ica koji su naveli podatke za majku i oca (n = 341) kod čak 28% (105) ni jedan ni drugi roditelj nisu znali za LGBTIQ identitet svog djeteta u

vrijeme provođenja istraživanja. Za LGBTIQ identitet istog broja sudionika/ica (105, 28%) znali su i majka i otac. Jedan od sudionika/ica fokusnih grupa opisao je što za njega znači autanje u obitelji:

„Vratio sam se s faksa i što se više autam obitelji, to ja više prihvaćam svoj identitet. [...] Imao sam tu neku internaliziranu homofobiju jer nisam bio aut u krugu ljudi koji su mi najbitniji. [...] Sad sam bio u vezi jedno godinu dana s tim dečkom i to sam onda rekao mami. Nije mi toliko do identiteta bitno da znaju, ni ja sam još ne razumijem svoj identitet, iskreno. Više mi je do toga da mogu imati vezu kakvu moja sestra ima. Da bude dio obitelji, da se svi znaju, da svi to poštuju. [...] Bio [dečko] je tu jedno vrijeme. Bio je dio obitelji. To mi je baš bilo onako... prvi put u životu da je nekako normalizirano.“ (FG_ZG_7)

Sudionici i sudionice fokusnih grupa prenijeli su podržavajuća, ali i neugodna, iskustva vezana uz autanje roditeljima, a posebno su istaknuli zahtjeve roditelja da se nakon što su njima rekli ne autaju najstarijim članovima obitelji kako bi ih zaštitili.

„Tata ne zna jer ovisim o njemu financijski. Mislim da se ništa ne bi desilo. Ne bi se tu ništa promijenilo po pitanju prihvaćanja mene. Mislim da bi bilo sve u redu. To je samo mala paranoja koja možda ni ne treba biti tu što se tiče tate i te strane obitelji.“ (FG_RI_5)

„Mami sam htjela reći u drugom srednje. Ali nisam joj mogla reći, bilo mi je ful teško. Ne znam šta da joj kažem. Neću joj reći: 'Ja sam bi, ja sam gej.' Ne osjećam se tako. Onda si mislim da će joj biti lakše ako joj to samo kažem. Bilo me samo strah. Onda je ona mene pitala. I bilo je to sve ok. (FG_RI_3)

„S obitelji, ja kad sam odrastala, kad god bi se pojavljivalo u medijima, filmovi, da bi se pojavljivao gej par ili prajd, moji su bili kao: 'Da, oni trebaju imati jednaka prava kao i svi ostali.' Ja si mislim: 'Super'. Dosta dugo sam čekala mojima bilo šta krenut govorit. Rekla sam mami i ona je reagirala kao da sam rekla da sam serijski ubojica. Tako da je to bilo malo šokantno. Nisam očekivala da iz iste osobe može izaći 'sve super' i 'ajme ne'. Sad je već malo bolja situacija. S tatom općenito ne govorim ništa. Znam da zna, ali... Ja otvoreno ispred njega govorim o čemu god, neovisno o temi, da sudjelujem u prajdu, šta god. Ja otvoreno govorim, ali mislim da on više želi nekako izbjeći tu temu jer je njemu neugodno. Mislim, znam da su moji i dalje za LGBT prava i sve to. Znam da i dalje nisu na taj način homofobni, ali imam osjećaj da ih je svejedno dosta i šokiralo. Ne znam kako ih je šokiralo, ja pričam cijeli život o svim tim temama, ali i dalje nekako... Imam osjećaj da situacija definitivno ide bolje.“ (FG_ST_3)

„Imao sam razgovor s bratom prije dva dana. On mi je rekao: 'Ja ako imam sina koji je gej, ja ću se njega odreći.' Onda ga pitam: 'Zašto se mene ne odrekneš? Ja sam gej.' On mi kaže: 'Ti si mi sestra, kako se mogu tebe odreći?' Moji misle da sam sad strejt zato što već nekih godinu dana nemam curu, pa sam ja sad strejt.“ (FG_RI_2)

„Mislim da oni [roditelji] uglavnom ne bi razumjeli moju seksualnost. Ja sam aseksualna, tako da... To njima vjerojatno ne bi imalo smisla. Ili si strejt ili si gej. Nešto uglavnom u tim okvirima. Ovo sve što spada van okvira njima ne bi bilo prihvatljivo.“ (FG_ST_2)

„Joj, nemoj nikome reći, šta će baka reći, baka će dobiti srčani.“ [majčina reakcija] (FG_ZG_7)

„Pitala sam mamu da li da kažem baki ili ne jer ipak će doći [djevojka] sa mnom. Rekla je da pitam tatu jer je to njegova mama. Tata je rekao u smislu da kažem da mi je prijateljica. Da ne uznemirujem ženu. Baka ne zna. On mi je rekao da ne kažem, pa nisam rekla.“ (FG_RI_3)

U kontaktu s novim osobama više od polovice sudionika/ica izjavilo je kako djelomično skriva svoj LGBTIQ identitet (203, 54%). Približno jedna četvrtina sudionika/ica vrlo je otvorena (91, 24%), a nešto manje od četvrtine sudionika/ica skriva (79, 21%) svoj LGBTIQ identitet u kontaktu s osobama koje prvi puta upoznaju. Izjava jedne od sudionica fokusnih grupa dobro pokazuje kako su čak i kod onih LGBTIQ osoba koje jesu otvorene o svom identitetu nesigurnost i strah ipak prisutni.

„Mislim da se nikad u životu nisam trebala sjesti i autati se, nego je tema došla normalno. Došla sam na temu kako bi došlo bilo kojoj strejt osobi. [...] U tim svakodnevnim razgovorima, pogotovo s osobama koje ne znam, ali dođe tema, uvijek ima neka nesigurnost i mali strah što se može desiti ako kažem. Mislim da do sad nisam niti jednom lagala, ali sam možda ako sam se osjećala baš ekstra anksiozno ili nešto mimoišla taj dio razgovora. Uvijek bude to prisutno, ali uglavnom ne dozvolim da me preplavi.“ (FG_RI_5)

Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja

U kontekstu ovog istraživanja važno je istaknuti kako su nastavnici/ice i stručni/e suradnici/ice (pedagozi/ginje, psiholozi/ginje itd.) u školi ili na fakultetu vrlo rijetko znali za LGBTIQ identitet sudionika/ica (Graf 3), dok su s druge strane kolege i kolegice iz škole ili s fakulteta barem djelomično znali za LGBTIQ identitet 70% sudionika/ica. Obrazloženja sudionika/ica iz fokusnih grupa objašnjavaju neke od razloga koji su ih usmjeravali u odluci povjeriti se ili ne nastavnom i stručnom osoblju u školama o pitanjima vezanim uz njihov LGBTIQ identitet.

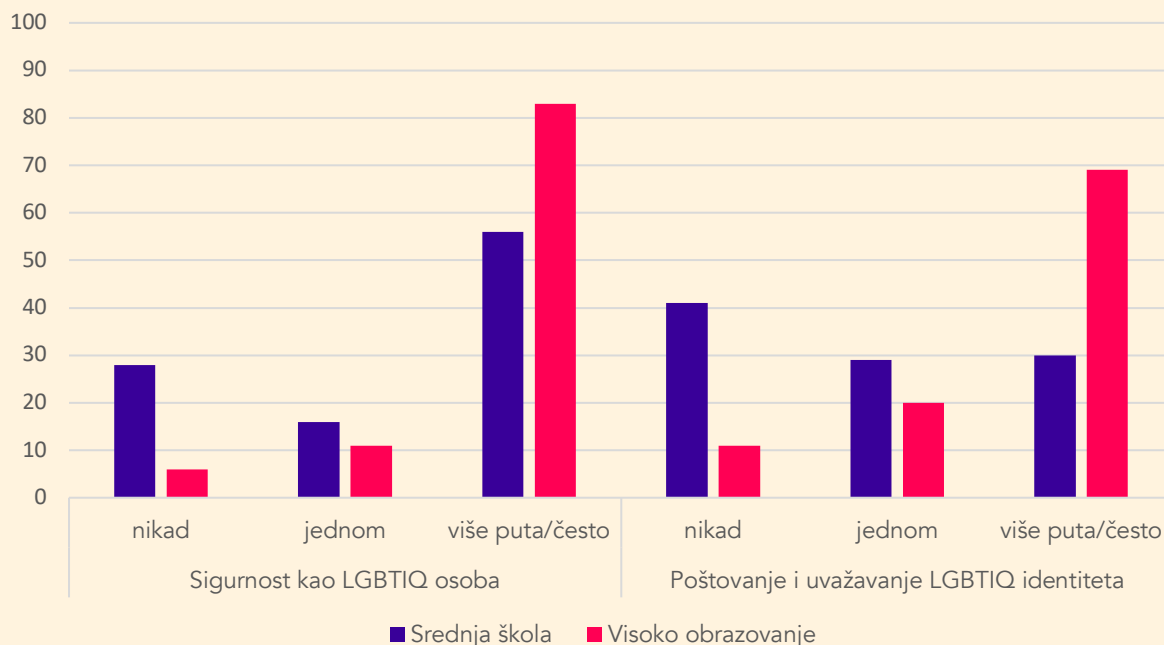
„Da, našoj psihologinji. Ona je bila dosta aktivna tijekom sve četiri godine srednje škole. Ja bih rekao da je bila liberalna osoba kojoj si se mogao obratiti oko toga. Školskoj pedagoginji također. Jedna moja prijateljica koja je lezba se njoj obratila kad je imala problema sa profesorima. Ali bilo je i liberalnih profesora koji su dosta javno iznosili

svoje liberalne stavove. Tako da sam u srednjoj isto znao da se uvijek nekome mogu obratiti.“ (FG_ZG_4)

„Kad bih nekog izdvojio, to bi bila sigurno profesorica iz hrvatskog. Baš bih rekao za nju da je bila najliberalnija profesorica koju smo imali. Imali smo dobar odnos i da sam bio stvarno blizu tome [autanju], mislim da bih se njoj obratio.“ (FG_ZG_7)

„Što se tiče nekih psihologa, isto nažalost nikom. Osim eventualno kasnije malo prijateljima. Ali što se tiče nekih nadležnih osoba, nikako. Nikome se ne bi oko toga [LGBTIQ identiteta] mogla obratiti. To nije bio neki mali grad, ali je ipak manji, pa mi ni psiholozi i psihijatri nisu bili najsigurniji. Pa sam se držala u tom nekom svom ormaru.“ (FG_ZG_1)

Na grafovima 5, 6 i 7 prikazani su odgovori sudionika/ica na pitanje u kojoj su mjeri mogli biti otvoreni u izražavanju svog LGBTIQ identiteta, odnosno u kojoj su ga mjeri skrivali tijekom obrazovanja. S obzirom na to da su sudionici/ice mogli birati odgovor „ne odnosi se na mene/nisam bilo/la out“, postoci su izračunati na temelju ukupnog broja onih koji su odgovorili na pitanja o osjećaju sigurnosti, slobodi izražavanja LGBT identiteta ili njegovom skrivanju (ukupno od 206 do 280 sudionika/ica). Detaljni prikaz frekvencija i postotaka nalazi se u Tablici P4.3 u Prilogu 4.

Graf 5. Učestalost osjećaja sigurnosti i poštovanja LGBTIQ identiteta u obrazovnim institucijama, izražena u postocima

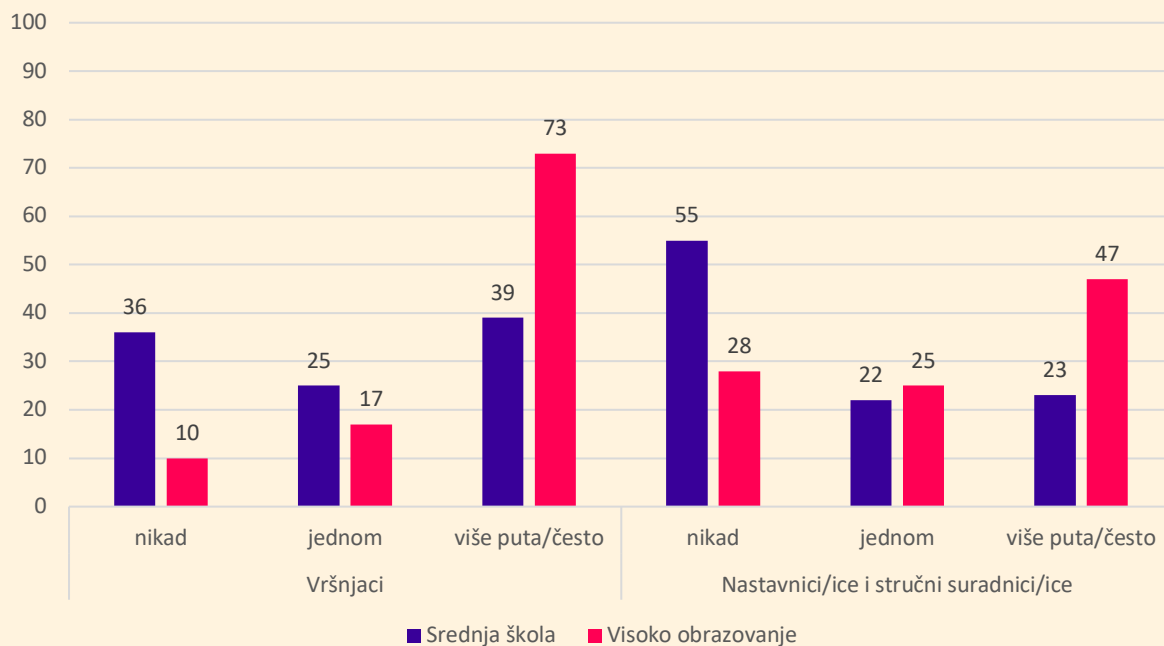
Prikazani podaci pokazuju kako su se sudionici/ice puno češće osjećali sigurno i imali doživljaj poštovanja i uvažavanja njihovog LGBTIQ identiteta tijekom studiranja u odnosu na srednju školu (Graf 5). Iako je više od polovice sudionika/ica izjavilo da su se uglavnom osjećali sigurno u svojoj srednjoj školi, važno je primijetiti kako je čak 41% (97) sudionika/ica imalo osjećaj da se njihov LGBTIQ identitet nikada ne poštuje niti se uvažava, a njih 28% (73) nikada se nije osjećalo sigurno kao LGBTIQ osoba tijekom srednje škole. Sudionici/ice fokusnih grupa opisali su kako se na njihov osjećaj sigurnosti reflektirao opći stav o LGBTIQ osobama u društvu te navodili primjere osjećaja sigurnosti koji se temeljio na postojanju zaštite u školi i veće slobode izražavanja LGBTIQ identiteta na fakultetu.

„I sad sam skužio iz ovih razgovora da je više prisutan taj neki... možda nismo neko direktno nasilje doživjeli, nego su više prisutne te mikro agresije i osjećaj nesigurnosti. Ja nisam nikad ništa direktno osjetio na sebi, ali sam se stalno osjećao nesigurno.“ (FG_ZG_7)

„Ali općenito toliko govora o seksualnosti baš i nije bilo. Ja sam polazila srednju u malom gradiću, tako da... nije to bilo baš neka tema razgovora. Nije baš da sam se osjećala pretjerano sigurno s pojedinim od tih... Mislim, s većinom jesam, ali baš ima neki pojedinci koji su držali čvrsta negativna mišljenja. Bilo je situacija kad sam bila sigurna i kad nisam bila sigurna.“ (FG_ST_2)

„Imali smo dobru psihologicu u školi, koja je dobro hendlala takve situacije. [...] Da, jako je puno ljudi pričalo s njom. Kada bi se desio tako neki incident u školi, ona bi stvarno reagirala. Tako da mislim da smo unutar škole stvarno imali neku podršku.“ (FG_ZG_3)

„Nemam nikakvih problema kad biramo seminarske teme, nemam problema odabrati neku seminarsku temu koja je povezana s queer kulturom.“ (FG_ZG_1)

Graf 6. Učestalost doživljaja slobode otvorenog izražavanja vlastitog LGBTIQ identiteta i govorenja o njemu među vršnjacima/kinjama u odnosu na nastavno i stručno osoblje tijekom obrazovanja, izražena u postocima

U skladu s prethodno prikazanim rezultatima koji se odnose na osjećaj sigurnosti i doživljaj poštovanja LGBTIQ identiteta jesu i rezultati koji se odnose na manje učestalu slobodu otvorenog izražavanja vlastitog LGBTIQ identiteta i govorenja o njemu u srednjoj školi u odnosu na visoko obrazovanje (Graf 6). Na obje razine obrazovanja učestalija je otvorenost s vršnjacima/kinjama (učenicima/icama i studentima/icama) u odnosu na službene osobe (nastavnike/ice i stručne suradnike/ice). Čak više od polovice sudionika/ica (55%, 140) nikada nije osjećalo da mogu otvoreno izražavati svoj LGBTIQ identitet i razgovarati o njemu s nastavnim i stručnim osobljem u srednjoj školi. Sudionici/ice fokusnih grupa također su govorili o ograničenom osjećaju otvorenosti te o potrebi koju su imali tijekom srednje škole za većim brojem izvora podrške i jasnijim uputama o tome gdje ih tražiti.

„Ja nisam nikad bila meta baš direktno nasilja, ali je bilo dosta tih mikroagresija od profesora. Često su LGBT osobe bile predmet sprdnje. I od drugih studenata.“ (FG_ZG_2)

„Jedini mi je malo problem autati se, treniram i ne znam... ima i mojih godina, ima i starijih. Onda treniramo i s puno mlađima od mene. I ovi puno mlađi su nekako, pogotovo ovdje u Splitu i okolici, po mom mišljenju kad si mlad i kad si u osnovnoj poprilično se tjera ta homofobija i neprihvatanje. Ne bih sad htjela da te male budu: 'Ona je gej, sad se ne možemo presvlačiti u svlačioni.' [...] Samo bih htjela to onako preventivno ne govoriti najmlađima. Onda i tim starijima koje znam da će pričati okolo

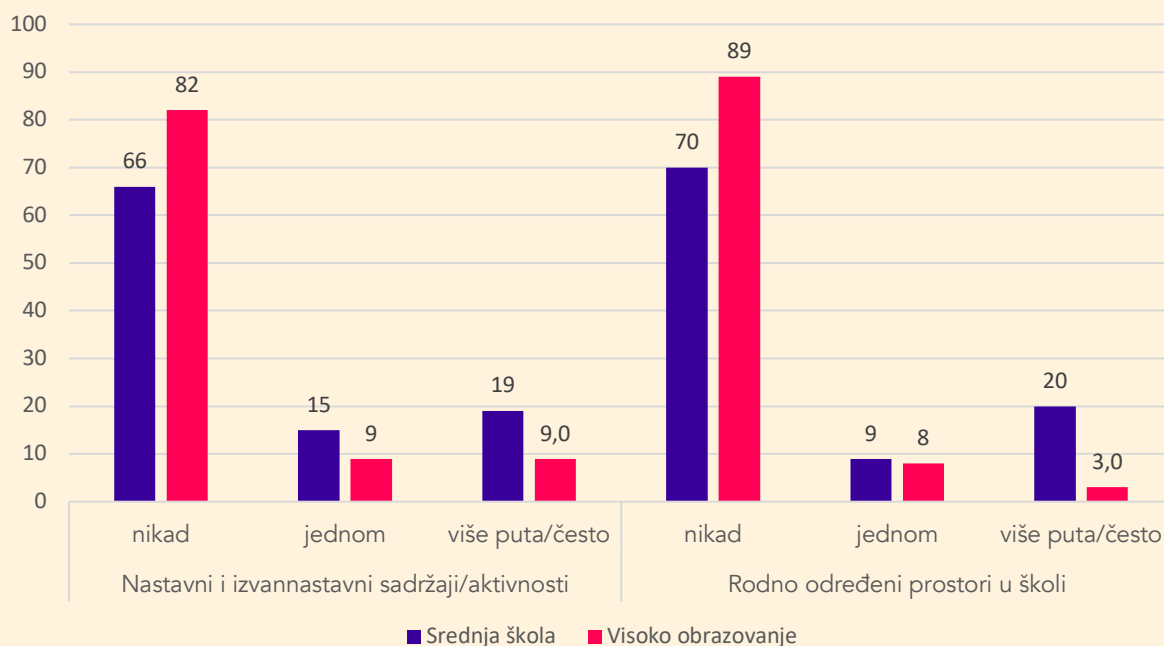
i da će se saznati. Tu sam malo povučenija u tom pogledu. Ali s prijateljima ostalima koji znaju stvarno nemam problema.“ (FG_ST_4)

„U školi nam nikad nisu dali neke direktne upute kome bismo se javili. Pedagozi ni psiholozi nikad nisu baš štitili. Ni u osnovnoj ni u srednjoj. U mojoj srednjoj se uopće nije o tome pričalo. [...] Recimo u srednjoj nisam imala, voljela bih da sam imala profesoricu ili profesora kojem sam mogla nešto direktno reći. Pokušala sam u par navrata, ali dobila sam odgovor onako...“ (FG_ZG_6)

„Tako da ne znam direktno na faksu kome bih se obratila, ali se osjećam da mi se nešto dogodi da imam neku mrežu oko sebe. Da znam što bih trebala napraviti.“ (FG_ZG_3)

„Mi [na fakultetu] imamo besplatno savjetovište i tamo sam krenula na drugoj godini faksa. Više zato što sam imala problema s učenjem i koncentracijom. Ali naravno da sam tamo mogla pričati i o seksualnosti i tamo sam bila apsolutno prihvaćena.“ (FG_ZG_1)

„Mislim da bih mogla svima. Svakom profesoru, svakoj osobi u zboru, prodekanici. Ne znam koliko bi oni to pametno i iskusno podnijeli i nosili se s tim. Apsolutno mislim da bi bili za i barem bi jednu osobu našla koja bi bila na mojoj strani.“ (FG_RI_5)

Graf 7. Učestalost izbjegavanja nastavnih i izvannastavnih sadržaja i aktivnosti te rodno određenih prostora tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Naposljetku, kako je sloboda i otvorenost u izražavanju LGBTIQ identiteta bila manje zastupljena u srednjoj školi u odnosu na visoko obrazovanje tako je i izbjegavanje sudjelovanja u nekim nastavnim i izvannastavnim sadržajima /

aktivnostima te izbjegavanje rodno određenih prostora zbog nelagode ili nesigurnosti bilo zastupljenije tijekom srednje škole u odnosu na razdoblje studiranja (Graf 7). Oko jedne petine sudionika/ica više je puta ili često izbjegavalo sadržaje/aktivnosti (53, 19%) i rodno određene prostore u srednjoj školi (57, 20%).

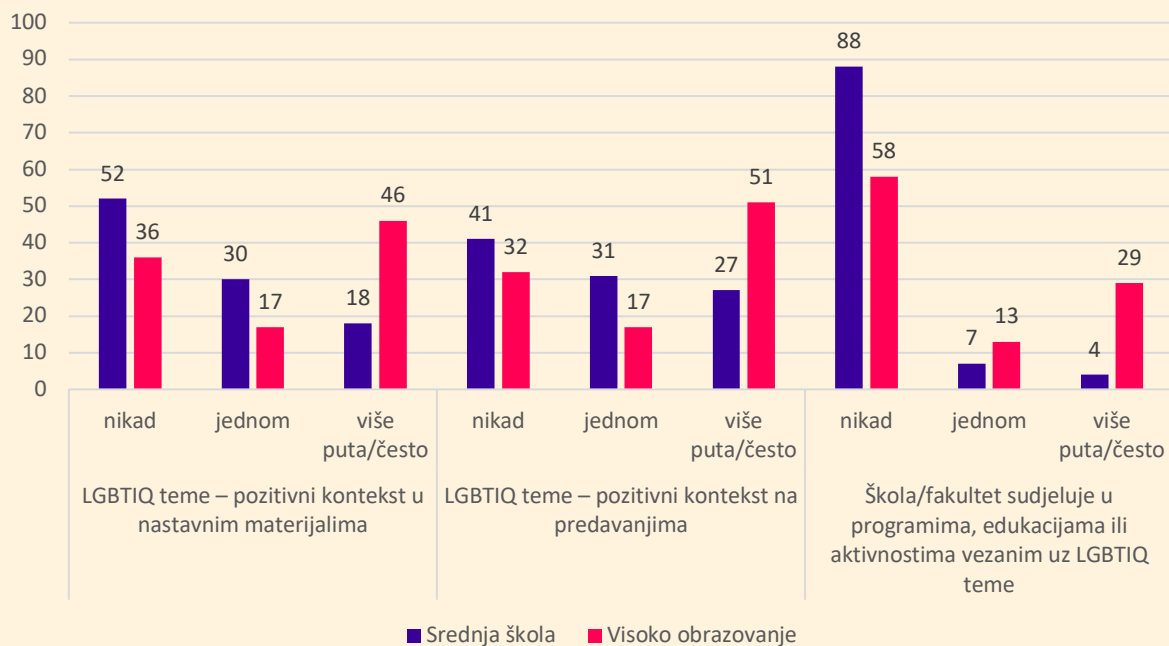
Iskustva mladih LGBTQ osoba u obrazovnom sustavu

U ovom poglavlju bit će prikazani podaci o iskustvima sudionika/ica tijekom obrazovanja prikupljeni iz odgovora na pitanja o zastupljenosti LGBTQ tema, iskustvima izloženosti različitim reakcijama, komentarima i nasilju zbog LGBTQ identiteta te izvorima podrške koji su sudionicima/icama bili dostupni ili za koje bi voljeli da su im bili dostupni. Ta su pitanja bila prilagođena kontekstu dviju razina obrazovanja, a sudionici i sudionice na njih su odgovarali ovisno o tome jesu li imali iskustvo srednjoškolskog obrazovanja ($n = 370$), odnosno visokog obrazovanja ($n = 277$). U nastavku teksta prikazani su grafovi sa sažetim podacima, a detaljniji prikaz frekvencija i postotaka nalazi se u tablicama P4.4 do P4.7 u Prilogu 4.

Zastupljenost LGBTQ tema tijekom obrazovanja

Na Grafu 8 prikazana je učestalost pojavljivanja LGBTQ tema u pozitivnom kontekstu izražena u postocima. Kako se mogao izabrati i odgovor „ne odnosi se na mene“, postoci su izračunati uzimajući u obzir one sudionike/ice koji su procijenili takvu učestalost (ukupno od 233 do 339 sudionika/ica, Tablica P4.4 i P4.5, Prilog 4).

Okolo polovice sudionika/ica izjavilo je kako se LGBTQ teme nikada nisu spominjale u pozitivnom kontekstu tijekom srednje škole. Manji broj sudionika/ica, oko jedne trećine, nikada se u nastavnim materijalima i na predavanjima tijekom studija nije susreo sa LGBTQ temama spomenutim u pozitivnom kontekstu. Osim toga, većina srednjih škola i fakulteta koje su sudionici/ice pohađali nije sudjelovala u programima, edukacijama ili aktivnostima vezanim uz LGBTQ teme. Ipak, vidljivo je kako je pojavljivanje LGBTQ tema u pozitivnom kontekstu nešto zastupljenije na fakultetima u odnosu na srednje škole.

Graf 8. Zastupljenost LGBTIQ tema u pozitivnom kontekstu tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Sudionici/ice fokusnih grupa spomenuli su nekoliko primjera pojavljivanja LGBTIQ tema u pozitivnom ili neutralnom kontekstu, pa čak i promjene heteronormativnog jezika nastavnika/ica u nekim slučajevima.

„Čak se sjećam jednog sata hrvatskog gdje smo radili Sapfu da je profesorica donekle bila normalna. Ona je bila ta nekakva potpora kojoj bih se mogla obratiti da mi se nešto dogodilo. Ona je oprezno o tome govorila jer su drugi profesori bilo vrlo agresivno protiv.“ (FG_ZG_1)

„Mi smo u srednjoj, kroz dosta predmeta se provlačila homoseksualnost. Nije bila samo kao činjenica na hrvatskom. Ili na povijesti, ovaj je imao ljubavnika... Na njemačkom smo imali lekturu di je glavni lik bio gej. To je najnormalnije.“ (FG_RI_3)

„Moja škola što se tiče takvih stvari nije bila zatvorena. Pogotovo profesorica koja je tada vodila etiku je bila jako otvorena što se toga tiče. Mi smo tri tjedna obrađivali te teme. Za Hrvatsku prilično dobar način. Raspravljalo se o tome. Dobro, koliko je pošteno dati jednaku platformu osobama koje kažu: 'Gej je okej' i 'Gej nije okej'. Ali dokle god su bili pristojni bi dala, ali ako bi se netko počeo vrijeđati ona bi zaustavila. Ja sam išla u srednju taman dok je bio onaj referendum što se tiče braka. Definitivno se o tome pričalo jer se nije moglo ne pričati.“ (FG_RI_6)

„Imala sam tu privilegiju da sam u umjetničkoj struci, tako da imam osjećaj da je tu puno lakše biti... Da je puno lakše se osjećati prihvaćeno zbog toga što puno češće te teme dolaze u razgovore. Imam osjećaj da je cijela ta tema puno manje tabu na tim

fakultetima i srednjim školama. Ja u srednjoj školi nije da sam baš bila aut, da sam ja otvoreno pričala sa profesorima ili tako nešto. Ali na primjer kad god bi imali neki projekt koji se bavi npr. LGBT zajednicom ili općenito bilo čim, znala sam da sa profesorima moram pričati na način da svi shvaćamo da je to osnovno ljudsko pravo i da je to normalan dio društva. Taj dio sam uvijek osjećala, da imamo mogućnost da ako želim pričati o bilo čemu od tih tema da mogu.“ (FG_ST_3)

„Jedna profesorica kad je vidjela tu torbu [s duginim bojama] se usred predavanja uhvatila da cijelo vrijeme umjesto 'roditelji' govori 'mama i tata'. Koristi heteronormativni jezik. Onda je samu sebe uhvatila i samo se promijenila, ispravljala da bude inkluzivnija. To je bilo jako lijepo od nje.“ (FG_RI_5)

Nepojavljivanje LGBTIQ tema u pozitivnom kontekstu ne znači nužno pojavljivanje tih tema u negativnom kontekstu – one se također mogu izbjegavati ili prešućivati. Upravo o nedostatku spominjanja tih tema najviše su pričali sudionici/ice fokusnih grupa.

„Meni osobno znam da bi dosta pomoglo znati da nisam jedini. Da se općenito pričalo o tome i da sam znao da postoji još ljudi koji se osjećaju kao ja ili imaju barem slična iskustva. To bi mi već dosta olakšalo. Samo da se znalo da postoji. Ne spolni odgoj, nego generalno neke edukacije o spolnom zdravlju. To se nešto minimalno spominjalo i to je bilo dosta traumatično jer se nisam nikako mogao poistovjetiti s tim. Tek tad mi nije bilo ništa jasno jer se nisam uklapao u niti jednu od te dvije kategorije. Mislim da bi mi to dosta pomoglo da jasnije u glavi posložim.“ (FG_ZG_5)

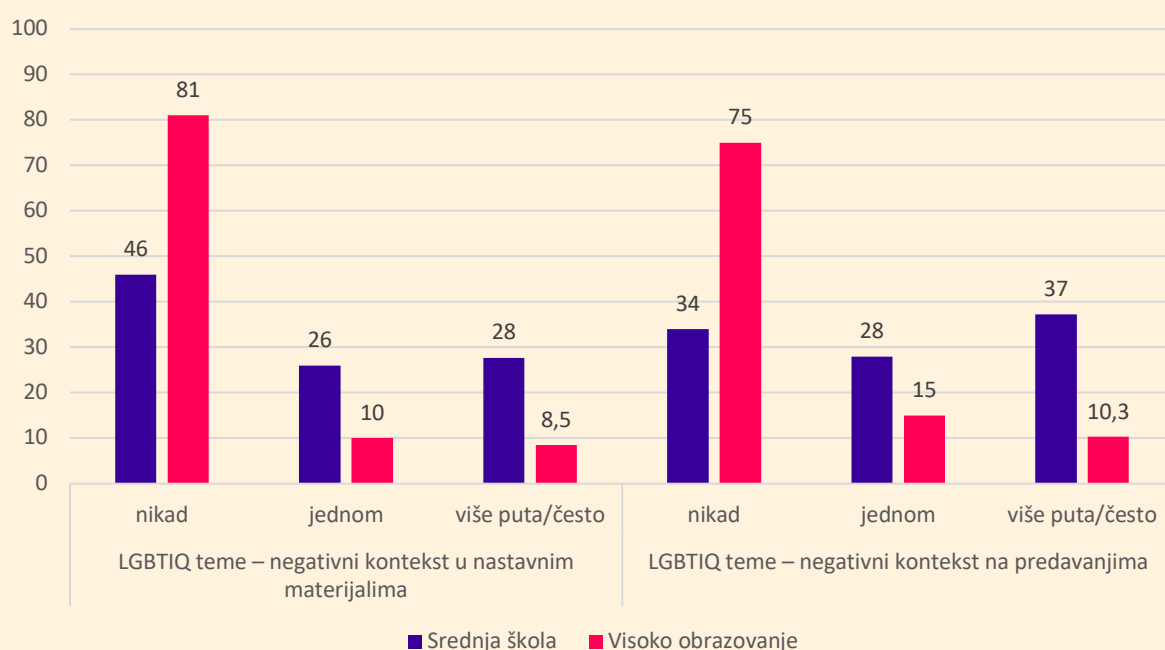
„Neki članak u školskim novinama ili dan nečega ili na nekom satu spomenuti nešto. Na povijesti, hrvatskom. Koliko je književnika LGBT. Nismo spominjali nikog, ni Sapfu. Zapravo dosta me ta tema zanima, možda i akademski. Kako se LGBT ljudi samo brišu.“ (FG_ZG_8)

„Meni bi olakšalo samo da se ne polazi iz strejt gledišta. [...] Imali smo na psihologiji, bilo je nekakvo istraživanje i bilo je kao podijeljeno: dečki su dobili jedno istraživanje, a cure drugo. Bilo je povezano s nasiljem od strane partnera. Ja sam digla ruku i rekla: 'Zašto su sve cure dobile da moraju imati dečka, a svi dečki da moraju imati cure? Zašto nema više opcija?' Onda se samo zablokirala profesorica. To mi je smetalo. Da nema više opcija u kojima možeš samo postojati.“ (FG_ZG_2)

„Slično tome, prvi, drugi razred srednje smo dobili letak od Grada Zagreba di su bili svi brojevi telefona razne pomoći, centri. To je imalo dvije, tri stranice. Bilo je svega. Bilo je: pomoć za kockanje, alkoholizam, za pušače, za drogiranje. Ja sam baš skenirao svaku stranicu da vidim da li bi možda bio neki LGBT support centar. Mislim da je u drugom srednje već postojao Rozi megafon Zagreb Pridea i već su pružali pravnu pomoć. Ali to nije bilo apsolutno nigdje napisano. Bilo je toliko puno support centara, ali nije bio niti jedan LGBT support centar“ (FG_ZG_4)

U kvantitativnom dijelu istraživanja zasebno smo postavili pitanja sudionicima/icama o negativno obojenom pojavljivanju LGBTIQ tema tijekom obrazovanja (Graf 9). I kod ovog pitanja mogao se izabrati odgovor „ne odnosi se na mene“, pa su postoci izračunati uzimajući u obzir one sudionike/ice koji su procijenili učestalost LGBTIQ tema u negativnom kontekstu (ukupno od 233 do 339 sudionika/ica, Tablica P4.4 i P4.5, Prilog 4). Što se tiče pojavljivanja LGBTIQ tema u negativnom kontekstu, puno je veća razlika između fakulteta i srednjih škola. Velika većina sudionika/ica nikad se nije tijekom studiranja susrela sa spominjanjem LGBTIQ tema u negativnom kontekstu. Kada je riječ o srednjoj školi, više od polovice sudionika/ica barem je jednom bilo izloženo spominjanju LGBTIQ tema u negativnom kontekstu na nastavi i u nastavnim materijalima, s time da je oko jedne trećine sudionika/ica tijekom srednje škole takvim komentarima bilo izloženo više puta ili često.

Graf 9. Zastupljenost LGBTIQ tema u negativnom kontekstu tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Mnogi od sudionika/ica fokusnih grupa pohađali su srednju školu za vrijeme izglasavanja referenduma o ustavnoj definiciji braka, pa su LGBTIQ teme češće nego što je to uobičajeno bile zastupljene kako u javnom životu tako i u školi.

„Ja sam išla u srednju taman dok je bio onaj referendum što se tiče braka. Definitivno se o tome pričalo jer se nije moglo ne pričati.“ (FG_RI_6)

„To što si rekla za referendum. Ja sam imala 12, 13 godina. Cijeli dan si trebao slušati ljude kako govore grozne stvari. U školi, na televiziji. Cijelo vrijeme je netko govorio neke homofobne stvari. Kad sad razmišljam, bilo je dosta grozno.“ (FG_RI_1)

Osim toga, kao negativna iskustva često su opisivali debate o ljudskim pravima LGBTIQ osoba koje su se održavale tijekom nastave u srednjoj školi uz nastavnike/ice koji nisu znali voditi takve rasprave te su dopuštali vrijeđanja među učenicima/icama.

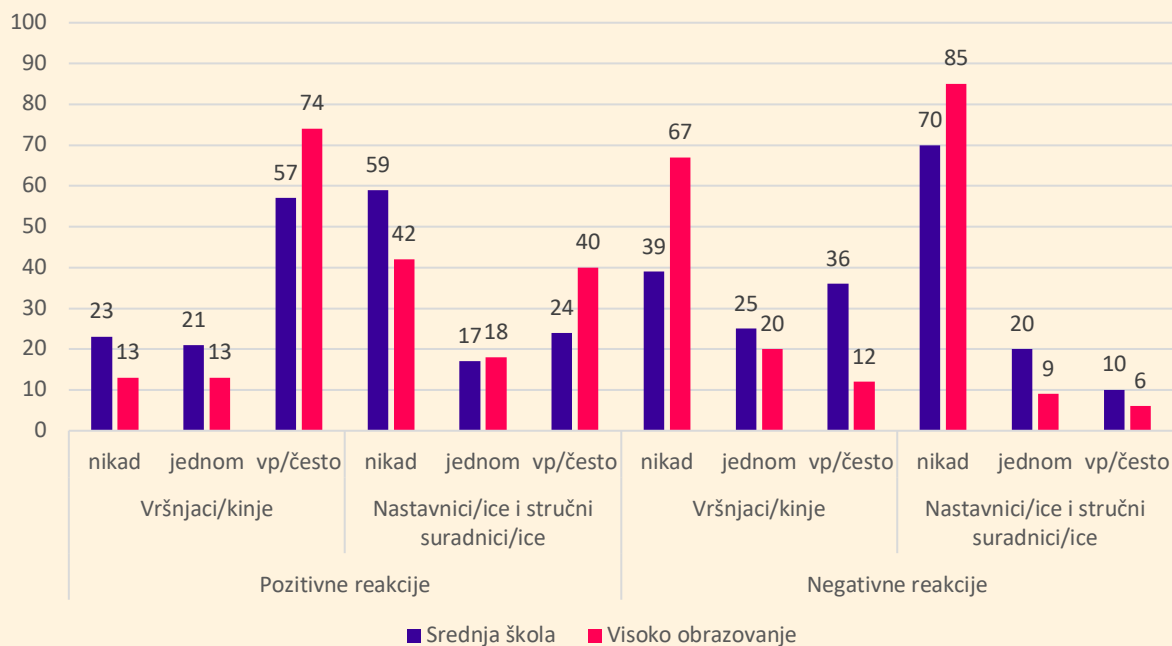
„Mi smo u srednjoj imali kao debate, imali smo kontroverzne teme tipa: Jeste li za ili kontra abortusa. Jeste li za ili protiv LGBT prava. Bila je ta konkretna tema i trebali smo se podijeliti. Ako smo za, sjednemo na jedan dio razreda; ako smo protiv, na drugi. Sad trebamo tako sjediti i gledam taj dio razreda koji je direktno protiv mojih prava iako ja tad nisam bila aut. Ali sama ta postavka je bila kao mi sad možemo kao akademski o tome diskutirati jer nitko među nama nije gej niti trans. Što je totalno glupo. Općenito ne volim to stajalište koje nekad izlazi u tim akademskim krugovima da u biti ne postoji točan odgovor. Možemo slobodno diskutirati o svemu. Inače kao postoji opresija i ne potičemo kritičko razmišljanje.“ (FG_ZG_8)

„Bilo je tih debata kao: Gej prava, da ili ne. Koje su uglavnom bile poprilično pune osuda i svega toga.“ (FG_ST_2)

„Što se tiče edukacije u školi, mislim da bi se trebalo uvesti u predmetima u kojima je[st]. Tipa etika, politika i tako. U takve stvari se treba uvesti u većoj mjeri LGBT teme. Mislim da drugi profesori koji nisu educirani ne bi trebali o tim stvarima govoriti. Mislim da je jako štetno kad profesori za zabavu učenika raspravljaju nečija ljudska prava. [...] Podržavaju neke stereotipe i pune djeci glavu svojim uvjerenjima. Bila ona točna ili ne.“ (FG_RI_2)

Reakcije i komentari na LGBTIQ teme tijekom obrazovanja

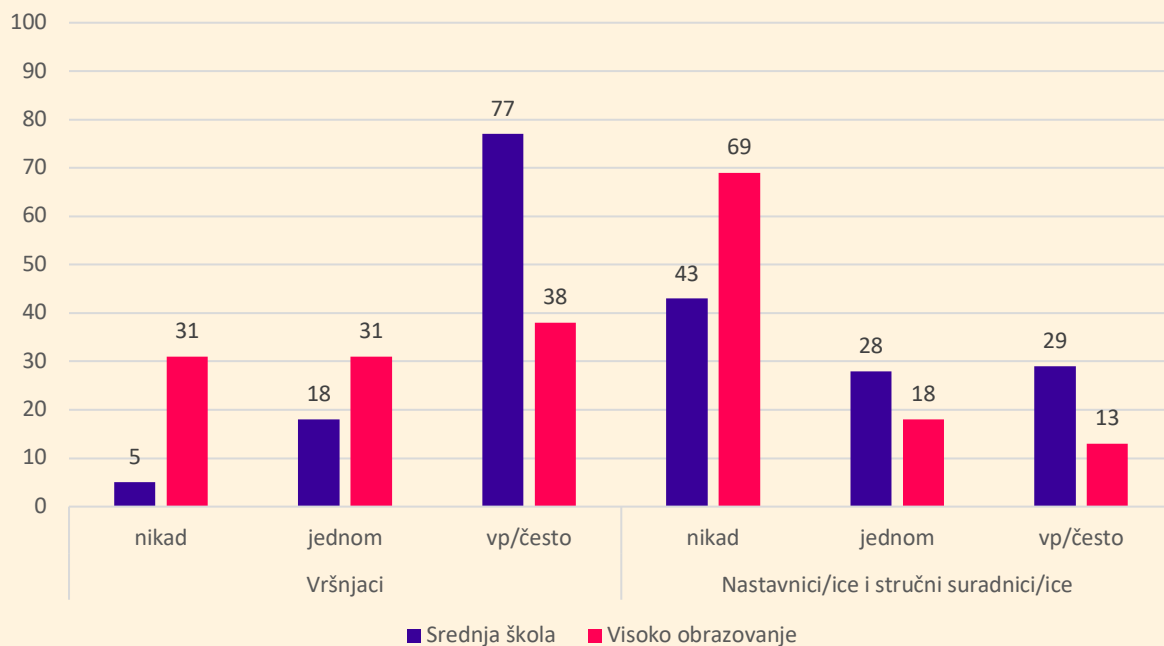
Na Grafu 10 i 11 prikazane su učestalosti pozitivnih i negativnih reakcija na LGBTIQ identitet sudionika/ica te učestalost homo/transfobičnih komentara vršnjaka/inja te nastavnog i stručnog osoblja tijekom obrazovanja. S obzirom na to da je bilo moguće izabrati odgovor „ne odnosi se na mene“, postoci su izračunati na temelju broja onih sudionika/ica koji su procijenili učestalost takvih reakcija i komentara (ukupno od 154 do 343 sudionika/ica, Tablica P4.4 i P4.5, Prilog 4).

Graf 10. Učestalost pozitivnih i negativnih reakcija vršnjaka/inja na LGBTIQ identitet sudionika/ica u odnosu na nastavno i stručno osoblje tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Napomena. vp/često = više puta/često

Učestaliji izvor pozitivnih reakcija na LGBTIQ identitet sudionika/ica bili su vršnjaci/kinje u odnosu na nastavno i stručno osoblje tijekom cijelog obrazovanja. Istovremeno, vršnjaci i vršnjakinje bili su i učestaliji izvor negativnih reakcija u odnosu na nastavno i stručno osoblje. U skladu s prethodnim rezultatima, sudionici/ice su tijekom srednje škole u usporedbi s fakultetom češće bili izloženi negativnim i rjeđe pozitivnim reakcijama okoline na njihov LGBTIQ identitet.

Graf 11. Učestalost homofobičnih ili transfobičnih komentara vršnjaka/inja u odnosu na nastavno i stručno osoblje tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Napomena. vp/često = više puta/često

Rezultati koji se odnose na homo/transfobične komentare slični su već navedenom – tijekom srednje škole sudionici/ice su češće bili izloženi homo/transfobičnim komentarima nego tijekom studiranja, a češći izvor takvih komentara bili su vršnjaci/kinje nego nastavno i stručno osoblje škola i fakulteta. Važno je istaknuti kako je tri četvrtine sudionika/ica (265, 77%) tijekom srednje škole bilo više puta ili često izloženo takvim komentarima svojih vršnjaka/inja. Sudionici/ice fokusnih grupa naveli su neke primjere homofobičnih komentara i negativnih reakcija nastavnog osoblja, ali i primjere pozitivnih reakcija među vršnjacima/kinjama.

„Na faksu sam mislila da će sve biti super. Ali nije. Velika pogreška. Studenti su bili katastrofa. Profesori su isto bili katastrofa. Bio je jedan profesor koji mi se konstantno obraćao s imenom kao u muškom rodu, a ne u ženskom. To sam izdržala neke dvije godine. Onda sam morala pauzirati i prebaciti se na skroz jedan drugi smjer.“ (FG_ZG_8)

„Ono što mi je baš ostalo jako u sjećanju, baš iz srednje, je profesor [...] koji je imao svoje viđenje [LGBTIQ] zajednice. Svako malo je imao komentare. Vidjelo se da ja nisam bila jedina kojoj je to smetalo. Ali nitko nije baš znao kako da reagira, kako da postupi, kako da se suprotstavi profesoru. [Taj predmet] je bio dosta bitan u toj školi. Profesor je bio tu dosta... imao je dosta visoki autoritet. Što ćemo mi učenici njemu. U nekim trenucima sam se samo ustala i izašla iz učionice. Barem nešto. Da ne slušam.“ (FG_ZG_6)

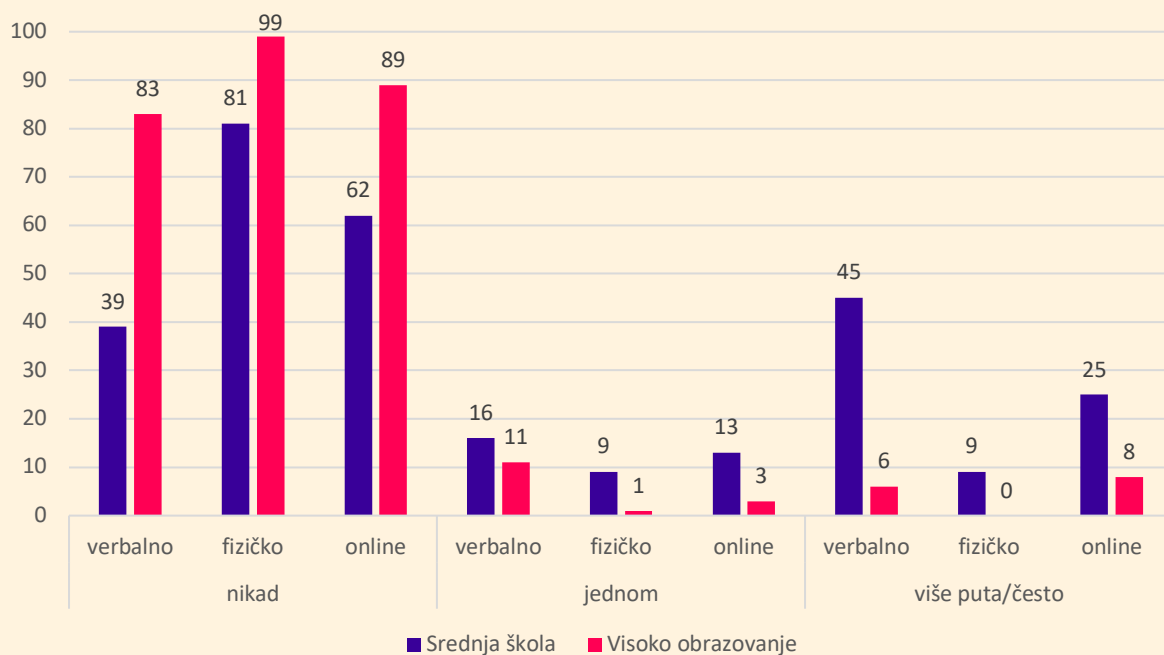
„Jako je malo profesora skroz podržavalo gej prava. Neki bi bili kao: 'Biseksualne osobe su bolesne, a sve ostalo podržavam.' To je bilo jednoj profesorici. Druga je bila: 'Okej, ali ne želim ih pored svoje djece.' Samo su rijetke bile skroz, ne da su bile: 'Malo podržavam, malo ne.' Nisam ni očekivala neku sigurnost od njih, pa mi to nije ni bilo nešto.“ (FG_ST_1)

„Imao sam iskustva di sam na primjer se ljudima autao u srednjoj školi [koji] su imali neka malo homofobna i transfobna mišljenja. Onda mi je bilo zanimljivo vidjeti kako ljudi odmah promijene to čim upoznaju neku osobu koja je homoseksualna ili nešto drugo.“ (FG_ZG_4)

„Uglavnom bude zanimljivo jer tu ja mogu onda skrenuti pozornost na neke malo manje poznate seksualne orijentacije, objasniti im malo više o tome. Ali isto tako bude... i više-manje njima upitno što je meni privlačno, a što nije. Seksualno mi nije privlačno ništa, a onda im krenem objašnjavati da postoje i druge razine privlačnosti. Onda nastaje kupus u njihovim glavama. [...] Uglavnom ljudi to pitaju zato što ih baš zanima. Što je to zapravo i žele naučiti. Tako da nisam dobila dosad neki dojam da me osuđuju zbog toga ili nešto drugo.“ (FG_ST_2)

Iskustva nasilja zbog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja

Na grafovima 12 do 15 prikazana je učestalost različitih iskustava povezanih s nasiljem zbog LGBTIQ identiteta. S obzirom na to da su sudionici/ice mogli birati odgovor „ne odnosi se na mene/nisam bio/bila out“, prikazani postoci izračunati su na temelju ukupnog broja onih sudionika/ica koji su procijenili takvu učestalost (ukupno od 213 do 331 sudionika/ica). Tablice s detaljnim prikazom frekvencija i postotaka nalaze se u Prilogu 4 (tablica P4.6 i P4.7). Na Grafu 12 prikazana je učestalost direktno doživljenog verbalnog i fizičkog vršnjačkog nasilja te *online* nasilja vršnjaka/inja u srednjoj školi i na fakultetu koje se manifestiralo u obliku vrijeđanja, ismijavanja i pogrdnih komentara na društvenim mrežama.

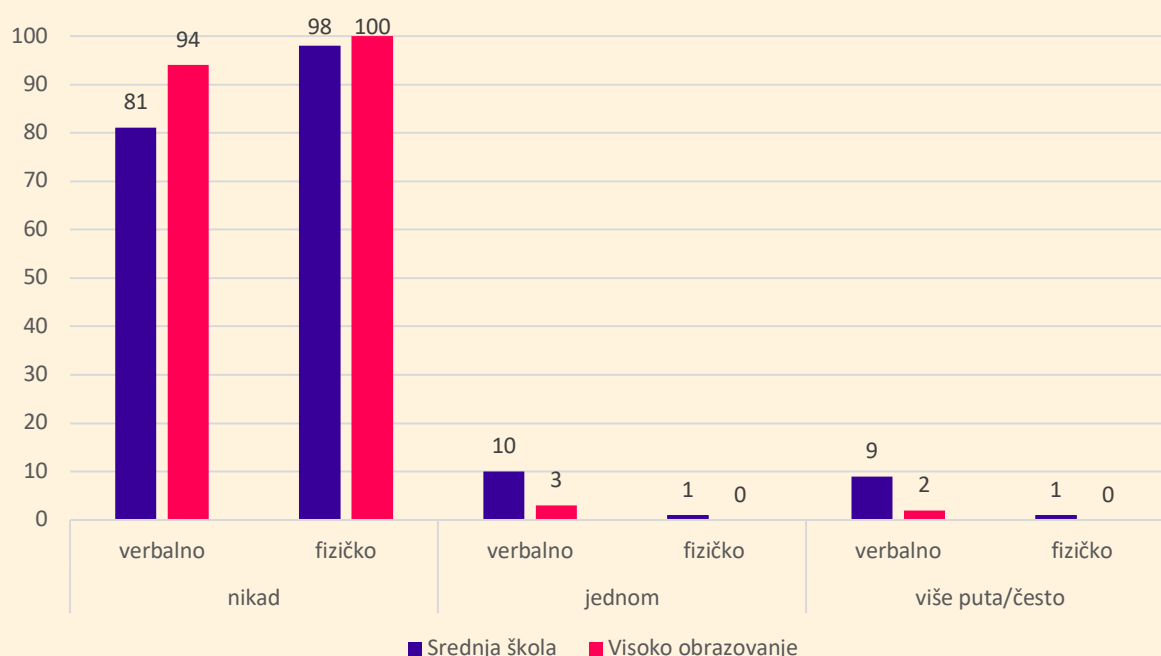
Graf 12. Učestalost vršnjačkog nasilja različitih vrsta koje je direktno doživljeno tijekom obrazovanja, izražena u postocima

Većina sudionika/ica nije ni u srednjoj školi ni na fakultetu od svojih vršnjaka i vršnjakinja doživjela fizičko nasilje zbog svog LGBTIQ identiteta. Tijekom studiranja verbalnom i *online* nasilju zbog LGBTIQ identiteta također nije bila izložena većina sudionika/ica, no tim su vrstama nasilja sudionici i sudionice češće bili izloženi tijekom srednje škole. *Online* nasilju barem je jednom bilo izloženo 38% (96) sudionika/ica. Verbalnom nasilju bili su izloženi češće – 61% (157) sudionika/ica barem je jednom doživjelo verbalno nasilje zbog svog LGBTIQ identiteta, a čak 45% (115) sudionika/ica takvu je vrstu nasilja doživljavalo više puta ili često. Kada uspoređujemo različite oblike nasilja, vidimo da je fizičko nasilje manje učestalo u odnosu na *online* i verbalno nasilje, a svi oblici nasilja zastupljeniji su u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Neka iskustva nasilja koje su direktno doživjeli od vršnjaka/inja opisali su sudionici/ice fokusnih grupa.

„Nije bilo neugodnih iskustava krajem srednje škole. Više je bilo svima zanimljivo i čudno. Nisam imao nekih većih problema oko toga. Ali početkom srednje škole sam mijenjao škole dosta. Tri škole sam promijenio jer sam bio dosta maltretiran jer sam bio različit i dosta sam iskakao. Iako nisam bio aut, svi su nešto pretpostavljali.“ (FG_ZG_5)

„Nakon te osnovne škole koja je bila dosta traumatična sam ja u srednju došla sa stavom i ja sam odlučila da me sad više nitko neće maltretirati. I tako je stvarno i bilo. Ja sam uglavnom bila zaštitnica svih. I mene stvarno nikad nitko nije dirao.“ (FG_ZG_3)

U nastavku, na Grafu 13 prikazana je učestalost verbalnog i fizičkog nasilja koje su LGBTIQ osobe tijekom obrazovanja direktno doživjele od nastavnog i stručnog osoblja zbog svog LGBTIQ identiteta.

Graf 13. Učestalost različitih vrsta nasilja koje su LGBTIQ osobe tijekom obrazovanja direktno doživjele od nastavnog i stručnog osoblja, izražena u postocima

Nasilje koje su sudionici/ice direktno doživjeli od nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u srednjoj školi i na fakultetu manje je zastupljeno u odnosu na direktno doživljeno vršnjačko nasilje. Fizičko nasilje nije doživio nitko od sudionika/ica tijekom studiranja, dok je manji broj ovu vrstu nasilja doživio tijekom srednje škole. Gotovo nitko od sudionika/ica nije doživio verbalno nasilje zbog LGBTIQ identiteta tijekom studiranja, dok je 20% (46) sudionika/ica ovu vrstu nasilja od nastavnog i stručnog osoblja u srednjoj školi doživjelo barem jednom.

U interpretaciji ovih rezultata važno je imati na umu da je znatan broj sudionika/ica u izvještavanju o direktno doživljenom nasilju u srednjoj školi birao odgovor „ne odnosi se na mene/nisam bio/bila aut“ (od 114 do 127, što čini nešto više od jedne trećine ukupnog uzorka sudionika/ica koji su izvještavali o iskustvima u srednjoj školi). S obzirom na prosječnu dob autanja može se pretpostaviti da su na ova pitanja sudionici/ice ovako odgovarali jer u to vrijeme druge osobe nisu znale za njihov LGBTIQ identitet. Broj sudionika/ica koji su ovaj odgovor davali za razdoblje studiranja

bio je manji (od 59 do 64, što čini oko 20% ukupnog uzorka sudionika/ica koji su izvještavali o iskustvima tijekom studiranja).

Sudionici/ice fokusnih grupa nisu doživjeli direktno fizičko nasilje, no neki od njih opisali su prijetnje kojima su bili izloženi i situacije u kojima su se našli tijekom obrazovanja, ali izvan obrazovnih institucija, a u kojima su se osjećali izrazito nesigurno.

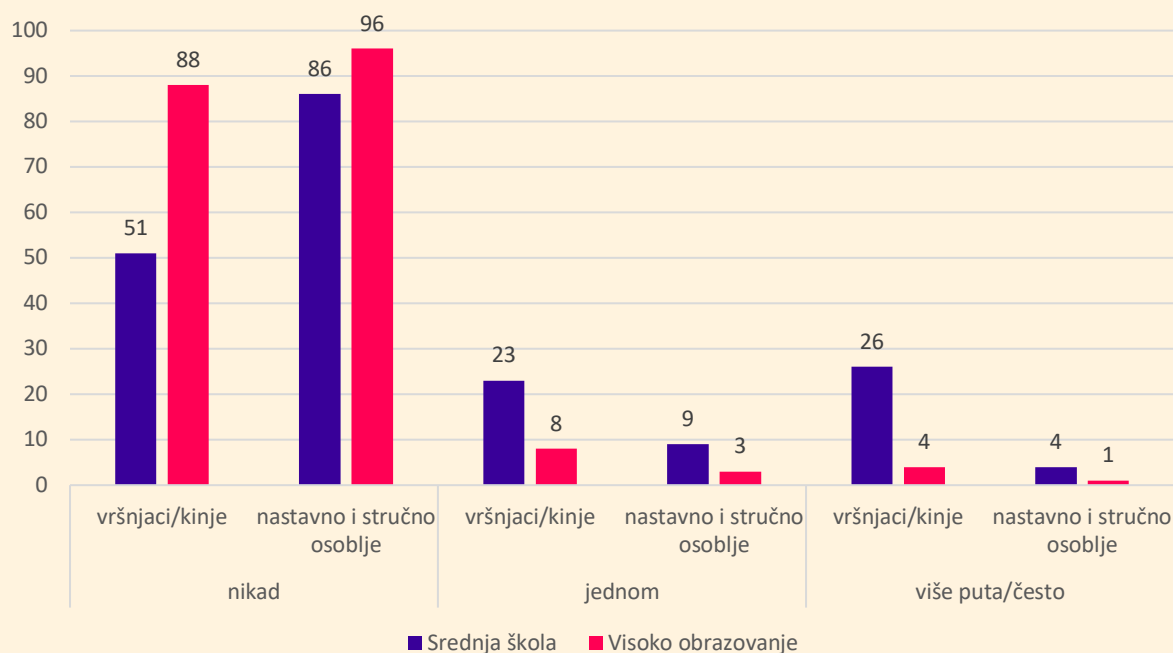
„Zadnje što je bilo, nakon čega više nikad nisam išla s Bla Bla carom. Ja sam bila jedina ženska u autu i bile su još 4 muške osobe u autu. I jedan koji je sjedio do mene je krenuo pričati. Prvo je općenito govorio neke gluposti, pokušavala sam ignorirati. [...] Onda je valjda on skužio da može krenuti bosti, pa je krenuo govoriti kako on želi zaklati, jako detaljno je objašnjavao šta on želi raditi pederima i lezbama. To je trajalo par sati di je on meni konstantno detaljno opisivao šta želi raditi. [...] Svi su bili: 'Apsolutno, šta ti pederi...' Meni je to bilo too much, pa sam rekla: 'Ok, ajde me zakolji, sjedim do tebe, već pet sati me želiš zaklati i govoriti šta ćeš sve raditi.' Onda je bio cijeli van sebe: 'Nisi valjda i ti jedna od njih.' Ja govorim: 'Da.' Onda je natjerao vozača da se zaustavi jer on nije mogao sjediti do mene. Nakon toga smo šutjeli do Splita. Sve 4 muške osobe su bile: 'Da, da, zakolji, zakolji.' Kad su shvatili da imaju LGBT osobu u autu, su ušutjeli. Jako su puno toga imali za reći prije toga. Nakon toga nisu više bili toliko hrabri, osim što nisu mogli sjediti blizu mene. Morali su se maknuti. [...] U tom momentu nisam bila sigurna hoću li doći do Splita. Definitivno mi nije bilo ugodno i osjećala sam se kao da postoji poprilična opasnost. Vjerojatno i za moje zdravlje i sigurnost u tom momentu. Sad se smijem radi toga jer sam i dalje u šoku, ne zato što smatram da je ta situacija humoristična. Jer definitivno nije. Ali imam osjećaj da me svaki put nanovo probudi koliko i dalje postoje ta razmišljanja u našem društvu i koliko je to očito i dalje problem.“ (FG_ST_3)

„On je iz nekog razloga mislio da me treba preobratiti na neku 'normalnu' seksualnost. U jednom razgovoru koji sam imala s njim jer sam se družila s tom curom, pa sam bila u tom kontaktu i s njenim prijateljima. On je meni između ostalog rekao da bih trebala biti silovana da bih se preobratile na normalnu seksualnost. To je bilo vrijeme kad sam bila poprilično nesigurna što se tiče svega u životu. [...] Nisam tad poznavala toliko tu osobu, tako da nisam znala šta je njemu u glavi, što bi on mogao napraviti. Tada sam se poprilično bila i zatvorila sama u sebe, ali zatvorila sam se i u kuću. Tako da nisam izlazila, nikoga nisam vidala tada. Nisam željela prije svega stupiti u kontakt s njim niti s tom curom. Jednostavno da izbjegnem sve što bi se moglo dogoditi.“ (FG_ST_2)

Osim o direktno doživljenom nasilju sudionici/ice su izvještavali i o posrednim iskustvima s nasiljem zbog LGBTIQ identiteta. Kod ovih pitanja manji broj sudionika/ica birao je opciju „ne odnosi se na mene/nisam bio/bila out“ (od 19 do 52, što čini manje od 15% ukupnog uzorka). Na Grafu 14 prikazana je učestalost

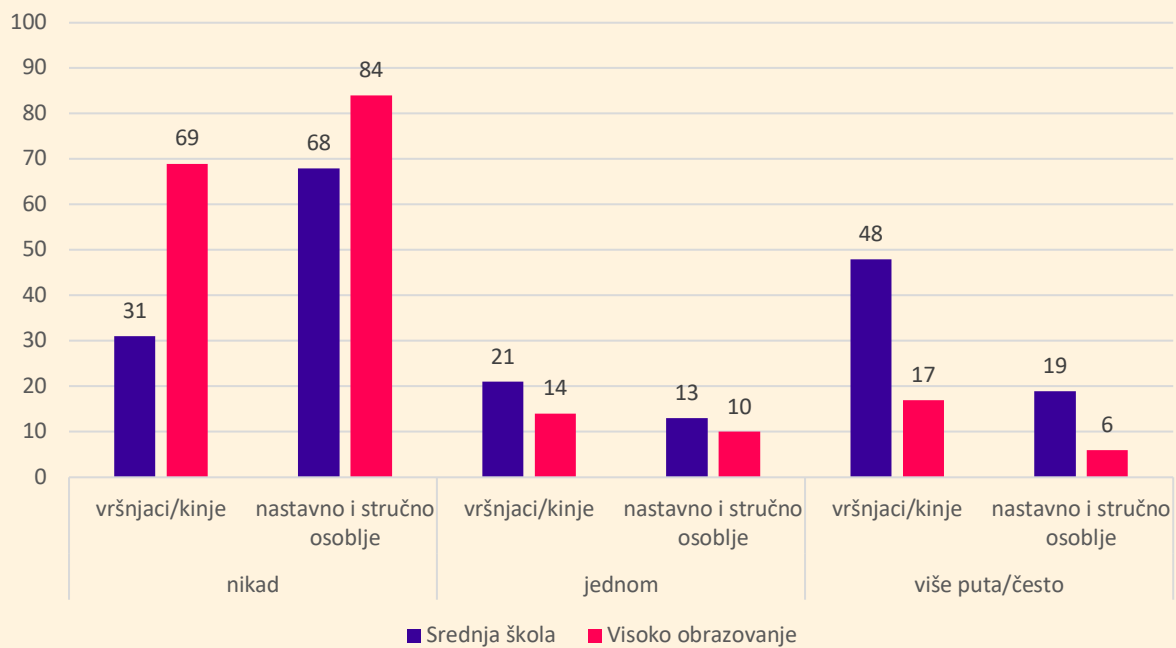

svjedočenja različitim vrstama nasilja vršnjaka/inja te nastavnog i stručnog osoblja tijekom obrazovanja.

Graf 14. Učestalost svjedočenja fizičkom ili verbalnom nasilju koje su tijekom obrazovanja počinili vršnjaci/kinje ili nastavno i stručno osoblje, izražena u postocima

Slično kao i kod doživljenog nasilja, svjedočenje nasilju učestalije je u srednjoj školi u odnosu na fakultet, no prisustvovanje događaju u kojem je neka druga LGBTIQ osoba doživjela fizičko ili verbalno nasilje češće je od direktno doživljenog nasilja. Kada je riječ o nasilju koje čini nastavno i stručno osoblje, većina sudionika/ica nije prisustvovala takvim događajima u srednjoj školi ili na fakultetu. Ipak, ističe se rezultat koji pokazuje kako je gotovo polovica sudionika/ica (158, 49%) prisustvovala barem jednom događaju u kojem je neka druga LGBTIQ osoba doživjela fizičko ili verbalno nasilje vršnjaka/inja u srednjoj školi.

Graf 15. Učestalost saznanja da se tijekom obrazovanja dogodilo fizičko ili verbalno nasilje vršnjaka/inja ili nastavnog i stručnog osoblja, izražena u postocima

U usporedbi sa svjedočenjem i direktnim doživljajem nasilja još je veći broj sudionika/ica koji je čuo da je neka druga LGBTIQ osoba doživjela nasilje. Saznanje o tome da se fizičko ili verbalno nasilje dogodilo nekoj drugoj LGBTIQ osobi učestalije je u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Većina sudionika/ica (gotovo 70%, 231) čula je da je neka druga LGBTIQ osoba doživjela fizičko ili verbalno vršnjačko nasilje u srednjoj školi. Sudionici/ice su češće čuli da se dogodilo fizičko ili verbalno nasilje vršnjaka/inja u odnosu na nasilje nastavnog i stručnog osoblja.

Kada se govorilo o nasilju, većina sudionika/ica fokusnih grupa nije imala iskustvo direktnog nasilja usmjerenog na njih i nešto su rjeđe bili prisutni kada se nasilje događalo, ali su većinom znali nekoga tko je doživio nasilje ili prijetnju nasiljem zbog LGBTIQ identiteta.

„Najgori primjer mi je bio kada sam bio s grupicom svojih prijatelja na Tomislavcu u centru grada. Moj prijatelj koji je isto gej, ali puno više je fem, išao je na WC u Importanne. Na putu do tamo su ga dvojica mladića pretukla. Nekako nas je uspio nazvati. Mi smo došli po njega i nekako smo ga morali izvući od tamo. Bilo je po cijelom WC-u krvi. Izvukli smo ga iz Importannea i zvali smo hitnu. Mi smo dosta upoznati s LGBT zajednicom u Zagrebu što se tiče tih organizacija, udruga i toga, pa smo znali da trebamo zvati Rozi megafon. Odmah smo prijavili Zagreb Prideu. Nažalost ništa od toga nije bilo. To mi je bilo prvo tako veliko iskustvo, da je netko baš bio prebijen. Krv je bilo svugdje.“ (FG_ZG_4)

„Ja isto tako nisam baš osjetila diskriminaciju direktno na svojoj koži. Ali jako puno mojih prijatelja baš iz osnovne škole, tu grupicu prijatelja koje sam imala koji su svi dio zajednice, imali su vrlo neugodna iskustva. Na Tomislavcu i u Močvari. Bilo je baš... Ponekad je prošlo vrlo laganije, samo su se poljubili pa su išli dalje. Nisu ih toliko možda napadali. Do nekih koji su zaista završili na hitnoj, prebijeni skroz. Kasnije kad sam slušala te sve priče, nikad nisam bila u tim trenucima s njima, ali sam isto bila prva koja je skočila – šta se može napraviti, koga možemo nazvati, što se tu može poduzeti. Na kraju nikad nismo došli do nekog konkretnog rješenja.“ (FG_ZG_6)

„Blisku prijateljicu su napali neki homofobi kad je bio Thompsonov koncert pa su bili neki neofašisti pa su prijetili da će ih tući. Ona čak ni nije prije toga bila gej, nego je samo prvi put izašla na dejt s curom i odmah su ju krenuli napadati. To je bilo jako teško, da uopće netko može doći do dvije djevojke koje nisu očito skupa. Ali su oni pretpostavili i prijetili su fizičkim nasiljem, što me bilo baš potreslo. Da ljudi oko njih nisu pozvali policiju se ne bi makli. Da, to me baš potreslo.“ (FG_ST_4)

Rezultati koji se odnose na izloženost nasilju pokazuju kako su sudionici/ice češće direktno doživljavali nasilje usmjereno na LGBTIQ osobe, svjedočili mu ili čuli za njega u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Stoga je važan rezultat kako su oni/e manje znali kome mogu prijaviti to nasilje u srednjoj školi u usporedbi s fakultetom. Samo 23% (84) sudionika/ica navelo je da su znali kome mogu prijaviti homofobično ili transfobično nasilje u srednjoj školi, dok je nešto više njih 36% (99) to znalo na fakultetu.

Dominantno su navodili kako bi se tijekom srednje škole javili nastavnicima/icama od povjerenja, stručnim suradnicima/icama (psihologu/inji, pedagogu/inji, knjižničaru/ki) te ravnatelju/ici. Sudionici/ice fokusnih grupa opisali su koliko im je bila važna podrška nastavnika/ica.

„Definitivno su i profesori tu ako bi čuli da se bilo što dešava bili su fenomenalna podrška. Stvarno su bili kao da su nam dio familije više nego bilo što drugo. Ta razina pedagogije – nisam [je] doživjela nigdje drugdje, niti u jednoj drugoj školi. Oni su se definitivno trudili da šta god prolaze... Imali smo trans ljude u srednjoj školi koji su taman pokušavali sami sa sobom si postaviti stvari i profesori su bili suludo dobra podrška. Baš su se trudili konstantno prilagođavati, pričati. Tako da, unutar škole i međusobno smo si bili podrška. I profesori.“ (FG_ST_3)

„Kad sam došao u treću školu, svi su već znali da se osjećam jako loše jer sam užasno depresivan. Bio sam u dosta lošem psihičkom stanju. Ja sam dosta izbivao iz škole. Svi su me doživjeli kao – onaj koji je malo lud. Nema me u školi, nisam baš dobro. Nije se nikada išlo u dubinu toga, u razlog. Ali imao sam dosta veliku podršku i od razrednice i od ravnatelja, i od psihologa u to vrijeme. [...] Ja sam imao osjećaj da mogu s njima pričati o svemu, iako nisam. Ali bilo je dobro znati da mogu, da postoji ta mogućnost, ako budem

bio spreman za to. Pričao sam s njima o svemu tome nakon srednje škole, ne dok sam još išao u školu.“ (FG_ZG_5)

Od nevladinih organizacija spomenuti su Centar za ljudska prava, Rozi megafon, Zagreb Pride, Trans Aid, Iskorak i udruge općenito. Od državnih institucija navodili su policiju, pravobraniteljicu za djecu i Ured za ravnopravnost spolova. Uz navedeno bili su zastupljeni i odgovori kojima su iskazivali kako ne bi ništa prijavljivali jer ne misle da bi se promjena dogodila: npr. „Ne bih jer nikoga nije pretjerano briga i to 'nije problem škole'“; „Nikome, nažalost, jer nikoga nije briga i bilo bi još samo gore.“ Iskustva sudionika/ica fokusnih grupa govore o tome koliko im je u srednjoj školi bilo važno imati neku osobu od povjerenja kojoj bi se mogli javiti. Usto, podijelili su neka svoja mišljenja o tome koja bi osoba u školi trebala biti ona koja će pričati o LGBTIQ temama i kojoj bi se učenici/ice mogli javljati.

„Po meni bi to trebala biti profesorica etike, kao neki most. Trebalo bi završiti na kraju kod nekog psihologa, ali oni ne provode dovoljno vremena s djecom i ne mogu se približiti. To bi trebali biti profesori etike, oni ne bi trebali imati predrasude. Oni bi trebali biti ta neka neutralna osoba kojoj se svaki učenik može povjeriti za pomoć. Nije okej kad profesori koji se ne razumiju u to počnu pričati o svojim stavovima. Mislim da bi trebala biti neka neutralna osoba.“ (FG_RI_2)

„Što se tiče sigurnosti i kome bih se mogla povjeriti. Samo mi zvoni da se užasavam policije, kao žena, kao građanka Hrvatske i kao queer osoba“ (FG_RI_5)

Kada se radi o razdoblju studiranja, sudionici/ice su naveli različite vodeće ili predstavničke funkcije među nastavnim osobljem i upravom fakulteta kojima bi se javili: npr. rektor/ica, dekan/ica i prodekani/ice, voditelji/ice studija, predstojnici/ice, pročelnici/ice, pojedinačni profesori/ice u koje imaju povjerenja. Također, navodili su i tajnika/icu fakulteta, referadu, etičko povjerenstvo i stručnu službu na fakultetu. Jedan dio sudionika/ica naveo je kako bi se javio studentskim predstavnicima/icama (predstavnicima/icama godine, studentskom zboru, studentskom vijeću, studentskom pravobranitelju/ici) i LGBTIQ studentskim udrugama na fakultetu ili bi ostavio poruku u anonimnom sandučiću postavljenom u prostoru fakulteta. Od nevladinih organizacija spomenute su općenito LGBTIQ udruge, zatim Rozi megafon, Zagreb Pride, Trans Aid, Iskorak, LGBT centar i LORI, a od državnih institucija policija i pučki pravobranitelj/ica. Osim navedenih izvora podrške sudionici/ice fokusnih grupa navodili su i individualnu psihoterapiju.

„Ja sam išla na psihoterapiju kontinuirano, odnosno idem na psihoterapiju kontinuirano. Prvo sam išla na psihoterapiju jer sam uvijek bila malo drugačija, pa su isto tako djeca primijetila da sam drugačija. Onda sam prekinula terapiju, autala se i

onda sam se vratila na terapiju hitno da budem okej s tim. Da imam neku podršku kroz autanje.“ (FG_ZG_3)

„Osim toga nisam se nikada nikome žalila, nisam podnijela nikakvu formalnu žalbu protiv profesora, nego sam pauzirala, uzela si godinu slobodnu. Tad sam krenula na terapiju. Tako da mi je to najviše pomoglo“ (FG_ZG_8)

Željena podrška tijekom obrazovanja

U Tablici 4 prikazana je prosječna ocjena željene pomoći iz različitih izvora podrške tijekom obrazovanja. Sudionici/ice su procijenili kako bi im tijekom obrazovanja svi navedeni izvori pomogli da osjećaju veću podršku kao LGBTIQ osobe. Što se tiče srednje škole, najviše su ocijenili postojanje seksualnog odgoja i obrazovanja u sklopu nastave unutar kojeg bi se govorilo o LGBTIQ temama, a za vrijeme studiranja najviše bi im pomogla transparentnost fakulteta o neprihvatljivosti diskriminacije i nasilja na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja.

Tablica 4. Procjena željene podrške iz različitih izvora za LGBTIQ mlade u srednjoj školi ($n = 370$) i tijekom visokog obrazovanja ($n = 277$)

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Srednja škola		
Seksualni odgoj i obrazovanje u sklopu nastave koji govori i o LGBTIQ temama	3,72	0,67
Informiranje učenika/ica i nastavnika/ica o neprihvatljivosti homo/bi/transfobičnog govora i ponašanja	3,69	0,64
Nastavnici/ice i stručno osoblje (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje itd.) educirani o LGBTIQ temama i za rad s LGBTIQ učenicima/icama	3,68	0,69
Veća zastupljenost LGBTIQ tema i prikaza života LGBTIQ osoba u nastavnim materijalima (udžbenicima, priručnicima)	3,59	0,78
Građanski odgoj i obrazovanje kao nastavni predmet u srednjoj školi	3,49	0,82
Postojanje učeničkih grupa/inicijativa koje se bave LGBTIQ temama (npr. gej/strejt alijansa)	3,40	0,91
Visoko obrazovanje		
Transparentnost fakulteta o neprihvatljivosti diskriminacije i nasilja na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja	3,71	0,65
Stručno osoblje (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje itd.) educirano o LGBTIQ temama i za rad s LGBTIQ studentima/icama	3,54	0,83
Veća informiranost o mogućnostima prijavljivanja homo/bi/transfobičnog ponašanja na fakultetu relevantnim službama	3,48	0,85
Postojanje studentskih grupa/inicijativa koje se bave LGBTIQ temama (npr. gej-strejt alijansa)	3,42	0,93
Građanski odgoj i obrazovanje kao interdisciplinarni sadržaj na fakultetima	3,29	1,06
Veća zastupljenost LGBTIQ tema i prikaz života LGBTIQ osoba u nastavi i nastavnim materijalima (udžbenicima, priručnicima)	3,24	1,08

Napomena. Sudionici/ice su procjenjivali koliko misle da bi im različiti izvori podrške pomogli tijekom obrazovanja na skali od „ne bi mi pomoglo“ (1) do „jako bi mi pomoglo“ (4).

Izjava jednog od sudionika fokusnih grupa dobro opisuje kako je osim rada s LGBTIQ osobama jako važan i rad s onima koji imaju homofobične i transfobične stavove i koji se neprimjereno ponašaju:

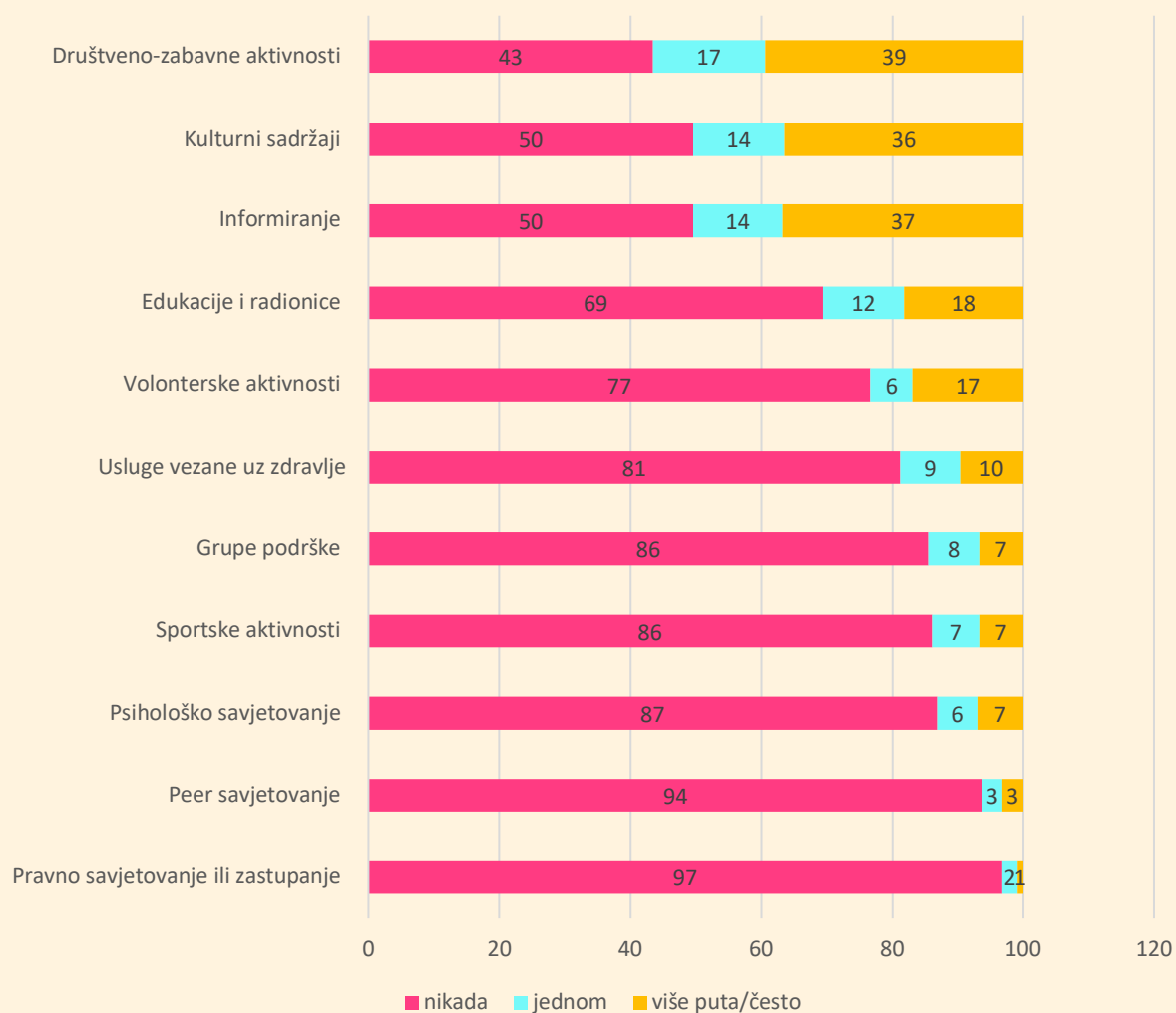
„Ja mislim da je meni također, ne znam bi li mi pomoglo, čak ne nužno ni sigurnije nego... ne znam definirati osjećaj. Ali u svakom slučaju da sam znao da se i nešto desi da postoji mogućnost da se ta situacija riješi na neki način. Ja sam više-manje cijelo svoje djetinjstvo znao da ako se meni nešto i desi da postoji mogućnost da se radi na meni, da se ja promijenim i da se ja osjećam drugačije ili bolje. Ali nisam nikada, nije se nikad spomenulo da postoji mogućnost da se pomogne tim drugim ljudima koji baš nisu bili okej.“ (FG_ZG_5)

U tom smislu sudionici/ice smatraju važnim educiranje nastavnika i učenika, osobito u srednjim školama:

„Možda bi još pomoglo da postoji u školama, osnovnim i srednjim, nekakve edukacije za profesore, za učenike. Da se recimo na satu razredne zajednice ili na nekom satu zaista priča o tome, da se profesore nekako uputi kako da razgovaraju o takvim temama. Jednostavno da ako već imaju svoj stav da je to njihov osobni stav i da ga ne moraju iznositi pred grupom mladih ljudi koji se možda ne slažu s njima. Da se jednostavno ima taj neki sat tolerancije, edukacija tolerancije.“ (FG_ZG_6)

Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba vezane uz nevladine organizacije

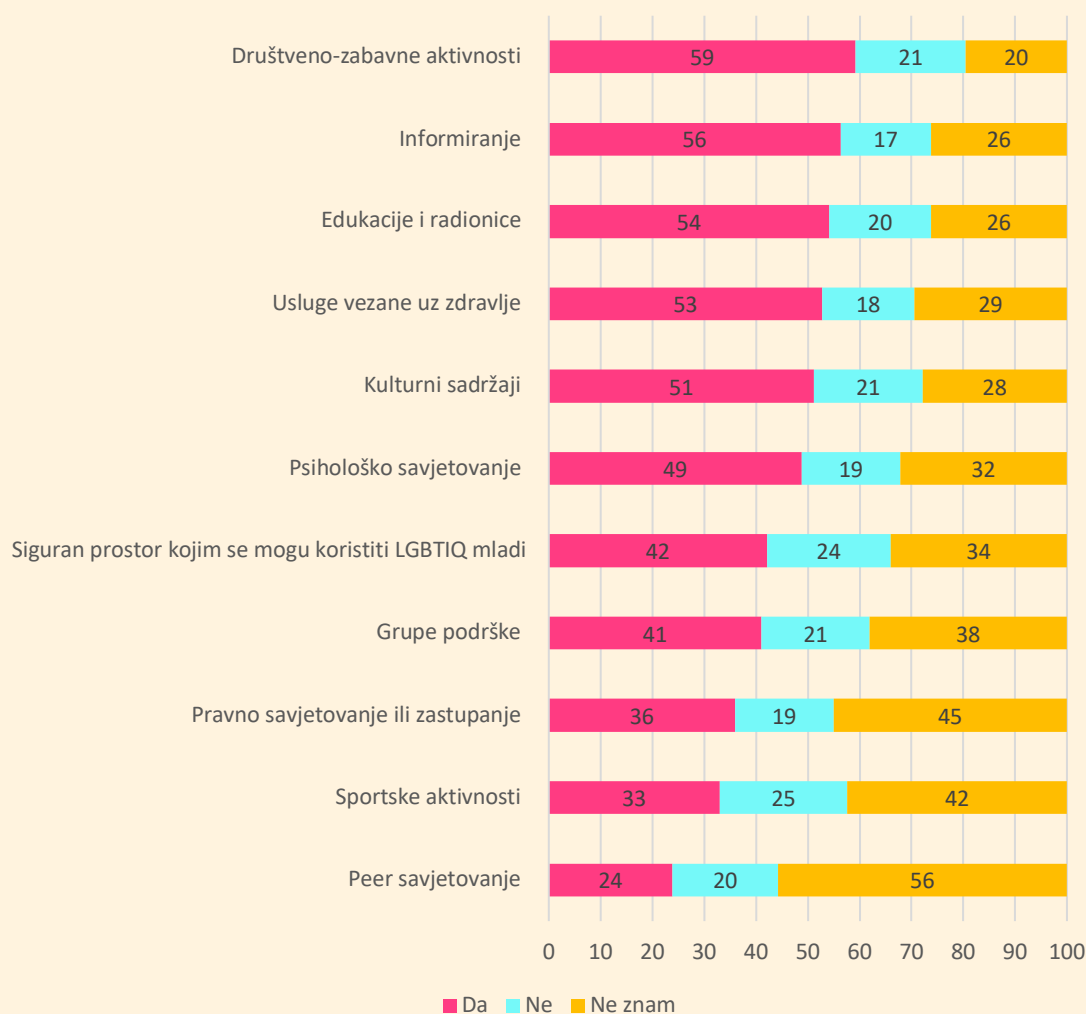
U ovom poglavlju bit će prikazani podaci o iskustvima korištenja različitim sadržajima i uslugama koje u Hrvatskoj nude nevladine organizacije usmjerene na LGBTIQ osobe te o doživljaju važnosti i postojanju tih sadržaja i usluga u lokalnoj zajednici. Također bit će prikazani rezultati koji se odnose na sadržaje za LGBTIQ mlade koji sudionicima i sudionicama najviše nedostaju u okolini u kojoj žive, dobiveni iz opisnih odgovora. U nastavku teksta prikazani su grafovi sa sažetim podacima, a detaljniji prikaz frekvencija i postotaka nalazi se u Prilogu 4 u tablicama P4.8 i P4.9. Na Grafu 16 prikazana je učestalost korištenja različitim sadržajima i uslugama koje u Hrvatskoj nude nevladine organizacije usmjerene na LGBTIQ osobe.

Graf 16. Učestalost korištenja različitim sadržajima i uslugama koje nude nevladine organizacije, izražena u postocima ($N = 373$)

Rezultati pokazuju kako su se sudionici/ice relativno rijetko koristili uslugama i sadržajima nevladinih organizacija koje se bave LGBTIQ temama. Najčešće su sudjelovali u društveno-zabavnim i kulturnim sadržajima i koristili se uslugama informiranja, a najrjeđe su se koristili uslugama psihološkog, *peer* ili pravnog savjetovanja. Uz navedene usluge i sadržaje sudionici/ice su naveli još sudjelovanje u povorci ponosa i pratećim manifestacijama, organizirana LGBTIQ putovanja te programe ERASMUS. Jedan dio rijetkog korištenja uslugama može se objasniti relativno malom dostupnošću navedenih usluga, koja je prikazana na Grafu 17.

Graf 17. Dostupnost različitih sadržaja i usluga koje nude nevladine organizacije u lokalnoj zajednici, izražena u postocima ($N = 373$)

Sudionici i sudionice izjavili su kako su im upravo društveno-zabavne aktivnosti i informiranje najviše dostupni ondje gdje žive. Ipak, čak i te najčešće dostupne aktivnosti i sadržaji dostupni su tek za nešto više od polovice sudionika/ica. Usporedbom ovih podataka i onih koji su prikazanih u Tablici 5 može se zaključiti kako su informiranje i usluge vezane uz zdravlje procijenjene najvažnijima i relativno dostupnim uslugama. Zatim, psihološko savjetovanje i grupe podrške procijenjene su važnima, ali nešto manje dostupnima, dok je pravno savjetovanje i zastupanje procijenjeno važnim, ali relativno nedostupnim sudionicima/icama.

Tablica 5. Procjena važnosti različitih sadržaja i usluga koje nude nevladine organizacije (N = 373)

	M	SD
Informiranje	3,73	0,64
Usluge vezane uz zdravlje (npr. testiranje na HIV, hepatitis i sl.)	3,71	0,70
Pravno savjetovanje ili zastupanje	3,63	0,76
Psihološko savjetovanje	3,62	0,73
Grupe podrške	3,54	0,79
Edukacije i radionice	3,48	0,82
Kulturni sadržaji (izložbe, predstave i sl.)	3,41	0,84
Društveno-zabavne aktivnosti (partiji, proslave i sl.)	3,39	0,83
Volonterske aktivnosti	3,31	0,91
Peer savjetovanje	3,25	0,94
Sportske aktivnosti	2,71	1,15

Napomena. Sudionici/ice su procjenjivali doživljaj važnosti ponuđenim odgovorima od „nije mi važno“ (1) do „jako mi je važno“ (4).

Sudionici/ice fokusnih grupa uglavnom su bili na neki način uključeni u rad LGBTIQ udruga u gradu u kojem su sudjelovali u fokusnoj grupi. Uglavnom su prisustvovali i/ili sudjelovali u društveno-zabavnim i kulturnim sadržajima te edukacijama. Također neki od njih naveli su kako su se koristili pravnom podrškom i pomoći zbog doživljenog nasilja.

„Sudjelovala sam neko vrijeme u book klubu i tu mi je bilo super. Bilo je poprilično zanimljivo diskutirati neku queer teoriju. Zapravo čuti mišljenja drugih osoba koje su u istoj situaciji kao i ja sama. I malo promišljati o nekim terminima, koliko su oni prenosivi.“ (FG_ST_2)

„Na aktivnosti sam bila na nekim predavanjima u Šesnaestici na temu kritičkog mišljenja i feminizma. Na drag-radionicama šminke. Šesnaestica je tu meni bila dosta, prihvaćeno sam se osjećala. Tamo je dosta zanimljivog sadržaja.“ (FG_ZG_1)

„Imali smo radionice di smo oslikavali zid u centru. Po prvi put su ljudi u LBGT centar došli koji su puno mlađi od ostalih. Kad se kroz to, radiš nešto, pa je lakše se upustiti u razgovor, otvoreni razgovor. Imam osjećaj da kad ne trebaš gledati ljude u oči dok pričaš s njima, dok nešto radiš, puno lakše se otvoriti oko svih stvari. Baš taj dio di je bila komunikacija između ne znam koliko generacija ljudi u LGBT centru mi je isto bilo fascinantno i baš mi je bilo prekrasno vidjeti da stvari ipak kreću u nekom boljem smjeru.“

Definitivno te neke stvari gdje možeš više uključiti, ne samo te neke male skupine koje se i tako druže, nego općenito malo pokrenuti diskusiju između ljudi. Imam osjećaj da je to isto jako bitna stvar.“ (FG_ST_3)

„Nikad nisam koristio udruge za pravnu pomoć, ali bio sam par puta na prajdu. Na prajdu je bilo super. Mislim da sam tek nedavno shvatio da Zagreb Pride radi puno više od same povorke. Znam da smo išli u srednjoj i nakon srednje na nastupe House of Flamingo, mislim da su oni bili dosta, barem kad sam ja završavao srednju, oni su bili dosta bitni.“ (FG_ZG_7)

„LORI-ce i Pariter su mi tu od srednje škole. Počela sam s udrugom Delta, oni su svi povezani. Bila sam kod LORI-ca na grupi podrške, bila sam uključena na Smoqui.“ (FG_RI_5)

„Koristio sam pravnu podršku Trans Aida kroz neke procese i tužbe.“ (FG_ZG_5)

Većina sudionika/ica fokusnih grupa htjela bi se više aktivirati u radu udruga u lokalnoj zajednici. Mnoge od njih muči socijalna anksioznost i izloženost većem broju ljudi, pa svoju ulogu više vide u pripremi i organizaciji javnih događaja. Usto, jedan dio sudionika/ica izrazio je preferenciju prema sudjelovanju u edukativnom sadržaju.

„Ja bih htjela biti uključena prvenstveno zbog aktivizma. Isto sam dosta anksiozna, ali kad sam se priključila AUT-u sam shvatila da nije toliko bitno biti toliko izložen. Da je dosta da se samo skupi desetak ljudi i da svatko odradi jedan dio posla i to je to. Samo da budeš nekakva podrška zajednici, na bilo koji način.“ (FG_ZG_2)

„Ja bih još samo htio malo elaborirati. Ja sam dosta sličan zapravo, imam dosta anksioznosti. Zapravo socijalne anksioznosti. Kad sam došao ovdje, nisam mogao disati. Tako da mislim da nikad neću biti neka javna osoba ili nešto tako. Ne bih to preživio. Ali fali mi taj osjećaj da pridonosem negdje, da jednostavno... U svom osobnom životu i obitelji mislim da je to jako bitno, ali htio bih na nekoj većoj razini više pridonijeti. Samo svojim postojanjem, ja sam LGBT osoba. Jednostavno to izlaganje. Zato bih se mogao uključiti u neku udrugu jer bih tamo bio 'behind the scenes'. Mislim da mi je krajnji cilj toga da sljedećoj generaciji bude lakše.“ (FG_ZG_7)

„Ja nisam nešto puno radila s udrugama niti pretjerano koristila njihove usluge. Jedino što sam prošle godine radila na Smoqui, ove godine sam se pridružila grupi mladih. Sad organiziramo aktivnosti. Htjela bih se pridružiti više. Jako me zanima ovaj dio edukacije po školama. Mislim da bi i na nekim fakultetima trebali pričati više.“ (FG_RI_6)

„Jedino što bih se voljela malo kasnije uključiti u Dugine obitelji jer jako želim djecu, pa mi je to logičan sljedeći korak.“ (FG_ZG_3)

Od onog što im nedostaje ili čega bi željeli više izdvojili su osobito rad s osobama koje imaju predrasude i koje se trebaju mijenjati. Drugim riječima, naglasili su svoje

viđenje kako su često intervencije usmjerene na njih, a ne na one koji bi se trebali mijenjati kako bi društvena klima za LGBTIQ mlade bila bolja.

„Ja sam nekako primijetila da nam svima nedostaje da se radi s drugima, a ne samo s nama. Da se ne nudi samo nama sadržaj, nego da se zalaže za ljudska prava općenito. Onima koji moraju učiti o njima jer ih oni krše.“ (FG_RI_5)

„Ti partiji di se ljudi druže, mene to ne zanima. Ja se orijentiram prema edukaciji ljudi. Više mi fali toga da se ide po fakultetima i školama. Ovo što se organizira van toga, na to ne dolaze strejt ljudi koji ne znaju o tome. Tu dolaze gej ljudi koji dolaze vidjeti sebe kako se reprezentiraju. Što je okej, ali tu ne radimo nikakav pomak. To vide ljudi koji o tome znaju.“ (FG_RI_2)

„Ne znam koliko udruge imaju moć nad time, ali bi trebale postojati edukacije za nastavnike, pedagoge, čak i za policiju. Znam da je jedna cura htjela prijaviti zločin iz mržnje, ali onda su joj policajci koji trebaju poznavati i provoditi zakon uvjerovali kao da homofobni napad nije zločin iz mržnje jer je zločin iz mržnje samo na nacionalnoj osnovi. Što nije točno. Nisu pročitali do kraja. Suludo.“ (FG_ZG_8)

Osim toga, posebno su istakli važnost postojanja sigurnog prostora za LGBTIQ osobe i psihološke podrške LGBTIQ-friendly stručnjaka/inja.

„I to da imamo neke svoje prostore di možemo razgovarati. Mislim da je meni ugodnije razgovarati s LGBT osobama o svom LGBT iskustvu nego u nekoj šarolikoj ekipi di nemam neku potvrđenu sigurnost.“ (FG_ZG_3)

„Ja sam isto volonter u LGBT centru i definitivno mi puno znači imati tu neku grupu ljudi di znam da ne moram ni u jednom momentu filtrirati kako ću nešto reći ili šta ću reći. Što inače sve manje radim, ali imam osjećaj da postoje situacije di si ne mogu dopustiti da govorim baš o svemu, na bilo koji način.“ (FG_ST_3)

„Ja bih se nadovezao na taj neki prostor za dijeljenje iskustva i samo za druženje. Pričali smo dosta o zabavi, ali ne zabava u smislu alkohol i klub. I to je bitno i korisno i svi to volimo. Ali da možemo otići na kavu, čaj, pojest nešto, pogledati film zajedno. Da imamo više aspekta kulture, da su više LGBT-inclusive.“ (FG_ZG_7)

„Htjela bih da se još, da neke podrške budu redovne. [...] Znam da imamo psihologinju, ali nije full-time ovdje, samo ako ju netko zatreba. Nekakav sejf prostor ako netko zapadne u krizu ili nešto.“ (FG_ST_1)

„Mislim da se slažem s tim da s obzirom da imamo psihologu koja stvarno je fenomenalna osoba, da bi se vjerojatno trebalo organizirati malo više tih događaja jer imam osjećaj da je većini ljudi malo problem sami odlučiti – Sad ću ja otići pričati s psihologom.“ (FG_ST_3)

„Općenito oko te psihološke podrške da se za to više zna, ja sam trebala kopati da bi došla do toga koje sve vrste pomoći se nudi. Možda bi trebali više pričati o mentalnom zdravlju LGBT zajednice.“ (FG_ZG_1)

Sudionici/ice fokusnih grupa prepoznaju važnost dobre povezanosti LGBTIQ nevladinih organizacija te važnost uključenosti za različite manjine. Usto, većina sudionika/ica fokusnih grupa izdvojila je potrebu za većim brojem društveno-zabavnih aktivnosti i kulturnih sadržaja na kojima bi se mogli družiti u sigurnom prostoru.

„Što se tiče LGBT udruga, mene tu najviše odbijaju nekakvi unutarnji sukobi unutar zajednice. Nekako i prajd, sama povorka i to sve što se veže oko LGBT kulture i neka zajednica kod nas. Mislim da je većina nas imala problem s prihvaćanjem ili je okolina imala problem s prihvaćanjem nas. U svemu tome mi fali malo zabave. Uz sve te sukobe imam osjećaj da su ljudi jako hladni jedni prema drugima unutar zajednice, pa nisam baš zainteresirana.“ (FG_ZG_3)

„Ja bih možda rekao više kontakta sa zajednicom. [...] U svakom smislu. Mislim da generalno su udruge dosta zatvorene unutar sebe. Nema dovoljno komunikacije sa zajednicom.“ (FG_ZG_5)

„Unutar zajednice fali te neke uključenosti. Često svi zaboravimo da i unutar zajednice ima manjina. To se često ne naglašava. [...] Prije sam ja kretao iz premise da nam ne treba pristupačni prostor u ovom trenutku jer nam se nisu javile osobe kojima treba neki pristup. Bila to osoba u kolicima ili neki drugi oblik invaliditeta. Zapravo bi trebali kretati iz premise da nam se te osobe ne javljaju baš zato što znaju da nije pristupačno. Mislim da je to nešto na čemu se ne radi uopće.“ (FG_ZG_5)

„Ja isto mislim da nam je potrebno više zabave. Razumijem da su zbog korone uvjeti nikakvi, ali se nadam u budućnosti karaoke-večeri, game nights. Mislim da bi nam to trebalo i da bih u to bila uključena.“ (FG_ZG_1)

Konačno, sudionici/ice fokusnih grupa voljeli bi u medijima vidjeti više sadržaja vezanih uz LGBTIQ osobe koji nisu povezani s nasiljem, predrasudama ili drugim negativnim događajima i prisutni samo u vrijeme održavanja povorki ponosa. Osim toga voljeli bi da su informacije o sadržajima i aktivnostima LGBTIQ nevladinih organizacija uz oglašavanje na društvenim mrežama dostupne i u ostalim kanalima javnog komuniciranja.

„Mislim da bi se udruge općenito trebale više pojavljivati u mainstream medijima jer mislim da nema velikog smisla da smo cijeli šesti mjesec stalno u medijima, a ostale mjesece nema ništa. Osim ako se ne dogode homofobni napadi. Tako da mislim da bi bila dosta dobra veća prisutnost u javnosti.“ (FG_ZG_3)

„Kad se piše u medijima o ičemu LGBT, ne uvijek, ali najčešće netko je spalio nešto, netko je strgao zastavu. Mislim da bi trebalo više toga – Idite tamo, to vam je zabavno.“ (FG_ZG_7)

„Mislim da se i u javnosti treba što više pričati o tome. Tipa ovaj projekt 'Volim te bez ali'. Mislim da su tako neki projekti jako važni. Da se izlazi s konkretnim pričama i konkretnim ljudima. Jer ako izlazimo u javnost samo s pričama da je homofobija loša i da su svi gej ljudi dobri ljudi kao svi drugi, mislim da to nema istog efekta kao priča s kojom se možete povezati iako niste LGBT osoba. Mislim da to radi puno veću promjenu.“ (FG_ZG_3)

„Trebalo bi biti više outleta koji nisu na društvenim mrežama. Da svaka udruga ima svoju stranicu koja ima apdejtane vijesti i događaje, da se može pratiti na neki anonimniji način. [...] Na radiju za čuti u autu, na televiziji vidjeti, u vijestima, portalima, plakati na ulicama. Mislim da bi to bilo najefikasnije. Toga baš jako malo ima.“ (FG_ZG_7)

Sudionici i sudionice kvantitativnog dijela istraživanja također su u zasebnom pitanju imali priliku navesti one sadržaje koji im nedostaju u lokalnoj zajednici. Većina sudionika/ica opisala je neke svoje potrebe kao odgovor na ovo pitanje (315, 84%). U najvećoj mjeri sudionici/ice su spominjali nedostatak društvenih sadržaja (ta se tema u njihovim odgovorima pojavila 142 puta). Kod društvenih sadržaja pisali su kako im nedostaje LGBTIQ-friendly prostora, kafića, klubova, festivala, izložbi, sportskih događanja i sl. U ovim odgovorima sudionici/ice su naglašavali važnost osjećaja sigurnosti u takvim prostorima ili na događanjima te mogućnost upoznavanja drugih LGBTIQ osoba.

„Više inkluzivnijih projekata namijenjenih širim grupama ljudi, pogotovo u školama i na fakultetima, kao i queer prostori. U većini gradova ne postoje gay klubovi, a oni koji postoje često su u podrumskim lokacijama koje nisu pretjerano sigurne. Bilo bi lijepo imati više prostora gdje se LGBT zajednica različitih dobi može družiti, učiti i razmjenjivati iskustva.“

„Samo neko mjesto gdje se mladež mojih godina može osjecati prihvaceno i sigurno“

„Bilo kakav siguran prostor gdje mogu biti *ja*.“

„Većina mladih koje poznajem, uključujući mene, su closeted, pa čak i na ovo malo društvenih aktivnosti (izložba, eventova, itd.) što imamo idemo s oprezom“

„Više mjesta u kojima se mogu družiti LGBTQ+ mladi ljudi. Većina toga je za starije (25+) pa se osjećam izolirano jer sam mlađa.“

„Gay caffe & otvorena knjižnica, iskreno. Klubovi i tulumu nisu za sve, a i manje su dostupni mladima zbog kasnog radnog vremena“

„Nedostaje mi mjesto gdje se mogu nalaziti i upoznavati LGBT ljudi jer je najgori problem u mjestu gdje živim to da znam tek šačicu ljudi koja je također LGBT odavde, i sve se nekako dešava pod stolom i skrovito što me samo odbija od toga jer se ne želim osjećati ko da se trebam skrivati samo da bi se drugi mogli družiti sa mnom.“

„Misto di moji prijatelji i ja moze uzivat bez straha od nekakvih uvreda ili fizickog nasilja“

Sljedeća najzastupljenija tema u komentarima bila je potreba za podrškom (u komentarima sudionika/ica pojavila se 52 puta). Sudionici/ice su pisali o potrebi za psihološkom podrškom i peer savjetovanjem te općenito o potrebi za postojanjem udruga u mjestima u kojima žive kako bi u njima mogli dobiti više vrsta podrške. Također, izdvojili su potrebu za različitim grupama podrške – onima za mlade, zasebnim grupama podrške za osobe različitih identiteta s naglaskom na teme specifične za njihova iskustva, grupama podrške za LGBTIQ roditelje te onima za roditelje LGBTIQ osoba. Neki od sudionika/ica naveli su teme tih grupa podrške kao što su *coming out*, diskriminacija unutar i izvan LGBTIQ zajednice, izazovi LGBTIQ osoba u radnom okruženju, roditeljstvo LGBTIQ osoba. Sudionici/ice su također naveli i potrebu za postojanjem mjesta koje bi pružilo podršku, prihvat i skrb maloljetnim LGBTIQ osobama koje su roditelji izbacili iz kuće. Naposljetku, na temu podrške spomenuta je i potreba za pravnom i medicinskom podrškom te uslugama vezanim uz zdravlje koje bi pružali LGBTIQ-*friendly* stručnjaci i stručnjakinje.

Radionice i predavanja namijenjeni općoj populaciji i LGBTIQ osobama također su bile zastupljene u komentarima sudionika/ica (ova se tema javila 41 put). Sudionici/ice su naveli potrebu za edukacijom opće populacije o LGBTIQ temama, edukacijama poslodavaca, seksualnom i rodnom edukacijom u školama, radionicama i edukacijama za LGBTIQ osobe te oformljivanjem gej-strejt alijansi.

„Možda po uzoru na strane (anglo) zemlje i njihove škole: Gay-Straight Alliance, odnosno nešto što bi bolje upoznalo strejt (cishet) populaciju s nama. Mada su svi ovi sadržaji gore otvoreni za sve, nekad je nezamislivo da ne-LGBT osoba samoinicijativno dođe i bolje se upozna sa svime ovime. A boljim upoznavanjem nas kao osoba najviše raste prihvaćanje. Dakle, nešto što bi u nazivu već potenciralo to integriranje u društvo? Ne znam :) Pozdrav i sretno dalje!! <3“

„U Zagrebu ne fale lgbt sadrzaji koji su organizirani od strane drugih lgbt osoba, ali jako fali osjecaj sigurnosti od strejt/cis populacije koja se jedino moze rjesiti obaveznom edukacijom o lgbt temama u skolama“

Jedan dio sudionika izdvojio je informiranost kao važnu temu (ova se tema u komentarima pojavila 31 put). O informiranosti su pisali iz perspektive općenito bolje vidljivosti LGBTIQ osoba u društvu (informiranje javnosti, povorka ponosa, kampanje) te iz perspektive boljeg i učinkovitijeg informiranja samih LGBTIQ osoba o događanjima koja su im na raspolaganju (otvorenost udruga i događaja).

„Bolje oglašavanje sadržaja, događanja i općenito rada udruga - ponekad je teško doći do informacija i uključiti se,„

„Objedinjena platforma za informiranje javnosti o postojećim sadržajima“

„Pa mislim da bi se mlađe trebalo više uvesti u samu zajednicu, jer mislim da se puno mladih iz nekih meni nepoznatih razloga osjeća isključeno,„

„Sve navedeno, samo više, vidljivije, dostupnije. [...] veća otvorenost sadržaja.“

„Obzirom da živim u Zagrebu, ne mogu se požaliti. Mislim da sadržaji postoje (kolikotoliko), veći je problem njihova (ne)vidljivost.“

Jedan dio sudionika/ica, umjesto na sadržaje i usluge koji bi se mogli nuditi LGBTIQ osobama, usmjerio se na općeniti osjećaj prihvaćenosti u društvu pa su pisali o tome kako im nedostaje sloboda, tolerancija, zaštita od nasilja (posebno policijska zaštita), osjećaj vidljivosti i zajedništva (ova tema se u komentarima javila 20 puta).

„Sloboda. U bilo kakvoj formi.“

„Mislim da je trenutno needuciranost neLGBTIQ mladih i ljudi općenito, pogotovo u manjim sredinama. Da sam bio out u osnovnoj školi, prilično sam siguran da ne bih bio prihvaćen (od drugih učenika). U srednjoj bi situacija bila malo drugačija, iako bi to bilo zato što sam išao u gimnaziju, i drugi učenici iz razreda i škole su puno tolerantniji bili, dok bi u većini drugih srednjih situacija vjerojatno bila sličnija mojoj osnovnoj. Moguće da su se od onda stvari promijenile, al mislim da u društvu još puno tolerancije nedostaje.“

„Nedostaje mi ravnopravnost i nedostatak neugodnih situacija i nasilja zbog diskriminacije.“

„Nažalost sve od gore navedenog. Tko god pokuša išta organizirati, uskoro se sazna da veća skupina ljudi također organizira nasilje prema svakome tko se usudi sudjelovati.“

Naposljetku, 20 sudionika/ica na različite je načine opisalo kako im kao LGBTIQ osobi u mjestu u kojem žive zapravo nedostaje sve.

„Nedostaje sve jer ničeg nema..“

„Sve ... Prvo da uopće mogu reć da sam lgbtiq“

„U mom gradu naprosto nema LGBT+ sadržaja, zbog čega sam se često osjećala osamljeno, depresivno i kao da sam jedina LGBT osoba na planeti. Bilo kakav sadržaj dobro bi došao.“

Ograničenja istraživanja

Pri interpretaciji prikazanih rezultata treba uzeti u obzir neka ograničenja ovog istraživanja. U prvom redu to je prigodan uzorak prikupljen *online* istraživanjem s pomoću relativno opsežne ankete. Ovakva metoda istraživanja dovodi do samoselekcije među sudionicima i sudionicama te većeg broja visokomotiviranih sudionika/ica čija se iskustva mogu razlikovati od ostatka ciljane populacije. Dakle, prezentirane postotke ne bi trebalo dominantno tumačiti kao kod populacijskih istraživanja na reprezentativnim uzorcima u apsolutnim terminima, već se voditi informacijama o prezentiranim obrascima razlikā između prikazanih podataka (npr. usporedba srednje škole i fakulteta, različite vrste nasilja, različiti izvori nasilja, pozitivni i negativni komentari i sl.).

Također, kao i u većini *online* istraživanja većina su sudionika/ica žene, prosječnog ili iznadprosječnog životnog standarda te stanovnici i stanovnice grada Zagreba. Ovakav sastav uzorka otežava generalizaciju rezultata na mlade LGBTIQ osobe ispodprosječnog standarda, iz manjih urbanih i ruralnih sredina te muškarce. Također, gotovo svi sudionici/ice istraživanja bili su aut barem nekome u svojoj okolini u trenutku istraživanja, što znači kako iskustva mladih LGBTIQ osoba koje još uvijek skrivaju svoj LGBTIQ identitet ovim istraživanjem nisu obuhvaćena.

Jedan dio ograničenja istraživanja može proizlaziti iz različitog razumijevanja postavljenih pitanja. Naprimjer moguće je da su sudionici/ice na različite načine interpretirali značenje verbalnog i *online* nasilja te da su na pitanja o iskustvu nasilja odgovarali općenito, a ne ograničavajući se na ona koja su im se dogodila zbog LGBTIQ identiteta. Ipak, prednost je istraživanja kontekstualiziranje kvantitativnih podataka s pomoću kvalitativnih podataka koji opsežnije opisuju iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj.

Zaključak

Glavni cilj istraživanja bio je ispitati iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj u dva područja života: (1) iskustva otvorenosti u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta, zastupljenosti LGBTIQ tema u nastavi te nasilja i uznemiravanja tijekom obrazovanja; i (2) iskustva korištenja sadržajima i uslugama koje nevladine organizacije pružaju LGBTIQ mladima te potrebe i želje vezane uz te sadržaje i usluge. U svrhu postizanja postavljenih ciljeva provedeno je istraživanje u dvije etape. U prvom dijelu provedeno je kvantitativno istraživanje *online* anketom, dok je u drugom provedeno kvalitativno istraživanje s pomoću fokusnih grupa.

U kvantitativnom dijelu istraživanja sudjelovale su 373 osobe od 15 do 30 godina, koje su u prosjeku imale 23 godine ($SD = 4,13$). Većina sudionika/ica bile su cis žene (192, 51%), a nešto više od jedne četvrtine ukupnog broja sudionika/ica činili su cis muškarci (99, 27%). Ostali sudionici/ice bile su trans i rodno varijantne osobe (82, 22%). Nešto više od polovice sudionika/ica za svoju je seksualnu orijentaciju označilo homoseksualnu (189, 51%). Sljedeća po učestalosti bila je biseksualna orijentacija, koju je označila trećina sudionika/ica (124, 33%), zatim aseksualna (13, 4%) i heteroseksualna (8, 2%), a 11 (3%) sudionika/ica označilo je kako se ne identificira prema seksualnoj orijentaciji. Još je 28 (8%) sudionika/ica označilo opciju „ostalo“, u kojoj je najčešći odgovor bila *panseksualna orijentacija* (19, 5%). Većina sudionika/ica bili su studenti/ice, živjeli su s roditeljima, skrbnicima ili rodbinom, bili su prosječnog standarda te živjeli u većem gradu.

U fokusnim grupama provedenima u Zagrebu, Rijeci i Splitu sudjelovalo je ukupno 17 sudionika/ica. U prosjeku su imali 23 godine i 6 mjeseci ($M = 22,53$; $SD = 2,76$), s rasponom dobi od 18 do 28 godina. U ovom dijelu uzorka bilo je devet cis žena, dva cis muškarca, pet osoba ženskog spola koje se rodno ne identificiraju ili identificiraju kao nebinarne osobe te jedan trans muškarac. Osmero sudionika/ica za svoju je seksualnu orijentaciju označilo homoseksualnu. Zatim, četvero sudionika/ica označilo je bi/panseksualnu, dvoje aseksualnu, jedna osoba heteroseksualnu, a dvije su osobe označile da se ne identificiraju prema seksualnoj orijentaciji. Većina sudionika/ica bili su studenti/ice.

Rezultati istraživanja organizirani su u tri cjeline prema postavljenim ciljevima istraživanja.

(1) Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta

- Sudionici/ice su u prosjeku imali 14 godina i 6 mjeseci kada su *prvi put osvijestili svoj LGBTIQ identitet* ($min = 3$; $max = 28$; $M = 14,52$; $SD = 3,83$; $n = 363$), a 17 godina i 2 mjeseca ($min = 0$; $max = 29$; $M = 17,14$; $SD = 3,62$; $n = 368$) kada su se *prvi puta autali nekome u svojoj okolini*. Opisi tijeka autanja sudionika/ica fokusnih grupa pokazuju kako su se prvo autali bliskim prijateljima, a nakon toga članovima/icama obitelji i dalje ostatku okoline.
- Bliski prijatelji/ice i partneri/ice najčešće su znali za LGBT identitet sudionika/ica. U obiteljskom krugu više je bilo sudionika/ica koji su se autali majkama i braćima/sestrama nego očevima i široj obitelji.
- *Nastavnici/ice i stručni/e suradnici/ice* (pedagozi/ginje, psiholozi/ginje itd.) u školi ili na fakultetu vrlo su rijetko znali za LGBTIQ identitet sudionika/ica.
- *U kontaktu s novim osobama* više od polovice sudionika/ica izjavilo je kako djelomično skriva svoj LGBTIQ identitet (203, 54%).
- Sudionici/ice su se češće osjećali sigurno i imali doživljaj poštovanja i uvažavanja njihovog LGBTIQ identiteta tijekom studiranja u odnosu na srednju školu. U skladu s time, rjeđe su se osjećali slobodnima otvoreno izražavati vlastiti LGBTIQ identitet i govoriti o njemu u srednjoj školi u odnosu na visoko obrazovanje, no na objema razinama obrazovanja bili su otvoreniji s vršnjacima/kinjama (učenicima/icama i studentima/icama) u odnosu na službene osobe (nastavnike/ice i stručne suradnike/ice). Naposljetku, kako je sloboda i otvorenost u izražavanju LGBTIQ identiteta bila manje zastupljena u srednjoj školi u odnosu na visoko obrazovanje tako je i izbjegavanje sudjelovanja u nekim nastavnim i izvannastavnim sadržajima/aktivnostima te izbjegavanje rodno određenih prostora zbog nelagode ili nesigurnosti bilo zastupljenije tijekom srednje škole u odnosu na razdoblje studiranja.

(2) Iskustva mladih LGBTIQ osoba u obrazovnom sustavu

- *Pojavljivanje LGBTIQ tema u pozitivnom kontekstu* bilo je nešto zastupljenije na fakultetima u odnosu na srednje škole.
- Većina srednjih škola i fakulteta koje su sudionici i sudionice pohađali nije sudjelovala u programima, edukacijama ili aktivnostima vezanim uz LGBTIQ teme.
- Velika većina sudionika/ica nikad se nije susrela sa *spominjanjem LGBTIQ tema u negativnom kontekstu* tijekom studiranja. Kada je riječ o srednjoj školi, više od polovice sudionika/ica barem je jednom bilo izloženo spominjanju LGBTIQ tema u negativnom kontekstu na nastavi i u nastavnim materijalima, s time da je oko jedne trećine sudionika/ica takvim komentarima bilo izloženo više puta ili često tijekom srednje škole.

- Učestaliji izvor *pozitivnih reakcija na LGBTIQ identitet* sudionika/ica tijekom cijelog su obrazovanja bili vršnjaci/kinje u odnosu na nastavno i stručno osoblje. Istovremeno, vršnjaci i vršnjakinje bili su i učestaliji izvor *negativnih reakcija* u odnosu na nastavno i stručno osoblje. U skladu s prethodnim rezultatima, sudionici/ice su tijekom srednje škole u usporedbi s fakultetom češće bili izloženi negativnim i rjeđe pozitivnim reakcijama okoline na njihov LGBTIQ identitet.
- Tijekom pohađanja srednje škole sudionici/ice su bili češće izloženi *homo/transfobičnim komentarima* nego tijekom studiranja, a češći izvor takvih komentara bili su vršnjaci/kinje nego nastavno i stručno osoblje škola i fakulteta. Važno je istaknuti kako je tri četvrtine sudionika/ica (265, 77%) tijekom srednje škole bilo više puta ili često izloženo takvim komentarima svojih vršnjaka/inja.
- Kada je riječ o *direktno doživljenom vršnjačkom nasilju*, fizičko nasilje bilo je manje učestalo u odnosu na *online* i verbalno nasilje, a svi su oblici nasilja bili zastupljeniji u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Direktno doživljeno nasilje koje su počinili nastavnici/ice, stručni suradnici/ice ili drugo osoblje u srednjoj školi i na fakultetu bilo je manje zastupljeno u odnosu na direktno doživljeno vršnjačko nasilje. Fizičko nasilje koje je počinilo nastavno i stručno osoblje nije doživio nitko od sudionika/ica tijekom studiranja, dok je manji broj njih doživio ovu vrstu nasilja tijekom srednje škole. Gotovo nitko od sudionika/ica nije doživljavao verbalno nasilje zbog LGBTIQ identiteta na fakultetu, dok je 20% (46) sudionika/ica barem jednom doživjelo ovu vrstu nasilja od nastavnog i stručnog osoblja u srednjoj školi.
- *Svjedočenje nasilju* bilo je češće od direktno doživljenog nasilja i učestalije u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Kada je riječ o nasilju nastavnog i stručnog osoblja, većina sudionika/ica nije prisustvovala takvim događajima u srednjoj školi ili na fakultetu. Ipak, ističe se rezultat koji pokazuje kako je gotovo polovica sudionika/ica prisustvovala barem jednom događaju u kojem je neka druga LGBTIQ osoba doživjela vršnjačko nasilje u srednjoj školi.
- U odnosu na svjedočenje i direktni doživljaj nasilja, još je veći broj sudionika/ica čuo *da je neka druga LGBTIQ osoba doživjela nasilje*. Saznanje o tome da se fizičko ili verbalno nasilje dogodilo nekoj drugoj LGBTIQ osobi učestalije je u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Sudionici/ice su češće čuli da se dogodilo vršnjačko nasilje u odnosu na nasilje nastavnog i stručnog osoblja.
- Sudionici/ice su manje znali kome mogu prijaviti nasilje u srednjoj školi u odnosu na fakultet. Samo 23% (84) sudionika/ica navelo je da su znali kome mogu prijaviti homofobično ili transfobično nasilje u srednjoj školi, dok je nešto više njih (36%, 99) to znalo na fakultetu.
- Sudionici i sudionice za sve su navedene izvore podrške procijenili kako bi im tijekom obrazovanja pomogli da osjećaju veću podršku kao LGBTIQ osobe. Što se tiče srednje škole, najviše su ocijenili postojanje seksualnog odgoja i obrazovanja u sklopu nastave unutar kojeg bi se govorilo o LGBTIQ temama, a za vrijeme studiranja najviše bi im

pomogla transparentnost fakulteta o neprihvatljivosti diskriminacije i nasilja na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja.

(3) Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba vezane uz nevladine organizacije

- Sudionici i sudionice relativno su se rijetko koristili uslugama i sadržajima koje nude nevladine organizacije koje se bave LGBTIQ temama. Najčešće su sudjelovali u društveno-zabavnim i kulturnim sadržajima te se koristili uslugama informiranja, a najrjeđe su se koristili uslugama psihološkog, peer ili pravnog savjetovanja.
- Sudionicima/icama su društveno-zabavne aktivnosti i informiranje najviše dostupni ondje gdje žive. Ipak, čak i te najčešće dostupne aktivnosti i sadržaji dostupni su tek za nešto više od polovice sudionika/ica.
- Usporedbom rezultata o dostupnosti i važnosti različitih sadržaja i usluga može se zaključiti kako su informiranje i usluge vezane uz zdravlje procijenjene najvažnijima i relativno dostupnim uslugama. Zatim, psihološko savjetovanje i grupe podrške procijenjene su važnima, ali nešto manje dostupnima, dok je pravno savjetovanje i zastupanje procijenjeno važnim, ali relativno nedostupnim sudionicima/icama.

Literatura

- Bagić, D. (ur.) (2011). *Odgaja li škola dobre građane? Studija o političkoj socijalizaciji hrvatskih srednjoškolaca*. Zagreb: GONG i Fakultet političkih znanosti.
https://www.gong.hr/media/uploads/odgaja_li_skola_dobre_gradjane.pdf
- Bagić, D. i Gvozdanović, A. (2015). *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
<http://goo.hr/wp-content/uploads/2015/09/ISTRA%C5%BDIVANJE-POLITI%C4%8CKE-PISMENOSTI-U%C4%8CENIKA-ZAVR%C5%A0NIH-RAZREDA-SREDNJIH-%C5%A0KOLA.pdf>
- Baketa, N., Bovan, K. i Matić Bojić, J. (2021). *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
http://goo.hr/wp-content/uploads/2021/05/politicka_pismenost_ucenika_i_ucenica_2021_istrzivacki_iz_vjestaj.pdf
- Boxer, A. M., Cook, J. A. i Herdt, G. (1991). Double jeopardy: Identity transitions and parent child relations among gay and lesbian youth. U K. Pillemer i K. McCartney (ur.), *Parent-Child relations through life* (str. 59–60). New Jersey: Lawrence Erlbanm Associates, Inc.
- Brumen, S. (2012). *LGBT Tematika u udžbenicima za srednju i osnovnu školu*. Lezbijska udruga Kontra, Zagreb.
- Đaković, T. i Novosel, I. (2021). *Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2020. godinu*. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2020). *EU-LGBTI II - A long way to go for LGBTI equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Huić, A. i Matković, H. G. (2020). Znanje srednjoškolaca o homoseksualnoj orijentaciji i sklonost diskriminaciji homoseksualnih osoba. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(2), 198-235.
- Kamenov, Ž., Jelić, M. i Huić, A. (Ur.). (2016). *Problemi i izazovi seksualnih manjina u Hrvatskoj*. Zagreb: FF Press.
- Kovačić, M. i Horvat, M. (ur.) (2016). *Od podanika do građana: razvoj građanske kompetencije mladih*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
<http://idiprints.knjiznica.idi.hr/507/1/Od%20podanika%20do%20gra%C4%91ana.pdf>
- LORI (2012). *ŠALJI DALJE: prihvaćanje različitosti i suzbijanje nasilja nad LGBT mladima u školama*. Rijeka: Helvetica.
https://www.lori.hr/images/stories/download/Salji%20dalje_mladi_2012.pdf

- LORI (2016a). *Smjernice za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama*. Rijeka: Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.
<https://www.ori.hr/images/stories/download/Smjernice-LORI-2016.pdf>
- LORI (2016b). *Priručnik za nastavnike/ice i stručne suradnike/ice o suzbijanju homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja nad LGBTIQ učenicima/icama*. Rijeka: Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“.
https://www.ori.hr/images/stories/download/Prirucnik_2016_LORI.pdf
- Maričić, A., Štambuk, M., Tadić Vujčić, M. i Tolić, S. (2016). *Roditeljstvo LGB osoba u Hrvatskoj: „Ja nisam gej mama, ja sam mama“*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Milković, M. (2013). *Brutalna stvarnost: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zagreb Pride.
- Pravilnik o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili život u drugom rodnom identitetu (NN132/14).
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2014_11_132_2487.html
- Roditelji u akciji – Roda i Forum za slobodu odgoja (2017). *Pogled prema različitim obiteljima - Jednoroditeljske, posvojiteljske i dugine obitelji kroz analizu zakonodavstva, osnovnoškolskih udžbenika i formulara*. Zagreb: Udruga Roditelji u akciji – Roda.
- Štambuk, M., Milković, M., & Maričić, A. (2019a). Motivation for parenthood among LGBTIQ people in Croatia: Reasons for (not) becoming a parent. *Revija za sociologiju*, 49(2), 149-173.
- Štambuk, M. i Tadić Vujčić, M. (ur.) (2019). *Revija za sociologiju - LGBTIQ roditeljstvo u Hrvatskoj* (tematski broj). Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Štambuk, M., Tadić Vujčić, M., Milković, M., & Maričić, A. (2019b). Pathways to Parenthood among LGBTIQ People in Croatia: Who Wants to Become a Parent and How?. *Revija za sociologiju*, 49(2), 175-203.
- Zakon o životnom partnerstvu osoba istoga spola (NN92/14).
<https://www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola>
- Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN85/08).
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html

Prilog 1

Napomena: Konačan oblik pitanja na koja su sudionici/e odgovarali prilagođen je Google Forms obrascu.

[Odjeljak 1] - **Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba**

Drage, dragi,

pozivamo vas na sudjelovanje u istraživanju o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba u dobi od 15 do 30 godina. Vašim sudjelovanjem pomoći ćete u prikupljanju važnih spoznaja o iskustvima LGBTIQ osoba u obrazovnom sustavu i potrebama vezanim uz sadržaje/usluge za LGBTIQ mlade o čemu u Hrvatskoj nema puno podataka.

Ispunjavanje ovog upitnika traje 20ak minuta. Razumijemo da to od vas zahtjeva ulaganje vremena i truda pa vam zato želimo unaprijed zahvaliti. Vaši odgovori i iskustva su nam izuzetno važni.

Molimo vas da upitnik ispunjavate bez prisutnosti drugih osoba kako bi izbjegli ometanje i osigurali si privatnost tijekom sudjelovanja u ovom istraživanju.

Sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti anonimno (program ne bilježi vaše IP adrese) i dobrovoljno - možete odbiti sudjelovati ili se povući iz sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Svi podaci prikupljeni ovim istraživanjem su povjerljivi i pri objavljivanju rezultata, podaci će se prikazati u grupnom obliku.

Istraživanje o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba dio je projekta "Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost" kojeg provode Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“ (nositeljska organizacija), Dugine obitelji i Norsensus Mediaforum (partnerice).

Za sva dodatna pitanja i informacije stojimo vam na raspolaganju. Možete nas kontaktirati putem e-maila: info@dugineobitelji.com.

Sukladno odredbama Opće uredbe o zaštiti podataka (EU) 2016/679 (GDPR), svi podaci će biti registrirani u našoj bazi podataka te će se obrađivati ručno i automatizirano sukladno GDPR-u i nacionalnom zakonodavstvu, koje definira provedbu uredbe o zaštiti podataka.

* Svi izrazi koji se koriste u ovom upitniku, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način sve rodove.

Potvrđujem da sam pročitao/la i razumio/jela navedene informacije i pristajem sudjelovati u istraživanju.
DA/NE

[Odjeljak 2] – **Opći podaci**

Koliko imaš godina?

_____

Koji je tvoj radni status?

(Možeš odabrati više odgovora ako je potrebno.)

učenik/ica

student/ica

na stručnom sam osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa

zaposlen/a na određeno vrijeme

povremeno zaposlen/a

zaposlen/a na neodređeno vrijeme

nezaposlen/a

samozaposlen/a

ostalo _____

S kim živiš?

(Možeš odabrati više odgovora ako je potrebno.)

sam/a

s roditeljima/skrbnicima

s dečkom/curom

s neformalnim životnim partnerom/icom

sa životnim partnerom/icom

u izvanbračnoj zajednici

u braku s osobom različitog spola

s prijateljima/icama

cimerima/icama

ostalo _____

Gdje trenutno živiš? [jedan odgovor]

selo (do 5 000 stanovnika)

manje mjesto (do 10 000 stanovnika)

manji grad (do 100 000 stanovnika)

grad (do 500 000 stanovnika)

veliki grad (više od 500 000 stanovnika)

U kojoj županiji trenutno živiš? [jedan odgovor]

Grad Zagreb

Zagrebačka

Krapinsko-zagorska

Sisačko-moslavačka

Karlovačka

Varaždinska

Koprivničko-križevačka
Bjelovarsko-bilogorska
Primorsko-goranska
Ličko-senjska
Virovitičko-podravska
Požeško-slavonska
Brodsko-posavska
Zadarska
Osječko-baranjska
Šibensko-kninska
Vukovarsko-srijemska
Splitsko-dalmatinska
Istarska
Dubrovačko-neretvanska
Međimurska
živim izvan Hrvatske

U kojem gradu živiš? [nije obavezno pitanje]

Kako bi, u općim uvjetima života u Hrvatskoj, procijenio/la svoj životni standard? [jedan odgovor]
znatno ispod prosjeka
nešto ispod prosjeka
prosječan
nešto iznad prosjeka
znatno iznad prosjeka

Koji odgovor najbolje opisuje tvoj spolni identitet? [jedan odgovor]
(Ukoliko niti jedan od ponuđenih odgovora ne opisuje dobro tvoj spolni identitet upiši svoj odgovor pod ostalo.)
ženski spol
muški spol
transpolna osoba
interspolna osoba
spolno se ne identificiram
ostalo _____

Koji odgovor najbolje opisuje tvoj rodni identitet? [jedan odgovor]
(Ukoliko niti jedan od ponuđenih odgovora ne opisuje dobro tvoj rodni identitet upiši svoj odgovor pod ostalo.)
žena
muškarac
transrodna osoba
rodno se ne identificiram

ostalo _____

Koja odgovor najbolje opisuje tvoju seksualnu orijentaciju? [jedan odgovor]

(Ukoliko niti jedan od ponuđenih odgovora ne opisuje dobro tvoju seksualnu orijentaciju upiši svoj odgovor pod ostalo.)

aseksualna

biseksualna

heteroseksualna

homoseksualna

ne identificiram se

ostalo _____

Kako se identificiraš?

(Možeš odabrati više odgovora ako je potrebno.)

trans

lezbijka

gej

interspolna osoba

nebinarna osoba

rodno varijantna osoba

heteroseksualna osoba

biseksualna osoba

queer

ne identificiram se

ostalo _____

[Odjeljak 3] – **Coming out**

U ovom dijelu slijede pitanja vezana uz tvoja iskustva otkrivanja vlastite seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

NAPOMENA: Ako ispunjavaš upitnik na mobitelu, molimo te okreni ekran tako da možeš vidjeti sva pitanja i ponuđene odgovore :)

U kojoj mjeri druge osobe TRENUTNO znaju za tvoj LGBTIQ identitet?[odgovori; rešetka]

ne zna/ ne znaju

djelomično zna/znaju

zna/znaju

nemam tu osobu/ne odnosi se na mene

majka

otac

braća i sestre

šira obitelj

partner/ica

uža obitelj partnera/ice (njegovi/njezini roditelji, braća i sestre)
bliski prijatelji/ice
širi krug prijatelja/ica
kolege/ice s posla ili iz škole/fakulteta
nastavnici/ice u školi/na fakultetu
stručni/e suradnici/ice (pedagozi/ginje, psiholozi/ginje...) u školi/na fakultetu
nadređena osoba na radnom mjestu
šira okolina
specijalist/kinja reproduktivnog zdravlja (ginekolog/inja)
zdravstveni djelatnici/ice

Koliko si otvoren/a kao LGBTIQ osoba s osobama koje prvi puta upoznaješ?
vrlo otvoren/a
djelomično otvoren/a
skrivam (nisam otvoren/a)

Koliko si godina imao/la kada si prvi put osvijestio/la svoj LGBTIQ identitet? _____
Koliko si godina imao/la kada si prvi put autao/la se nekome kao LGBTIQ osoba? _____

[Odjeljak 4] - **OBRAZOVANJE - srednja škola**

U ovom dijelu slijede pitanja vezana uz tvoja iskustva tijekom školovanja.

Jesi li završio/la srednju školu?
DA - pitanja za srednju školu
NE - sljedeće pitanje/stranica

[Odjeljak 5] - **OBRAZOVANJE - srednja škola**

U ovom dijelu slijede pitanja vezana uz tvoja iskustva tijekom školovanja.

Pohađaš li trenutno srednju školu?
DA - pitanja za srednju školu
NE - preskakanje pitanja → Stranica s pitanjima vezanim uz udruge

[Odjeljak 6] - **OBRAZOVANJE - srednja škola**

Molimo te pročitaj pitanja i što iskrenije odgovori jesi li se i koliko često si se susreo/la s ovim vrstama nasilja zbog toga što si LGBTIQ?[odgovori; rešetka]

Još jednom napomena - ako ispunjavaš upitnik na mobitelu, molimo te okreni ekran tako da možeš vidjeti sva pitanja i ponuđene odgovore. Zadnja opcija je "ne odnosi se na mene (nisam bio/la out)" koju možeš odabrati ako nisi ni mogao/la biti u situacijama za koje te pitamo.

nikada
jednom
više puta

često

ne odnosi se na mene (nisam bio/la out)

Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane drugih učenika/ica.

Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane drugih učenika/ica.

Doživjeo/la sam nasilje (vrijeđanje, ismijavanje, pogrdne komentare...) na društvenim mrežama od strane drugih učenika/ica.

Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.

Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.

Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba u školi doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane drugih učenika/ica.

Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba u školi doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.

Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba bila izvrgnuta fizičkom nasilju ili pogrđnim komentarima od strane drugih učenika/ica u školi.

Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba doživjela fizičko nasilje ili bila izvrgnuta pogrđnim komentarima od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.

Znam (Znao/la sam) gdje mogu prijaviti homofobično ili transfobično nasilje u školi (nasilje prema lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama)?

Da / Ne

Ako da, kome bi prijavio/la ovakvo nasilje?

Ovaj dio pitanja još uvijek se odnosi na tvoje srednjoškolsko obrazovanje i obuhvaća različita druga iskustva koje si mogao/la imati zbog toga što si LGBTIQ.[odgovori; rešetka]

I ovdje postoji zadnja opcija je "ne odnosi se na mene (nisam bio/la out)" koju možeš odabrati ako nisi ni mogao/la biti u situacijama za koje te pitamo.

nikada

rijetko

ponekad

često

ne odnosi se na mene (nisam bio/la out)

Osjećam (Osjećao/la sam) se sigurno kao LGBTIQ osoba u mojoj školi.

Mogu (Mogao/la sam) se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu s drugim učenicima/icama.

Mogu (Mogao/la sam) se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu s nastavnicima/icama i stručnim suradnicima/icama.

LGBTIQ teme pojavljivale su se u pozitivnom kontekstu u nastavnim materijalima (udžbenici, radni materijali, priručnici...).

LGBTIQ teme pojavljivale su se u negativnom kontekstu u nastavnim materijalima (udžbenici, radni materijali, priručnici...).

U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na pozitivan način.

U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na negativan način.

Moja škola je sudjelovala u programima, edukacijama ili aktivnostima koje su vezane uz LGBTIQ teme (zaštita prava, obilježavanje važnih dana za LGBTIQ osobe...).

Zbog LGBTIQ identiteta izbjegavam (izbjegavao/la sam) sudjelovati na nekim nastavnim ili izvannastavnim sadržajima/aktivnostima.

Osjećam (Osjećao/la sam) da se moj LGBTIQ identitet poštuje i uvažava u mojoj školi.

Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane drugih učenika/ica.

Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od nastavnika/ca i stručnih suradnika/ca.

Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane drugih učenika/ica.

Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane nastavnika/ica ili stručnih suradnika/ica.

U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare (uvredljivi komentari/govor o lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama) od strane drugih učenika/ica

U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare (uvredljivi komentari/govor o lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama) od strane nastavnika/ica ili stručnih suradnika/ica.

Izbjegavam (Izbjegavao/la sam) rodno određene prostore u školi zbog toga što se osjećam (sam se osjećao/la) nesigurno ili neugodno (toalet, svlačionice...).

Što bi ti tijekom srednjoškolskog obrazovanja pomoglo da osjećaš veću podršku kao LGBTIQ osoba?
[odgovori; rešetka]

ne bi mi pomoglo

malo bi mi pomoglo

donekle bi mi pomoglo

jako bi mi pomoglo

Seksualni odgoj i obrazovanje u sklopu nastave koji govori i o LGBTIQ temama.

Građanski odgoj i obrazovanje kao nastavni predmet u srednjoj školi.

Educirani/e nastavnici/ice i stručno osoblje (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje...) o LGBTIQ temama i za rad s LGBTIQ učenicima/icama.

Veća zastupljenost LGBTIQ tema i prikaza života LGBTIQ osoba u nastavnim materijalima (udžbenicima, priručnicima).

Postojanje učeničkih grupa/inicijativa koje se bave LGBTIQ temama (npr. gej/strejt alijansa).

Informiranje učenika/ica i nastavnika/ica o neprihvatljivosti homo/bi/transfobičnog govora i ponašanja.

Ako postoji još nešto što bi ti tijekom srednjoškolskog obrazovanja pomoglo da osjećaš veću podršku kao LGBTIQ osoba, a nije navedeno u prethodnom pitanju, molimo te ukratko opiši.

[Odjeljak 7] - **OBRAZOVANJE - fakultet**

U ovom dijelu slijede pitanja vezana uz tvoja iskustva tijekom studiranja.

Jesi li završio/la fakultet ili neki drugi oblik visokog obrazovanja?

DA - pitanja za faks

NE - sljedeće pitanje/stranica

[Odjeljak 8] - **OBRAZOVANJE - fakultet**

U ovom dijelu slijede pitanja vezana uz tvoja iskustva tijekom studiranja.

Studiraš li trenutno ili si nekada studirao/la?

DA - pitanja za faks

NE - preskakanje pitanja → Stranica s pitanjima vezanim uz udruge

[Odjeljak 9] - **OBRAZOVANJE - fakultet**

Molimo te pročitaj pitanja i što iskrenije odgovori jesi li se i koliko često si se susreo/la s ovim vrstama nasilja zbog toga što si LGBTIQ? [odgovori; rešetka]

I ovdje postoji zadnja opcija je "ne odnosi se na mene (nisam bio/la out)" koju možeš odabrati ako nisi ni mogao/la biti u situacijama za koje te pitamo.

nikada

jednom

više puta

često

ne odnosi se na mene (nisam bio/bila out)

Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane drugih studenata/ica.

Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane drugih studenata/ica.

Doživjeo/la sam nasilje (vrijeđanje, ismijavanje, pogrдне komentare...) na društvenim mrežama od strane drugih studenata/ica.

Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba na fakultetu doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane drugih studenata/ica.

Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba na fakultetu doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba bila izvrgnuta fizičkom nasilju ili pogrđnim komentarima od strane drugih studenata/ica.

Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba doživjela fizičko nasilje ili bila izvrgnuta pogrđnim komentarima od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Znam (Znao/la sam) gdje mogu prijaviti homofobično ili transfobično nasilje na fakultetu (nasilje prema lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama)?

Da / Ne

Ako da, kome bi prijavio/la ovakvo nasilje?

Ovaj dio pitanja još uvijek se odnosi na tvoje studiranje i obuhvaća različita druga iskustva koje si mogao/mogla imati zbog toga što si LGBTIQ.[odgovori; rešetka]

I ovdje postoji zadnja opcija je "ne odnosi se na mene (nisam bio/bila out)" koju možeš odabrati ako nisi ni mogao/mogla biti u situacijama za koje te pitamo.

nikada

rijetko

ponekad

često

ne odnosi se na mene (nisam bio/bila out)

Osjećam (Osjećao/la sam) se sigurno kao LGBTIQ osoba na mom fakultetu.

Mogu (Mogao/la sam) se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu s drugim studentima/icama.

Mogu (Mogao/la sam) se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu pred nastavnicima/cama ili drugim fakultetskim osobljem.

LGBTIQ teme pojavljivale su se u pozitivnom kontekstu u nastavnim materijalima (udžbenici, radni materijali, priručnici...).

LGBTIQ teme pojavljivale su se u negativnom kontekstu u nastavnim materijalima (udžbenici, radni materijali, priručnici...).

U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na pozitivan način.

U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na negativan način.

Moj fakultet je sudjelovao u programima, edukacijama ili aktivnostima koje su vezane uz LGBTIQ teme (zaštita prava, obilježavanje važnih dana za LGBTIQ osobe...).

Zbog mog LGBTIQ identiteta izbjegavao/la sam sudjelovati na nekim nastavnim ili izvannastavnim sadržajima/aktivnostima.

Osjećam (Osjećao/la sam) da se moj LGBTIQ identitet poštuje i uvažava na mom fakultetu.

Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane drugih studenata/ica.

Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane drugih studenata/ica.

Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Na fakultetu sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare (uvredljivi komentari/govor o lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama) od strane drugih studenata/ica.

Na fakultetu sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare (uvredljivi komentari/govor o lezbijkama, gejevima, biseksualnim ili transrodnim osobama) od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.

Izbjegavam (Izbjegavao/la sam) rodno određene prostore na fakultetu zbog toga što se osjećam (sam se osjećao/la) nesigurno ili neugodno (toalet, svlačionice...).

Što bi ti tijekom studiranja pomoglo da osjećaš veću podršku kao LGBTIQ osoba?

[odgovori; rešetka]

ne bi mi pomoglo

malo bi mi pomoglo

donekle bi mi pomoglo

jako bi mi pomoglo

Građanski odgoj i obrazovanje kao interdisciplinarni sadržaj na fakultetima.

Transparentnost fakulteta o neprihvatljivosti diskriminacije i nasilja na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta/izražavanja.

Educirano stručno osoblje (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje...) o LGBTIQ temama i za rad s LGBTIQ studentima/icama.

Veća zastupljenost LGBTIQ tema i prikaz života LGBTIQ osoba u nastavi i nastavnim materijalima (udžbenicima, priručnicima).

Postojanje studentskih grupa/inicijativa koje se bave LGBTIQ temama (npr. gej/strejt alijansa).

Veća informiranost o mogućnostima prijavljivanja homo/bi/transfobičnog ponašanja na fakultetu relevantnim službama.

Ako postoji još nešto što bi ti tijekom studiranja pomoglo da osjećaš veću podršku kao LGBTIQ osoba, a nije navedeno u prethodnom pitanju, molimo te ukratko opiši.

[Odjeljak 10] - **Udruge**

Ovaj dio pitanja odnosi se na tvoja iskustva i potrebe vezane uz sadržaje/usluge za LGBTIQ mlade.

Jesi li koristio/la usluge i sadržaje koje nude LGBTIQ udruge u Hrvatskoj? [odgovori; rešetka]

nikada

jednom

više puta

često

Psihološko savjetovanje

Peer savjetovanje

Usluge vezane uz zdravlje (npr. testiranje na HIV, hepatitis i sl.)

Pravno savjetovanje ili zastupanje
Grupe podrške
Edukacije i radionice
Informiranje
Društveno-zabavne aktivnosti (partiji, proslave i sl.)
Kulturni sadržaji (izložbe, predstave i sl.)
Sportske aktivnosti
Volonterske aktivnosti

Ako si koristio/la još neke usluge i sadržaje koji nisu već navedeni, molimo te napiši koje si koristio/la.

Koliko smatraš važnim sljedeće usluge i sadržaje koje nude LGBTIQ udruge? [odgovori; pojedinačna pitanja]

Nije mi važno 1 - 2 - 3 - 4 Jako mi je važno

Psihološko savjetovanje
Peer savjetovanje
Usluge vezane uz zdravlje (npr. testiranje na HIV, hepatitis i sl.)
Pravno savjetovanje ili zastupanje
Grupe podrške
Edukacije i radionice
Informiranje
Društveno-zabavne aktivnosti (partiji, proslave i sl.)
Kulturni sadržaji (izložbe, predstave i sl.)
Sportske aktivnosti
Volonterske aktivnosti

Koji od ovih sadržaja za LGBTIQ mlade postoje tamo gdje živiš?[odgovori; rešetka]

Da / Ne / Ne znam

Psihološko savjetovanje
Peer savjetovanje
Usluge vezane uz zdravlje (npr. testiranje na HIV, hepatitis i sl.)
Pravno savjetovanje ili zastupanje
Grupe podrške
Edukacije i radionice
Informiranje
Društveno-zabavne aktivnosti (partiji, proslave i sl.)
Kulturni sadržaji (izložbe, predstave i sl.)
Sportske aktivnosti
Siguran prostor kojeg mogu koristiti i LGBTIQ mladi

Ako tamo gdje živiš postoje još neki sadržaji za LGBTIQ mlade koji u gornjem pitanju nisu već navedeni, molimo te napiši koji su to sadržaji.

Što tebi nedostaje od sadržaja za LGBTIQ mlade tamo gdje živiš?

Molimo te ukratko napiši koji su to sadržaji.

Hvala ti na sudjelovanju

Prilog 2

OBAVIJEŠTENI PRISTANAK

Pozvani ste da sudjelujete u istraživanju o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba koje je dio projekta "Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost" kojeg provode Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“ (nositeljska organizacija), Dugine obitelji i Norsensus Mediaforum (partnerice).

Cilj istraživanja: Osnovni cilj istraživanja je dobiti uvid u živote LGBTIQ mladih – opisati njihova iskustva u obrazovnom sustavu i potrebe vezane uz sadržaje/usluge za LGBTIQ mlade o čemu u Hrvatskoj nema puno podataka.

Postupak istraživanja: Ispitivanje će biti provedeno u obliku grupnog razgovora u kojem će prisustvovati 8 do 10 osoba. Predvidjeli smo da taj razgovor traje sat i pol do dva. Voditi ćemo računa o vremenu da završimo prema ovom dogovoru.

Sam razgovor potrebno je snimati, kako bi se istraživačima omogućilo da kasnije analiziraju što je rečeno. Nakon provedene analize, snimke će biti izbrisane, a do tada brižljivo čuvane bez ikakvih identifikacijskih oznaka. Prilikom objavljivanja rezultata istraživanja neće biti uključene informacije kojima bi Vas se moglo izravno ili neizravno identificirati. Također, ostali sugovornici bit će zamoljeni da nikome ubuduće ne govore tko je što u ovom razgovoru rekao, kako bi još više pridonijeli povjerljivosti i iskrenosti našeg razgovora.

Anonimnost i povjerljivost: Istraživanje zadovoljava sve etičke standarde psihološke struke i visoke je povjerljivosti. Jedine osobe koje će znati vaš identitet u ovom istraživanju su osobe koje vode razgovor. Svi podaci prikupljeni ovim istraživanjem neće ni u kojem slučaju biti davani na uvid drugim pojedincima, organizacijama ili institucijama. Prilikom izvještavanja o rezultatima istraživanja neće se iznositi podaci koji bi se izravno ili neizravno mogli povezati s Vama.

Sukladno odredbama Opće uredbe o zaštiti podataka (EU) 2016/679 (GDPR), svi podaci će biti registrirani u našoj bazi podataka te će se obrađivati ručno i automatizirano sukladno GDPR-u i nacionalnom zakonodavstvu, koje definira provedbu uredbe o zaštiti podataka.

Sudjelovanje i odustajanje: Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju je u potpunosti dobrovoljno. Slobodni ste u svakom trenutku povući svoj pristanak o sudjelovanju u istraživanju i prekinuti sudjelovanje bez ikakvih posljedica.

Korisnost: Očekujemo da bi rezultati ovog istraživanja, koje se po prvi put usmjerava na specifičnosti i izazove ove skupine u Hrvatskoj, trebali koristiti skretanju pažnje javnosti i nadležnih državnih tijela na njihovu prisutnost, kao i na potrebu kreiranja politike zaštite LGBTIQ mladih.

Rizici, stres i neugoda: Razmišljanje o nekim vašim iskustvima i potrebama može za Vas biti važno i korisno. Isto tako, razgovor o potencijalno uznemirujućim aspektima života, ponekad može biti i

uznemirujući. Ipak, ne očekujemo da će Vam postupak ovog istraživanja uzrokovati više neugode nego uobičajeni razgovori o ovoj temi unutar obitelji i s prijateljima.

Pitanja: za sva dodatna pitanja i informacije stojimo Vam na raspolaganju. Možete nas kontaktirati putem e-maila: info@dugineobitelji.com. Jedan primjerak Pristanka na sudjelovanje možete zadržati za sebe.

Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba
OBAVIJEŠTENI PRISTANAK

Svojim potpisom izražavam pristanak za sudjelovanje u ovom istraživanju i potvrđujem da razumijem gore navedene informacije.

Potpis sudionika/ice

Mjesto i datum

Prilog 3

Vodič za fokusnu grupu

1. UVOD

PREDSTAVLJANJE i ZAHVALA

Prvenstveno bih Vam se željela zahvaliti na sudjelovanju u istraživanju o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba. Ja sam Marina Štambuk i a ovo je Paola Laginja.

CILJ I SADRŽAJ ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj istraživanja je dobiti uvid u živote LGBT mladih – opisati njihova iskustva u obrazovnom sustavu i potrebe vezane uz sadržaje/usluge za LGBTIQ mlade o čemu u Hrvatskoj nema puno podataka. Istraživanje o iskustvima i potrebama mladih LGBTIQ osoba dio je projekta “Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost” kojeg provode Lezbijska organizacija Rijeka „LORI” (nositeljska organizacija), Dugine obitelji i Norsensus Mediaforum (partnerice).

Kako bismo lakše vodili razgovor imamo pripremljena pitanja. Željeli bismo da ovo doista bude razgovor u kojem ćete svi imati priliku izreći svoje mišljenje. Zbog toga ćemo možda nekoga od vas morati prekinuti, ne zato što bi to što se govori bilo nezanimljivo, već kako bi i drugi stigli izraziti svoje mišljenje.

Nije važan redoslijed kojim će tko govoriti, ali nam je važno mišljenje svakog od vas. Također, slobodno izrazite svoje slaganje ili drukčije mišljenje od onoga što je već netko drugi rekao. Ponavljam, svako vaše mišljenje nam je jednako važno.

TEHNIČKE INFORMACIJE I POVJERLJIVOST

Predvidjeli smo da ovaj susret traje sat i pol do dva sata. Voditi ćemo računa o vremenu tako da ćemo završiti prema ovom dogovoru.

Molimo vas za dozvolu da ovaj razgovor snimamo. To će nam omogućiti da kasnije lakše analiziramo što je sve rečeno. Nakon provedene analize, snimke će biti izbrisane, a do tada brižljivo čuvane bez ikakvih identifikacijskih oznaka. Prilikom objavljivanja rezultata istraživanja neće biti uključene informacije kojima bi Vas se moglo izravno ili neizravno identificirati. Također vas molimo da niti vi nikome ubuduće ne govorite tko je što na ovoj grupi rekao, tako da i vi možete pridonijeti povjerljivosti i iskrenosti našeg razgovora. *Je li Vam OK da snimam razgovor?*

Moja kolegica Paola će voditi bilješke što će nam olakšati transkribiranje snimke.

PITANJA I NEUGODA

Ja ću vam postavljati razna pitanja, neka od njih su intimne prirode, ali je važno napomenuti da ne morate odgovoriti na pitanje koje ne želite, te da možete napraviti pauzu ili prekinuti svoje sudjelovanje ukoliko to budete htjeli.

OBAVIJEŠTENI PRISTANAK

Ukratko sam Vam pojasnila sadržaj i okolnosti ovog istraživanja, ali kako biste se u potpunosti informirali zamolit ću Vas da pročitate ovaj dokument – *obaviješteni pristanak* i na samom njegovom kraju nam upisivanjem današnjeg datuma i potpisom potvrdite suglasnost za sudjelovanjem u ovom istraživanju.

2. SCENARIJ FOKUSNE GRUPE

Imate li dodatnih pitanja prije nego li krenemo?

COMING OUT

- Za početak, kako bi mogli staviti u kontekst vaša iskustva, zanima nas koliko ste bili out u srednjoj školi i tijekom fakulteta?
- Tko je znao za vaš LGBTIQ identitet i koliko vam je to bilo važno? I kako se to mijenjalo (ako jest) tijekom srednje škole i fakulteta?
  - Čija Vam je reakcija bila osobito važna? Od koga ste dobili najviše podrške?
  - Koje iskustvo Vam je bilo najzahtjevnije? Jesu li Vas neke reakcije iznenadile? Kakve ste reakcije željeli dobiti?
- Ako niste bili aut, koji su bili razlozi? I kako se to mijenjalo (ako jest) tijekom srednje škole i fakulteta?

NASILJE & PODRŠKA

- Tijekom srednje škole i fakulteta, koliko ste znali/e o tome tko vam može pružiti podršku u slučajevima ako doživite nasilje i/ili tomu su svjedočite?
  - Jeste li znali/e kome se obratiti ili kome bi se obratili/e (u školi i na fakultetu)? Kako ste to znali? Koliko je ta podrška bila vidljiva?
  - Oni/e koji jesu - na koji su način došli/e do toga da je podrška/pomoć dostupna/vidljiva.
- Što bi vam tada pomoglo da osjećate veću podršku kao LGBTIQ osoba (tijekom srednje škole i fakulteta ako studirate ili ste studirali/e)?

UDRUGE

- Jeste li koristili/e usluga udruga tijekom srednje škole ili fakulteta? Što vam je bilo osobito važno? Čemu bi voljeli da ste imali/e pristup?
- Koliko ste do sada bili aktivno uključeni u rad udruga?
- Koliko ste zainteresirani/e za aktivno uključivanje u rad udruga?
  - U kojim aktivnostima/području vidite svoj interes?
  - Bi li vam značilo da postoje sekcije za mlade, grupe, itd.?
  - Što je ono što vas privlači u aktivnom sudjelovanju, a koje su vam prepreke u tome?

ZAVRŠNI DIO

- Ovime završavamo razgovor. Ima li nešto o čemu nismo razgovarali, a čini vam se važnim?

Istraživački tim uključujući i mene osobno, će analizirati podatke, te ćemo rezultate prikazati skupno u znanstvenom radu i izvješću. Još jednom vas molimo da nikome ubuduće ne govorite tko je što na ovoj grupi rekao, kako bi očuvali povjerljivosti i anonimnost našeg razgovora.

Prilog 4

Tablica P4.1. Učestalost odgovora na pitanje o LGBTIQ identitetu izražena u frekvencijama i postocima (N = 373)

<i>Identitet</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
gej	73	19,6
lezbijka	62	16,6
biseksualna osoba	50	13,4
biseksualna osoba, queer	24	6,4
queer	23	6,2
ne identificiram se	18	4,8
lezbijka, gej, queer	12	3,2
gej, queer	9	2,4
lezbijka, queer	7	1,9
lezbijka, biseksualna osoba	6	1,6
nebinarna osoba, biseksualna osoba, queer	6	1,6
trans	4	1,1
biseksualna osoba, ne identificiram se	3	0,8
gej, biseksualna osoba	3	0,8
lezbijka, gej	3	0,8
nebinarna osoba	3	0,8
nebinarna osoba, queer	3	0,8
queer, ne identificiram se	3	0,8
trans, nebinarna osoba, biseksualna osoba, queer	3	0,8
panseksualna osoba	3	0,8
biseksualna osoba, panseksualna	2	0,5
gej, biseksualna osoba, queer	2	0,5
lezbijka, gej, biseksualna osoba	2	0,5
lezbijka, gej, nebinarna osoba, queer	2	0,5
lezbijka, gej, nebinarna osoba, rodno varijantna osoba	2	0,5
lezbijka, nebinarna osoba	2	0,5
lezbijka, nebinarna osoba, queer	2	0,5
nebinarna osoba, rodno varijantna osoba	2	0,5
rodno varijantna osoba, biseksualna osoba, queer	2	0,5
aseksualna panromantična osoba	1	0,3
biseksualna osoba, queer, panseksualna osoba	1	0,3
gej, heteroseksualna osoba, hetero u situacijama koje to zahtijevaju	1	0,3
gej, nebinarna osoba	1	0,3
gej, nebinarna osoba, biseksualna osoba, queer	1	0,3
gej, queer, ne identificiram se	1	0,3
heteroseksualna osoba, biseksualna osoba	1	0,3
interspolna osoba, panseksualna	1	0,3
lezbijka, gej, ne identificiram se	1	0,3
lezbijka, gej, nebinarna osoba, biseksualna osoba,	1	0,3

Nastavak tablice s prethodne stranice.

<i>Identitet</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
lezbijka, rodno varijantna osoba	1	0,3
nebinarna osoba, biseksualna osoba	1	0,3
nebinarna osoba, ne identificiram se	1	0,3
nebinarna osoba, rodno varijantna osoba, demi pan romantic	1	0,3
panseksualna/biseksualna osoba	1	0,3
queer, panseksualna osoba	1	0,3
rodno varijantna osoba	1	0,3
rodno varijantna osoba, biseksualna osoba	1	0,3
rodno varijantna osoba, heteroseksualna osoba, queer	1	0,3
rodno varijantna osoba, queer	1	0,3
trans, biseksualna osoba	1	0,3
trans, biseksualna osoba, queer	1	0,3
trans, gej, nebinarna osoba, biseksualna osoba, ne	1	0,3
trans, gej, nebinarna osoba, biseksualna osoba, queer	1	0,3
trans, gej, nebinarna osoba, queer	1	0,3
trans, gej, nebinarna osoba, queer, pansexualna osoba	1	0,3
trans, gej, queer	1	0,3
trans, gej, rodno varijantna osoba, queer	1	0,3
trans, heteroseksualna osoba, queer	1	0,3
trans, lezbijka, nebinarna osoba, rodno varijantna	1	0,3
trans, nebinarna osoba, queer	1	0,3
trans, nebinarna osoba, rodno varijantna osoba	1	0,3
trans, nebinarna osoba, rodno varijantna osoba, bi	1	0,3
trans, queer	1	0,3
trans, rodno varijantna osoba, queer	1	0,3
bez odgovora	2	0,5
<i>Ukupno</i>	373	100

Tablica P4.2. Upoznatost osoba iz okoline s LGBTIQ identitetom sudionika/ica

	<i>Zna/ju</i>		<i>Djelomično zna/ju</i>		<i>Ne zna/ju</i>		<i>Ukupno</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	
Bliski prijatelji/ice	312	85	45	12	9	2	366
Partner/ica	188	88	7	3	18	8	213
Majka	183	50	67	18	115	32	365
Braća i sestre	170	52	74	22	85	26	329
Širi krug prijatelja/ica	166	46	123	34	73	20	362
Otac	111	32	56	16	179	52	346
Kolege/ice s posla ili iz škole/fakulteta	103	29	140	40	111	31	354
Uža obitelj partnera/ice (njegovi/njezini roditelji, braća i sestre)	74	33	49	22	99	45	222
Nadređena osoba na radnom mjestu	47	18	26	10	195	73	268
Šira okolina	45	12	114	31	204	56	363
Specijalist/kinja reproduktivnog zdravlja (ginekolog/inja)	42	16	20	7	207	77	269
Zdravstveni djelatnici/ice	38	11	35	10	276	79	349
Stručni/e suradnici/ice (pedagozi/ginje, psiholozi/ginje...) U školi/na fakultetu	34	12	26	9	221	79	281
Šira obitelj	24	7	88	24	254	69	366
Nastavnici/ice u školi/na fakultetu	17	6	58	19	230	75	305

Tablica P4.3. Otvorenost u izražavanju vlastitog LGBTIQ identiteta tijekom obrazovanja

		<i>nikada</i>		<i>rijetko</i>		<i>ponekad</i>		<i>često</i>		Σ
		<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>
Sigurnost										
Osjećao/la sam se sigurno kao LGBTIQ osoba u mojoj školi/na mom fakultetu.	SŠ	73	28,0	43	16,5	55	21,1	90	34,5	261
	VO	13	5,7	26	11,3	44	19,1	147	63,9	230
Osjećao/la sam da se moj LGBTIQ identitet poštuje i uvažava u mojoj školi/na mom fakultetu.	SŠ	97	40,8	70	29,4	39	16,4	32	13,4	238
	VO	23	11,0	43	20,5	54	25,7	90	42,9	210
Izražavanje										
Mogao/la sam se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu s drugim učenicima/icama / studentima/icama.	SŠ	96	36,2	65	24,5	57	21,5	47	17,7	265
	VO	23	10,2	38	16,8	59	26,1	106	46,9	226
Mogao/la sam se otvoreno izražavati i govoriti o svom LGBTIQ identitetu s nastavnicima/icama ili stručnim suradnicima/icama / drugim fakultetskim osobljem.	SŠ	140	55,3	55	21,7	46	18,2	12	4,7	253
	VO	57	27,7	52	25,2	48	23,3	49	23,8	206
Izbjegavanje										
Zbog mog LGBTIQ identiteta izbjegavao/la sam sudjelovati na nekim nastavnim ili izvannastavnim sadržajima/aktivnostima.	SŠ	181	65,8	41	14,9	31	11,3	22	8,0	275
	VO	185	81,9	20	8,8	11	4,9	10	4,4	226
Izbjegavao/la sam rodno određene prostore u školi/na fakultetu zbog toga što sam se osjećao/la nesigurno ili neugodno (toalet, svlačionice...).	SŠ	197	70,4	26	9,3	32	11,4	25	8,9	280
	VO	205	89,1	18	7,8	4	1,7	3	1,3	230

Napomena. SŠ = srednja škola; VO = visoko obrazovanje

Tablica P4.4. Zastupljenost LGBTIQ tema, reakcije i komentari na LGBTIQ teme u srednjoj školi

	<i>nikada</i>		<i>rijetko</i>		<i>ponekad</i>		<i>često</i>		Σ
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>
LGBTIQ teme pojavljivale su se u pozitivnom kontekstu u nastavnim materijalima.	175	51,8	102	30,2	40	11,8	21	6,2	338
LGBTIQ teme pojavljivale su se u negativnom kontekstu u nastavnim materijalima.	156	46,0	89	26,3	67	19,8	27	8,0	339
U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na pozitivan način.	136	41,1	104	31,4	66	19,9	25	7,6	331
U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na negativan način.	115	34,3	95	28,4	82	24,5	43	12,8	335
Moja škola je sudjelovala u programima, edukacijama ili aktivnostima koje su vezane uz LGBTIQ teme.	306	88,4	25	7,2	10	2,9	5	1,4	346
Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane drugih učenika/ica.	52	22,6	48	20,9	66	28,7	64	27,8	230
Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od nastavnika/ca i stručnih suradnika/ca.	106	58,9	30	16,7	24	13,3	20	11,1	180
Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane drugih učenika/ica.	84	39,4	53	24,9	56	26,3	20	9,4	213
Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet u školi od strane nastavnika/ica ili stručnih suradnika/ica.	119	70,0	34	20,0	14	8,2	3	1,8	170
U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare od strane drugih učenika/ica.	16	4,7	62	18,1	110	32,1	155	45,2	343
U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare od strane nastavnika/ica ili stručnih suradnika/ica.	145	42,6	95	27,9	70	20,6	30	8,8	340

Tablica P4.5. Zastupljenost LGBTIQ tema, reakcije i komentari na LGBTIQ teme u visokom obrazovanju

	<i>nikada</i>		<i>rijetko</i>		<i>ponekad</i>		<i>često</i>		Σ
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>
LGBTIQ teme pojavljivale su se u pozitivnom kontekstu u nastavnim materijalima.	175	51,8	102	30,2	40	11,8	21	6,2	338
LGBTIQ teme pojavljivale su se u negativnom kontekstu u nastavnim materijalima.	156	46,0	89	26,3	67	19,8	27	8,0	339
U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na pozitivan način.	136	41,1	104	31,4	66	19,9	25	7,6	331
U sklopu nastave o LGBTIQ temama se govorilo na negativan način.	115	34,3	95	28,4	82	24,5	43	12,8	335
Moj fakultet je sudjelovao u programima, edukacijama ili aktivnostima koje su vezane uz LGBTIQ teme.	306	88,4	25	7,2	10	2,9	5	1,4	346
Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane drugih studenata/ica.	52	22,6	48	20,9	66	28,7	64	27,8	230
Doživjeo/la sam pozitivne/afirmativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od nastavnika/ca i drugog fakultetskog osoblja.	106	58,9	30	16,7	24	13,3	20	11,1	180
Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od strane drugih studenata/ica.	84	39,4	53	24,9	56	26,3	20	9,4	213
Doživjeo/la sam negativne reakcije na moj LGBTIQ identitet na fakultetu od nastavnika/ca i drugog fakultetskog osoblja.	119	70,0	34	20,0	14	8,2	3	1,8	170
U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare od strane drugih studenata/ica.	16	4,7	62	18,1	110	32,1	155	45,2	343
U školi sam čuo/la homofobične ili transfobične komentare od strane nastavnika/ca i drugog fakultetskog osoblja	145	42,6	95	27,9	70	20,6	30	8,8	340

Tablica P4.6. Iskustava nasilja zbog LGBTIQ identiteta tijekom srednje škole

	<i>nikada</i>		<i>jednom</i>		<i>više puta</i>		<i>često</i>		Σ
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>
Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane drugih učenika/ica.	99	38,7	42	14,3	88	34,4	27	10,5	256
Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane drugih učenika/ica.	206	81,4	23	6,9	19	7,5	5	2,0	253
Doživjeo/la sam nasilje na društvenim mrežama od strane drugih učenika/ica.	155	61,8	32	10,2	46	18,3	18	7,2	251
Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.	197	81,1	24	7,4	19	7,8	3	1,2	243
Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.	239	98,0	2	0,6	3	1,2	0	0,0	244
Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba u školi doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane drugih učenika/ica.	162	50,6	74	20,0	64	20,0	20	6,3	320
Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba u školi doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.	274	86,2	30	7,4	11	3,5	3	0,9	318
Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba bila izvrgnuta fizičkom nasilju ili pogrđnim komentarima od strane drugih učenika/ica u školi.	105	31,3	69	18,8	101	30,1	61	18,2	336
Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba doživjela fizičko nasilje ili bila izvrgnuta pogrđnim komentarima od strane nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica ili drugog osoblja u školi.	224	67,7	43	10,8	44	13,3	20	6,0	331

Tablica P4.7. Iskustava nasilja zbog LGBTIQ identiteta tijekom visokog obrazovanja

	<i>nikada</i>		<i>jednom</i>		<i>više puta</i>		<i>često</i>		Σ
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>
Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane drugih studenata/ica.	180	82,9	23	7,7	10	4,6	4	1,8	217
Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane drugih studenata/ica.	215	98,6	3	0,9	0	0,0	0	0,0	218
Doživjeo/la sam nasilje (vrijeđanje, ismijavanje, pogrдне komentare...) na društvenim mrežama od strane drugih studenata/ica.	193	88,5	7	2,3	16	7,3	2	0,9	218
Doživjeo/la sam verbalno nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.	202	94,4	7	2,3	5	2,3	0	0,0	214
Doživjeo/la sam fizičko nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.	212	99,5	1	0,3	0	0,0	0	0,0	213
Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba na fakultetu doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane drugih studenata/ica.	221	87,7	21	6,2	9	3,6	1	0,4	252
Prisustvovao/la sam događaju gdje je neka druga LGBTIQ osoba na fakultetu doživjela fizičko ili verbalno nasilje od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.	243	96,4	7	2,0	2	0,8	0	0,0	252
Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba bila izvrgnuta fizičkom nasilju ili pogrđnim komentarima od strane drugih studenata/ica.	178	69,0	35	10,7	38	14,7	7	2,7	258
Čuo/la sam da je LGBTIQ osoba doživjela fizičko nasilje ili bila izvrgnuta pogrđnim komentarima od strane nastavnika/ca ili drugog fakultetskog osoblja.	217	84,1	26	7,6	12	4,7	3	1,2	258

Tablica P4.8. Učestalost korištenja različitih sadržaja i usluga koje nude nevladine organizacije (N = 373)

	<i>Nikada</i>		<i>Jednom</i>		<i>Više puta/često</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Društveno-zabavne aktivnosti	162	43	64	17	147	39
Informiranje	185	50	51	14	137	37
Kulturni sadržaji	185	50	52	14	136	36
Edukacije i radionice	259	69	46	12	68	18
Volonterske aktivnosti	286	77	24	6	63	17
Usluge vezane uz zdravlje	303	81	34	9	36	10
Grupe podrške	319	86	29	8	25	7
Sportske aktivnosti	321	86	27	7	25	7
Psihološko savjetovanje	324	87	23	6	26	7
Peer savjetovanje	350	94	11	3	12	3
Pravno savjetovanje ili zastupanje	361	97	9	2	3	1

Tablica P4.9. Dostupnost različitih sadržaja i usluga koje nude nevladine organizacije u lokalnoj zajednici (N = 373)

	Da		Ne		Ne znam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Društveno-zabavne aktivnosti	221	59,2	79	21,2	73	19,6
Informiranje	210	56,3	65	17,4	98	26,3
Edukacije i radionice	202	54,2	73	19,6	98	26,3
Usluge vezane uz zdravlje	197	52,8	66	17,7	110	29,5
Kulturni sadržaji	191	51,2	78	20,9	104	27,9
Psihološko savjetovanje	182	48,8	71	19,0	120	32,2
Siguran prostor za LGBTIQ mlade	157	42,1	89	23,9	127	34,0
Grupe podrške	153	41,0	78	20,9	142	38,1
Pravno savjetovanje ili zastupanje	134	35,9	71	19,0	168	45,0
Sportske aktivnosti	123	33,0	92	24,7	158	42,4
Peer savjetovanje	89	23,9	76	20,4	208	55,8

